

Omverdenen til norsk landbruk og matindustri

Rapport for 2018

Rapport nr. 2/2019
15.2.2019

Rapport: Omverdenen til norsk landbruk og matindustri

Avdeling: Avdeling handel og industri

Dato: 15.2.2019

Ansvarlig: Seksjon marked- og prisutvikling

Bidragstere: Avdeling handel og industri

Rapport-nr.: 2/2019

Forsidebilde: Colourbox.com

Forord

Rapporten Omverdenen til norsk landbruk og matindustri gjør rede for det internasjonale rammeverket for produksjon og handel med landbruksvarer. Rapporten tar også for seg hvordan andre faktorer, slik som tørke, påvirker verdens produksjon og handel med landbruksvarer. I kapittel to presenteres den overordnede utviklingen i etterspørsel og produksjon av landbruksprodukter, og utvikling i verdensmarkedspriser. I kapittel tre går vi mer i detalj om utviklingen på verdensbasis det siste året for landbruksproduksjoner som også fins i Norge. I de siste kapitlene presenteres handelsavtaler som Norge har eller forhandler med andre land om, statistikk over hvordan handelen av landbruksvarer har vært i 2018 og en oversikt over hvilke kvoter Norge har for import av landbruksvarer.

Denne rapporten er en del av Landbruksdirektoratets årlige innspill til Landbruks- og matdepartementet i forkant av jordbruksforhandlingene, men er utformet for også å kunne gi en oversikt over omverdenen til norsk landbruk og matindustri for andre interesserte. Landbruksdirektoratets "Markedsrapport 2018 – Vurdering av markedene for norske landbruksvarer" (rapport nr. 3/2019) beskriver markedsutviklingen i Norge, og ser i tillegg på utviklingen i norsk dagligvarehandel.

Andre publikasjoner fra Landbruksdirektoratet, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), Statistisk sentralbyrå (SSB) m.fl. gir nærmere omtaler av utviklingen i norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Vi viser også til www.landbruksdirektoratet.no for mer informasjon og tallmateriale om norsk landbruk, pris- og markedsutvikling for landbruksvarer og internasjonal handel.

Jørn Rolfsen

administrerende direktør

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Sammendrag	4
1 Ytre påvirkninger på markedene for landbruksråvarer	5
1.1 Vekst i verdensøkonomien i 2018.....	5
1.2 Vedvarende svak norsk krone	5
1.3 Nytt direktiv mot urimelig handelsadferd.....	6
1.4 Klima og værforhold	9
2 Etterspørsel, tilbud og priser på landbruksvarer	10
2.1 Etterspørselen øker ikke like fort som før	10
2.2 Økt produktivitet fører til produksjonsvekst.....	10
2.3 Matvareprisene er på vei nedover	11
3 Utvikling i markedene for råvarer i 2018	13
3.1 Global produksjon og handel.....	13
3.2 Korn og oljefrø.....	14
3.3 Melk	21
3.4 Kjøtt	31
3.5 Egg	40
3.6 Poteter, grønnsaker, frukt og bær.....	42
4 Internasjonalt rammeverk	48
4.1 Utvikling i vilkårene for internasjonal handel.....	48
4.2 Status WTO	49
4.3 Frihandelsavtaler.....	50
4.4 Implementering av artikkel 19.....	51
5 Norsk import og eksport av jordbruksvarer	52
5.1 Tørken ga økt import av kraftfôrråvarer	52
5.2 Eksport av jordbruksvarer for 13 mrd. kroner	59
5.3 Grensehandelen litt ned i 2018.....	63
5.4 Halvveis selvforsynt	63
6 Kvoter for import av landbruksvarer til Norge	64
Ordliste	68

Sammendrag

Verdens landbruksproduksjon øker som følge av høyere effektivitet. Jordbruket blir stadig mer maskinelt, innsatsfaktorene i produksjonen blir mer kontrollert og optimert, og færre bønder kan dyrke mer mat på de samme arealene som før.

Etterspørselsveksten for mat og landbruksvarer øker i takt med befolkningsveksten i verden, som er litt mindre enn veksten i produksjon. Denne utviklingen tyder på at prisene på landbruksvarer på verdensmarkedet vil gå ned de nærmeste ti årene. Etterspørselen påvirkes også av verdens økonomiske utvikling. Økt økonomisk vekst vil trolig føre til endrede matvaner. Hvilke varer dette påvirker, varierer mellom ulike kulturer. I Kina førte økt velstand til økt etterspørsel etter kjøtt, i India ser det ut som om økonomisk fremgang fører til økt forbruk av meieriprodukter.

Verdens handel med varer reguleres av Verdens handelsorganisasjon, WTO. Det har vært stor aktivitet i landbrukskomiteen i WTO det siste året, og medlemslandene forbereder seg til utfasing av eksportstøtte innen 2020. Det siste året har vært preget av handelsrestriksjoner mellom USA og Kina, og mellom USA og en rekke andre land. Noen av disse restriksjonene har blitt klaget inn for WTOs tvisteløsningsorgan. Samtidig som det forhandles i WTO, forhandler Norge og EFTA med en rekke land og regioner om frihandelsavtaler.

Handelen mellom Norge og omverdenen økte i 2018. Både importen og eksporten av landbruksvarer økte. Importen av korn gikk mye opp som følge av et dårlig korn- og grovfôrår i Norge.

Andre faktorer som har påvirket omverdenen til norsk landbruk og matindustri i 2018 er tørke i Europa, Australia og deler av USA. Tørken har påvirket tilbudet og priser på korn, kjøtt, poteter og grønnsaker.

1 Ytre påvirkninger på markedene for landbruksråvarer

Verdens brutto nasjonalprodukt vokste med 3,7 prosent i 2018. Den norske kronen er fremdeles svak, noe som bidrar til høyere importpriser og økt konkurransekraft for norske landbruksvarer. Flere store landbruksområder i verden har vært rammet av tørke i 2018. I tillegg til Europa, har det vært tørke i både Australia og deler av USA.

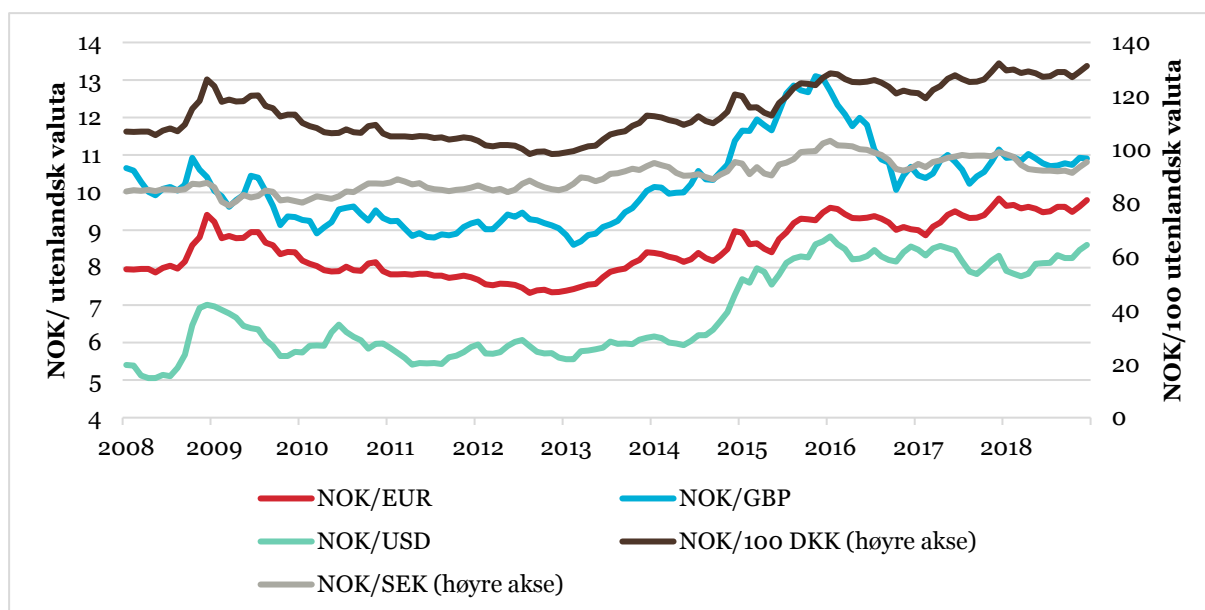
1.1 Vekst i verdensøkonomien i 2018

Det siste året har verdens brutto nasjonalprodukt (BNP) vokst med 3,7 prosent, mot 3,6 prosent i 2017¹. Ifølge OECD vil veksten ligge lavere fremover, på 3,5 prosent årlig de neste to årene. Verdensøkonomien vil preges av mindre arbeidsledighet, høyere oljepriser, og vanskelige handelsforhold fremover.

Ytterligere handelsbarrierer kan føre til lavere vekst, høyere priser og mer usikkerhet knyttet til investeringer enn det som ligger til grunn i OECDs framskrivninger.

1.2 Vedvarende svak norsk krone

Den norske kronen er fortsatt historisk svak, med kun små endringer i kronekursen fra 2017 til 2018. Kronen styrket seg fram mot høsten 2018 i takt med bedringer i oljeprisen, men med fall i oljeprisen ble kronen svekket mot slutten av året². Norges Bank skrev i siste pengepolitiske rapport at kronen nå er svakere enn den historiske sammenhengen med rentedifferanse og oljepris kunne tilsa og at dette kunne ha sammenheng med usikkerhet internasjonalt³.

Figur 1: Utvikling i kursen for utvalgte valuta mot norske krone, 2008–2018

Kilde: Norges Bank

¹ OECD Economic Outlook, volume 2018 Issue 2

² DNB Markets (2019), Økonomiske utsikter, januar 2019

³ Norges Bank (2018), Pengepolitisk rapport med vurdering av finansiell stabilitet 4/18

Tabell 1

Valuta	2015-2018	2016-2018	2017-2018
Euro (EUR)	7,2 %	3,3 %	2,9 %
Amerikanske dollar (USD)	0,7 %	-3,2 %	-1,6 %
Svenske kroner (SEK)	-2,2 %	-4,7 %	-3,3 %
Danske kroner (DKK)	7,3 %	3,2 %	2,7 %
Britiske pund (GBP)	-12,1 %	-4,6 %	2,0 %

Kilde: Norges Bank

En svak norsk krone gjør det dyrere å importere varer som selges i andre valutaer, og samtidig gjør det norske varer billigere på verdensmarkedet. Dette kan være med på å styrke konkurransekraften for norske varer både i Norge og i utlandet.

1.3 Nytt direktiv mot urimelig handelsadferd

Da medlemslandene og Europaparlamentet ble enige om et direktiv mot urimelig handelsadferd i verdikjeden for mat rett før julen 2018, var det en milepæl i et arbeid som har pågått i lang tid og som har handlet om å styrke bondens posisjon i matvarekjeden.

Store ulikheter i verdikjeden for mat

For snart ti år siden publiserte EU-kommisjonen meldingen «*A better functioning food supply chain in Europe*»⁴ med den hensikt å spille opp til en debatt om hvordan EU skulle kunne legge til rette for en bedre fungerende matvarekjede. Et viktig bakteppe for meldingen var at de store råvareprisøkningene i 2007, etterfulgt av nesten like store råvareprisfall i 2008 og 2009, hadde avslørt to trekk ved verdikjeden for mat. For det første var den europeiske bonden utsatt for en vesentlig større markedsrisiko nå enn før de landbrukspolitiske reformene som startet på 90-tallet. For det andre var den såkalte pristransmisjonen, altså hvordan prisendringer forplanter seg nedover i verdikjeden fra bonde til forbruker, overraskende lav. Mens forbrukerprisene raskt ble skrudd opp som følge av råvareprisøkningene året før, var det i 2009 vanskelig å se noen tilsvarende endringer nedover i forbrukerprisene da de samme råvareprisene falt markert. Kommisjonen satte prisutviklingen fra bonde til forbruker delvis i sammenheng med strukturelle svakheter i verdikjeden, herunder konkurranseforhold og skjevheter i forhandlingsmakt mellom aktørene. Såkalt urimelig handelsadferd i verdikjeden for mat ble anerkjent som et problem som totalt sett kunne gi en uheldig fordeling av risiko langs verdikjeden og ikke-optimale incentiver til investeringer i innovasjon og produktivitet.

Verdikjeden for mat kan illustreres med en trakt, der antallet bønder er større enn antallet næringsmiddelprodusenter som foredler bøndenes råvarer, som igjen er større enn antallet aktører som driver handelsvirksomhet med de foredledte varene. Mye av denne strukturen er gitt, da stordriftsfordelene i videreforedling og håndtering er vesentlig større enn stordriftsfordelene i jordbruksproduksjonen. Små bønder står derfor i utgangspunktet i en konkurransemessig utsatt posisjon i forhold til store foretak lenger ut i verdikjeden.

Den politiske debatten i Brussel som fortsatte i kjølvannet av Kommisjonens melding i 2009, har i stor grad vært preget av nettopp et fokus på bondens utsatte posisjon i verdikjeden. En rekke ulike tiltak siden den gang kan hevdes å ha blitt fremmet og iverksatt for å styrke bondens posisjon. Blant disse er ulike ordninger for å hindre urimelig handelsadferd.

Mot et felles EU-rammeverk

Utviklingen mot større markedskonsentrasjon i videreforedling og særlig dagligvarehandel, har pågått i mange tiår gjennom naturlig vekst og oppkjøp. Dette er en trend som er gjeldende i alle medlemsland. Ifølge

⁴ [COM\(2009\) 591 final – A better functioning food supply chain in Europe](#)

tall fra Kommissjonen⁵, hadde de fem største dagligvarekjedene til sammen mer enn 60% markedsandel i halvparten av EUs medlemsland i 2016. I Sverige og Finland, som hadde den høyeste konsentrasjonen av alle landene i EU, hadde de fem største aktørene en samlet markedsandel på mer enn 80%. I andre enden av skalaen var Italia, Bulgaria og Hellas hvor de fem største hadde en markedsandel under 40%. Med en fortsatt utvikling mot større maktkonsentrasjon, i tillegg til større politisk oppmerksomhet, var det flere medlemsland som tok saken i egne hender og laget nasjonale ordninger. I 2016 hadde 20 medlemsland laget nasjonale ordninger mot urimelig handelsadferd.

Kartlegging av urimelig handelsadferd i verdikjeden i EU

En rekke undersøkelser og studier utarbeidet de siste årene viser omfanget av urimelig handelsadferd i EU. I spørreundersøkelser som har blitt utført på vegne av bondeorganisasjonene og organisasjoner for næringsmiddelindustrien i EU, har typisk mer enn 95 prosent av bønder, samvirker og næringsmiddelprodusenter svart at de har blitt utsatt for urimelig handelsadferd. En studie utført for Kommissjonen i 2016 konkluderte med at urimelig handelsadferd forekom i alle medlemsland og i alle ledd i matvarekjeden, og at det ble ansett for å være et alvorlig problem av de fleste aktørene. Under utarbeidelsen av det som skulle bli det endelige direktivet mot urimelig handelsadferd i verdikjeden for mat, avholdt Kommissjonen en offentlig høring i 2017 der 90 prosent av alle høringsinnspillene anerkjente at urimelig handelsadferd forekom. Den eneste gruppen som ikke sa seg enig i at urimelig handelsadferd forekom, var dagligvarehandelen.⁶

Ulike nasjonale ordninger

Medlemslandenes ordninger er forskjellige både i omfang og innretning, og er i stor grad tilpasset nasjonale behov og forutsetninger. Mens regelverket for eksempel gjelder på tvers av sektorer i noen medlemsland, har andre land ordninger som retter seg spesifikt mot matvarekjeden. Videre skiller ordningene seg fra hverandre i om de retter seg mot alle aktører langs hele verdikjeden, eller om de retter seg spesifikt mot dagligvarehandelen.

Tabell 2: Oversikt over medlemslandenes nasjonale ordninger mot urimelig handelsadferd⁷

	Lovgivning om urimelig handelspraksis – ikke sektorspesifikk	Lovgivning om urimelig handelspraksis i matvarekjeden
Lovgivning som kommer til anvendelse på alle ledd i kjeden	Frankrike, Hellas, Kypros, Latvia, Portugal, Tyskland, Østerrike	Bulgaria, Kroatia, Italia, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania
Lovgivning som kun gjelder for detaljister	Litauen	Irland, Storbritannia**, Tsjekkia, Ungarn

**Den britiske dagligvareloven gjelder dagligvarer i bred forstand, og ikke bare matvarer.

Hvem som har ansvar for å følge opp reglene er også forskjellig fra land til land. En del av medlemslandene har valgt å legge ansvaret til sine konkurransetilsyn, mens andre har opprettet egne tilsynsorganer (slik som i Storbritannia).

De ulike ordningene er også forskjellige i hvordan de regulerer urimelig handelsadferd. Mens noen land har generelle bestemmelser, har en rekke medlemsland spesifikke lister over hvilke typer handelsadferd som blir ansett som urimelige. I Kommissjonens konsekvensutredning i forbindelse med direktivfremlegget, gjøres et forsøk på å oppsummere de ulike ordningene på dette punktet. Oppsummeringen er gjengitt nedenfor.

⁵ [SWD\(2018\) 92 final - Impact Assessment](#), s. 21

⁶ [SWD\(2018\) 92 final - Impact Assessment](#), s. 13

⁷ [SWD\(2018\) 92 final - Impact Assessment](#), s. 152

Tabell 3: Ulike handelspraksiser som anses som urimelige i medlemslandenes regelverk.

Utvalgt praksis	Medlemsland hvis lovgivning om urimelig handelspraksis omfatter den utvalgte praksisen
Betalingsfrister som overskrider 30 dager	Bulgaria, Frankrike, Irland, Italia, Kroatia, Latvia, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Storbritannia, Tsjekkia, Ungarn
Ensidige endringer av avtalevilkår med tilbakevirkende kraft (vedrørende omfang, kvalitetsstandarder, priser)	Bulgaria, Irland, Italia, Kroatia, Latvia, Litauen, Portugal, Spania, Storbritannia, Ungarn
Bidrag til dekning av kostnader forbundet med salg fremstøt eller markedsføring	Bulgaria, Frankrike, Irland, Italia, Latvia, Litauen, Portugal, Romania, Slovenia, Spania, Storbritannia, Tsjekkia, Ungarn
Krav knyttet til avfallsprodukter eller produkter som ikke er solgt	Bulgaria, Irland, Kroatia, Latvia, Litauen, Portugal, Slovenia, Spania, Storbritannia, Tsjekkia, Ungarn
Avbestilling på kort varsel av ordre på lett fordervelige produkter eller urimelig avslutning av kontrakt generelt	Bulgaria, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Kroatia, Kypros, Polen, Romania, Storbritannia, Tsjekkia
Anmodninger om forskuddsbetaling for å sikre eller opprettholde kontrakter	Frankrike, Irland, Italia, Kroatia, Latvia, Litauen, Polen, Portugal, Spania, Storbritannia, Tsjekkia, Ungarn

Kilde: [SWD\(2018\) 92 final - Impact Assessment](#), s. 157-158

Direktiv mot urimelig handelsadferd i verdikjeden for mat

I april 2018 la Kommisjonen frem et forslag til direktiv⁸ mot urimelig handelsadferd i verdikjeden for matvarer i EU. I tråd med den politiske debatten som er bakteppet til direktivet, er formålet å bidra til å sikre en rimelig levestandard for bønder. Direktivet er derfor hjemlet i EUs felles landbrukspolitik. Direktivet ble vedtatt av Europaparlamentet og medlemslandene før jul 2018.

Direktivet regulerer handelsforhold gjennom hele verdikjeden fra jord til bord. På grunn av økende grad av markedskonsentrasjon nedstrøms i verdikjeden, argumenteres det for at kostnader ved urimelig handelsadferd kan overføres tilbake til primærprodusentene. Det er derfor bøndene som til slutt påvirkes negativt selv om de selv ikke er direkte involvert i handelen der slike urimelige praksiser forekommer.

Direktivet definerer en minimumsliste over visse typer handelsvilkår som skal være å anse som urimelige. Listen er delt i to, der ett sett av vilkår ikke skal forekomme (slik som for eksempel forsinket betaling for varer med særlig kort holdbarhet, kansellering av ordre i siste liten, ensidige endringer i kontraktsvilkår) mens de andre praksisene kun kan forekomme dersom det utvetydig fremkommer av inngått avtale.

Etter diskusjoner rundt hvilke selskaper direktivet skulle gjelde, ble det bestemt at direktivet skal omfatte transaksjoner der en aktør selger matvarer til en annen aktør i en høyere omsetningsklasse. Aktørene blir inndelt i ulike klasser basert på årlig omsetning (trinn 1: 0-2 mill. EUR, trinn2: 2-10 mill., trinn 3: 10-50 mill., trinn 4: 50-150 mill. og trinn 5: 150-350 mill.).

Medlemslandene skal utpeke kompetent myndighet til å følge opp direktivet. Denne myndigheten skal også kunne behandle klager anonymt og iverksette egne undersøkelser. Samtidig skal det opprettes en plattform for å sikre koordinering mellom de kompetente myndighetene på tvers av medlemslandene.

Det er allerede 20 medlemsland som har innført egne nasjonale ordninger for å håndtere urimelig handelsadferd i deres verdikjeder for mat. Direktivet som nå foreslås av Kommisjonen skal ikke komme til

⁸ [COM\(2018\) 173 final - Directive on unfair trading practices in the food supply chain](#)

erstatning for noen av disse, men skal integreres i allerede eksisterende nasjonale ordninger. De 8 medlemslandene som ikke har egne ordninger i dag, vil måtte innføre dette når de implementerer direktivet i nasjonal lovgivning. Direktivet legger listen for hva medlemslandene som et minimum må regulere, mens det er helt åpent for medlemslandene å gå lengre dersom de ønsker det. Friheten til å gå lengre gjelder både hvilke handelspraksiser som skal reguleres og hvilke aktører eller varer som skal omfattes (da naturligvis innenfor øvrig EU-lovgivning).

1.4 Klima og værforhold

Betydelige deler av Europa opplevde en tørrere og varmere sesong enn vanlig denne sommeren. Europas tørkeobservatorium, Copernicus, observerer temperaturer, nedbør og bakkefuktighet. Ifølge Copernicus startet tørken i Skandinavia allerede i mars som følge av lave nedbørmengder, og spredte seg til Balkan, og Sentral-Europa fra mai. De høye temperaturene i Skandinavia, Storbritannia, Tyskland og Polen i mai førte til mer fordamping og lavere bakkefuktighet. De høye temperaturene vedvarte i juni og juli. I månedsskiftet juli– august traff en ny hetebølge diagonalt gjennom Europa, fra Portugal i Sør-Vest til Finland i Nord-Øst. I august førte nedbør i Skandinavia, Storbritannia og Irland til høyere bakkefuktighet.⁹

EU kommisjonens MARS-rapport fra september beskriver hvordan tørke og hetebølger rammet årets avlinger i Nord-, Øst-, og Sentral-Europa¹⁰. Tørken har redusert avlingene for beitemark, grovfôr, hvete, bygg, mais, sukkerroe, potet og en rekke grønnsaker. I likhet med Norge har flere av de påvirkede landene og EU-kommisjonen innført økonomiske tiltak og lempet på regelverk for å hindre nedslakting og konkurser som følge av tørken.

FNs klimapanel (IPCC), estimerer i sin siste rapport at global oppvarming allerede i 2017 nådde 1°C sammenlignet med førindustrielle nivåer. Den globale temperaturen stiger med 0,2°C per tiår, og vil nå 1,5°C mellom år 2030 og 2052. Allerede nå er det observert økt frekvens og høyere intensitet av ekstremvær som tørke, flom og hetebølger. Rapporten fra IPCC beskriver konsekvensene av å gå fra 1,5 til 2 grader oppvarming som betydelig for verdens matsikkerhet.¹¹ Se fjorårets Omverdenrapport kapittel 1.3.1 for en beskrivelse av klimatiltak i jordbruket.

Grovfôrmangel som følge av tørken

Dårlig vekst på beitemark og lave grovfôravlinger har ført til fôrmangel og økt slakting av drøvtyggere i Europa. Grovfôravlingene i Sverige lå på 65 prosent av gjennomsnittet de siste fem årene. Som i Norge ble det satt inn tiltak for å unngå fôrkrise. Svenske myndigheter åpnet opp for høsting i definerte vernesoner, la til rette for høsting av halm, høsting av brakklagte områder og høsting av kornarealer til grovfôr. Grovfôrbalansen i Sverige endte på mellom 5 og 10 prosent under behovet. Sverige har så langt ikke sett tegn til økt slakting på grunn av fôrmangelen (per oktober 2018).¹²

Danmark har opplevd lignende klimatiske forhold som Sør-Norge og Sverige. MARS-rapporten fra september viser at gressproduktiviteten i både Sverige og Danmark var ekstremt lav i juli, men bedret seg noe etter det kom nedbør i august. Tørken har gått utover grovfôravlingene i alle de tørkerammede områdene. Mens Skandinavia fikk en tilnærmet normal vekstperiode på slutten av sommeren, fortsatte tørken i Sentral-Europa utover høsten. Sør-Europa hadde på sin side bedre gressvekst enn normalt denne sesongen.

Grovfôrmarkedet i Europa har som følge av tørken vært svært krevende, og det har blant annet blitt importert grovfôr helt fra USA. Kapittel 5.1.3 beskriver importen av grovfôr til Norge.

⁹ European Commission (2018) *European Drought Observatory Drought in Central-Northern Europe – July 2018 and August 2018*. <http://edo.jrc.ec.europa.eu/edov2/php/index.php?id=1000>

¹⁰ European Commission (2018) *JRC MARS Bulletin VOL 26 No 9*. <https://ec.europa.eu/jrc/en/mars/bulletins>

¹¹ IPCC (2018) *Global Warming of 1.5°C, summary for policy makers*

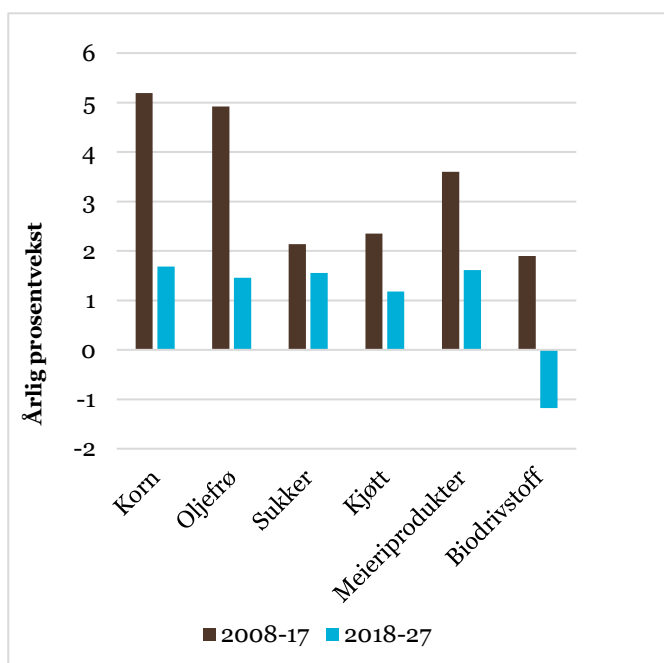
¹² Jordbruksverket (2018) *Grovfoderbalans 2018/19*

2 Etterspørsel, tilbud og priser på landbruksvarer

Årlig befolkningsvekst på rundt en prosent bidrar til fortsatt etterspørselsvekst etter landbruksvarer. Samtidig forventes produksjonen å øke som følge av økt effektivitet, spesielt i Afrika sør for Sahara og i Sørøst-Asia. Forventet produksjonsøkning overgår etterspørselsvekst og resulterer i lavere priser på jordbruksvarer det neste tiåret.

2.1 Etterspørselen øker ikke like fort som før

Etterspørselen etter landbruksvarer påvirkes i større grad enn før av kulturelle preferanser og befolkningsvekst. Høyere inntekt og biodrivstoff får ifølge OECD-FAO¹³ mindre betydning for etterspørselen av landbruksvarer fremover, enn de siste ti årene.

Figur 2: Årlig gjennomsnittlig vekst i internasjonal handel. Målt i kvantum. Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027

For flere viktige landbruksvarer vil etterspørselsveksten avta som følge av stagnering i forbruk per capita. Korn, kjøtt, røtter og knoller er eksempler på landbruksvarer som vil møte lavere etterspørselsvekst fremover. Kjøtt har hatt svært høy etterspørselsvekst de siste ti årene som følge av økt velstand, spesielt i Kina. Kineserne vil fortsette å spise mer kjøtt fremover, men veksten vil være moderat. India vil oppleve økt velstand og fortsatt befolkningsvekst, men i motsetning til Kina vil India øke inntaket av animalske proteiner hovedsakelig fra melk, og i mindre grad fra kjøtt. OECD-FAO forventer en nedgang i etterspørselen etter kjøtt i EU i perioden 2018–2027. Meieriprodukter, vegetabilsk olje og sukker er de landbruksvarene som vil ha høyest etterspørselsvekst de neste ti årene.

Etterspørselen etter biodrivstoff henger tett sammen med forbruket av fossilt drivstoff, og påvirkes i stor grad av prisen på olje og gass. Politiske krav om å blande biodrivstoff i fossilt drivstoff har ført til økt etterspørselen de siste

årene. OECD-FAO anslår at etterspørselsveksten for biodrivstoff vil flate ut i perioden 2018–2027.

Bruken av korn og oljeverkster til dyrefôr vil fortsette å øke fremover, særlig i Kina, Midtøsten og Nord-Afrika. På verdensbasis brukes det mye mais, bygg, sorghum, hvete, kli og proteinblandinger til dyrefôr. Det er spesielt etterspørselen etter mais og proteinblandinger som vil øke frem mot 2027.

2.2 Økt produktivitet fører til produksjonsvekst

OECD-FAO estimerer at produksjonen av jordbruksvarer og fisk vil øke med 1,5 prosent årlig mellom 2018 og 2027. I løpet av perioden vil det utgjøre 16 prosent vekst, som er litt ned fra forrige tiårsperiode. Veksten vil variere mellom ulike produksjoner, og fellestrekket er at økningen vil komme som følge av økt produktivitet. Som nevnt i kapittel 1.4.2, vil klimaendringer øke risikoen for ekstremvær som kan ha store negative konsekvenser for matproduksjon. OECD-FAOs framskrivninger tar ikke hensyn til uforutsette hendelser.

¹³ OECD/FAO (2018), OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027

Den høyeste veksten vil komme i Afrika sør for Sahara og i Sørøst-Asia, hvor potensialet for økt produktivitet er størst. I Afrika sør for Sahara vil produksjonen av korn øke med 30 prosent, mens produksjonen av kjøtt og meieriprodukter vil øke 25 prosent. Produksjonen i denne delen av verden er liten i verdenssammenheng, og selv store prosentvise økninger har liten betydning for verdens samlede produksjon. I Sørøst-Asia vil produksjonen av meieriprodukter øke med hele 41 prosent, og kjøttproduksjonen med 25 prosent. Hovedårsakene til økt produktivitet vil være mer bruk av kunstgjødsel, sprøytemidler, vanning og mekanisering av jordbruket.

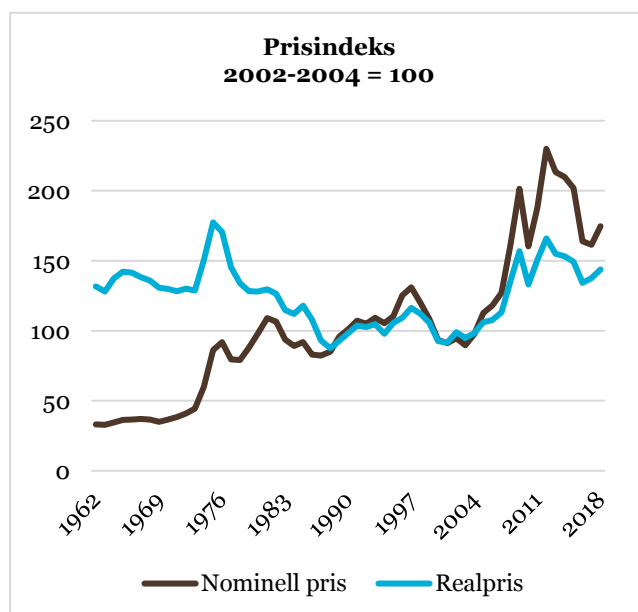
Med unntak av biodrivstoff vil handelen mellom land fortsatt øke for alle produktgruppene i OECD-FAOs Agricultural outlook. Men som vist i figur 2, blir veksten betydelig lavere enn i forrige tiårsperiode. Dette henger sammen med lavere etterspørselsvekst og mer restriktiv handelspolitikk.

2.3 Matvareprisene er på vei nedover

Matvarepriser endrer seg raskt, og er vanskelig å forutsi. På kort sikt er både produksjon og etterspørsel etter mat lite sensitive for endringer i pris, fordi det tar måneder eller år å endre produksjonen.

OECD-FAOs framskrivninger for de neste ti årene bygger i stor grad på forventninger om produksjonsvekst, befolkningsvekst og økonomisk utvikling. Uforutsette hendelser som for eksempel tørke eller utbrudd av alvorlige dyresykdommer blir ikke tatt med i beregningene. Verdens matvarepriser gikk nedover fra 2011 til 2016, før de gikk litt opp igjen i 2017–2018, som vist i figur 3. Figuren viser både realprisen som er justert for prisvekst, og den nominelle prisen.

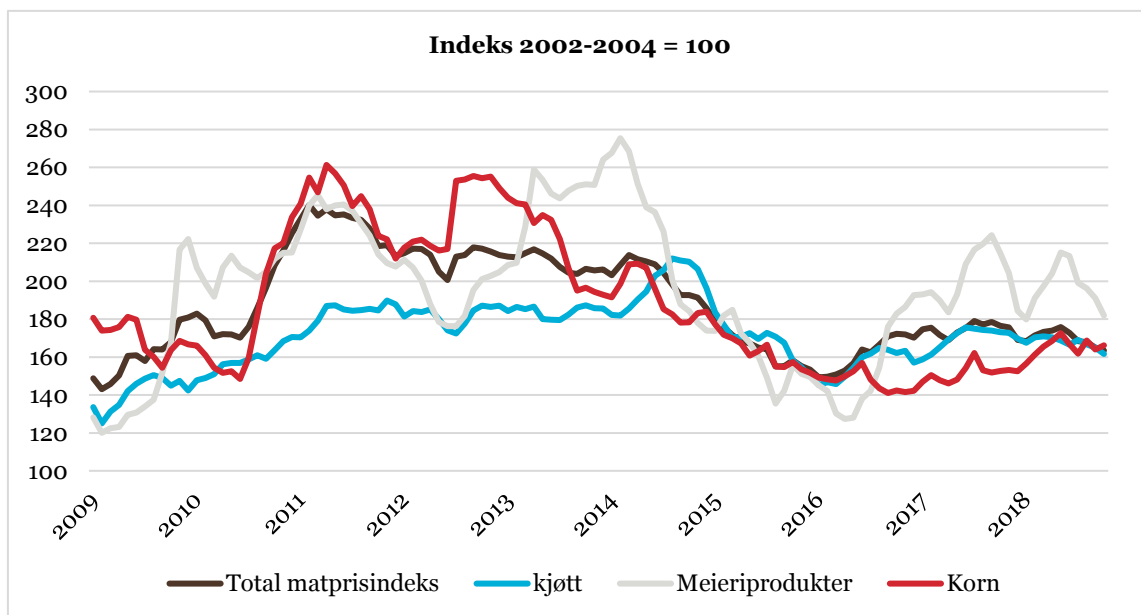
Det var særlig prisen på meieriprodukter som økte i 2017, som vist i figur 4. OECD-FAO¹⁴ anslår at prisen på meieriprodukter sett under ett, vil gå ned med i underkant av en halv prosent årlig de neste 10 årene.

Figur 3: Utvikling FAOs matvareprisindeks, nominelle og realpriser. 1962–2018

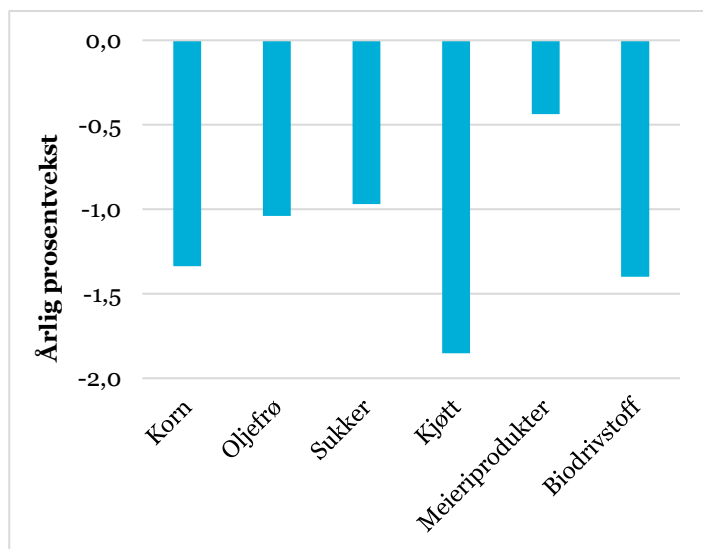
Kilde: FAO food price index

¹⁴ OECD FAO Agricultural Outlook 2018–2027

Figur 4: FAOs matvareprisindeks, totalt og for kjøttvarer, meieriprodukter og korn. Per måned, 2009 til 2018.

Kilde: FAO Food price index

Figur 5: Gjennomsnittlige årlige prisendringer, 2018–2027

Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027

Figur 5 viser en forventet årlig nedgang i prisene på landbruksvarer i verden, basert på OECD-FAOs framskrivninger. Alle varegruppene preges av lavere priser de neste ti årene, som følge av høyere vekst i produksjon enn i befolkningstall.

Prisen på kjøtt synker raskest, med en prosentvis nedgang på nærmere 2 prosent årlig, som følge av økende produksjon og lavere etterspørselsvekst. En nærmere beskrivelse av utviklingen i de ulike produksjonene følger i de respektive kapitlene.

3 Utvikling i markedene for råvarer i 2018

3.1 Global produksjon og handel

Den globale produksjonen og handelen av landbruksråvarer endrer seg relativt lite fra år til år. Den langsiktige trenden går mot høyere produksjon og større andel som handles internasjonalt. For tilnærmet alle varegruppene har produksjonen økt fra siden året før, men unntak av hvete som har hatt nedgang som følge av tørke.

Tabell 4: Verdens produksjon av de viktigste landbruksvarene, og andel som handles internasjonalt, siste tilgjengelige tall. Mill. tonn og andel i prosent

		Total produksjon (mill. tonn)	Endring siste år (mill. tonn)	Andel som handles internasjonalt	Tilsvarende andel året før
Korn	Totalt	2 089	-13	18 %	17 %
	Hvete	737	-30	23 %	23 %
	Mais	1 076	29	15 %	15 %
Melk		823	6	9 %	9 %
Kjøtt	Totalt	335	5,0	10 %	10%
	Storfe	72,2	1,3	14 %	14 %
	Fjørfe	120	1,7	11 %	11 %
	Svin	120,6	1,8	7 %	7 %
	Lam	15	0,2	6 %	6 %
Egg		111	37	9 %	4 %
Poteter/grønnsaker/ frukt/bær	Poteter	487	17	2 %	3 %
	Friske grønnsaker	1 651	30	2 %	2 %
	Epler	125	-1	6 %	6 %

Korn: Inkluderer alt korn (ekskl. ris), og er prognoser for kornåret 2018–2019. Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

Melk: Foreløpige tall for 2017. Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027

Egg: Produksjon i 2017 (FAO) og eksport i 2017 (UN Comtrade)

Kjøtt: Prognose for produksjon og handel i 2018 Kilde: FAO

Poteter, friske grønnsaker, frukt og bær: Produksjon i 2017 (FAO), eksport i 2017 (UN Comtrade)

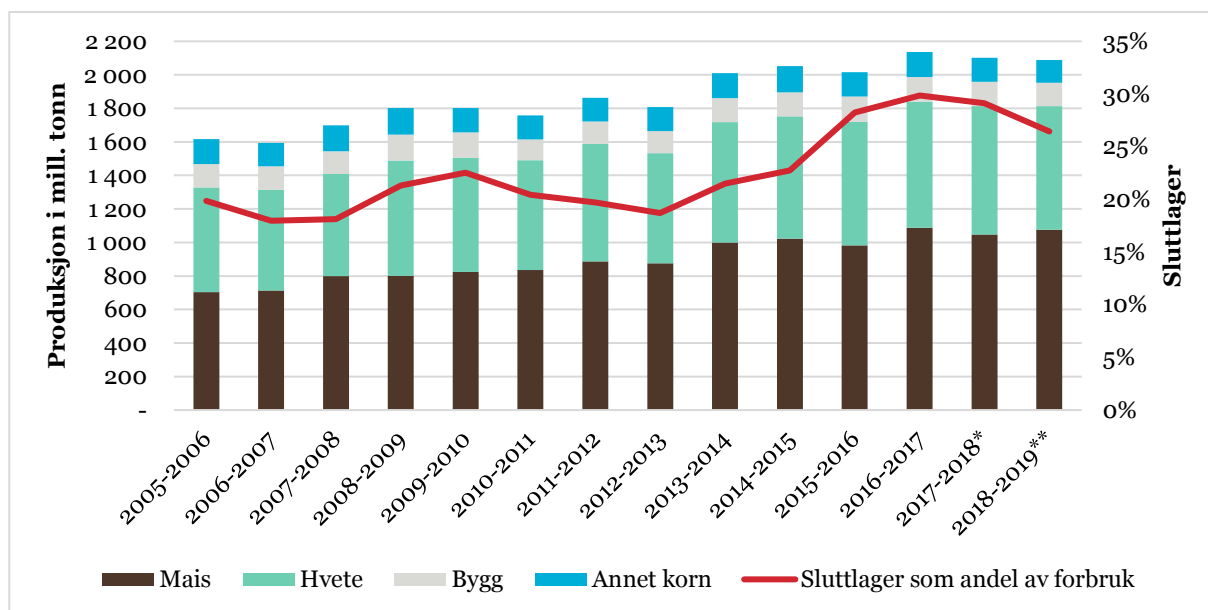
3.2 Korn og oljefrø

Tørken i Nord-Europa har påvirket produksjonen i 2018–2019, og nedgang i hveteproduksjonen bidrar til at den totale kornproduksjonen er prognosert litt lavere innværende sesong enn i fjorårets sesong. Andelen korn som handles på verdensmarkedet er økende.

Sensommeren 2018 var det bekymringer rundt hvor store kornavlinger det ville i 2018–2019. Dette ga høye priser på starten av høsten. Prisene stabiliserte seg imidlertid på begynnelsen av høsten da situasjonen ble mer oversiktlig.

3.2.1 Tørken i Nord-Europa ga mindre hveteproduksjon

Det internasjonale kornrådet (IGC) har estimert at det i 2017–2018¹⁵ ble produsert 2,1 mrd. tonn korn. Dette var 2 prosent mindre enn året før, men fremdeles en veldig stor produksjon historisk sett. Mens produksjonen gikk litt ned, gikk etterspørselen etter korn litt opp, og det er estimert at sluttlagrene med korn på verdensmarkedet gikk litt ned i 2017–2018. Som vist i figur 6 viser prognosene for innværende sesong at produksjonen vil fortsette å gå litt ned. Nedgangen skyldes hovedsakelig nedgang i hveteproduksjonen. To av områdene i verden som produserer mest hvete er EU og Russland. I disse områdene var det ekstremtørke sommeren 2018, og produksjonen ble negativt påvirket av dette. Maisproduksjonen er ventet at vil øke med to prosent.

Figur 6: Utvikling i total kornproduksjon i verden og sluttlager som andel av forbruk. Mill. tonn og andel i prosent

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

*Estimat

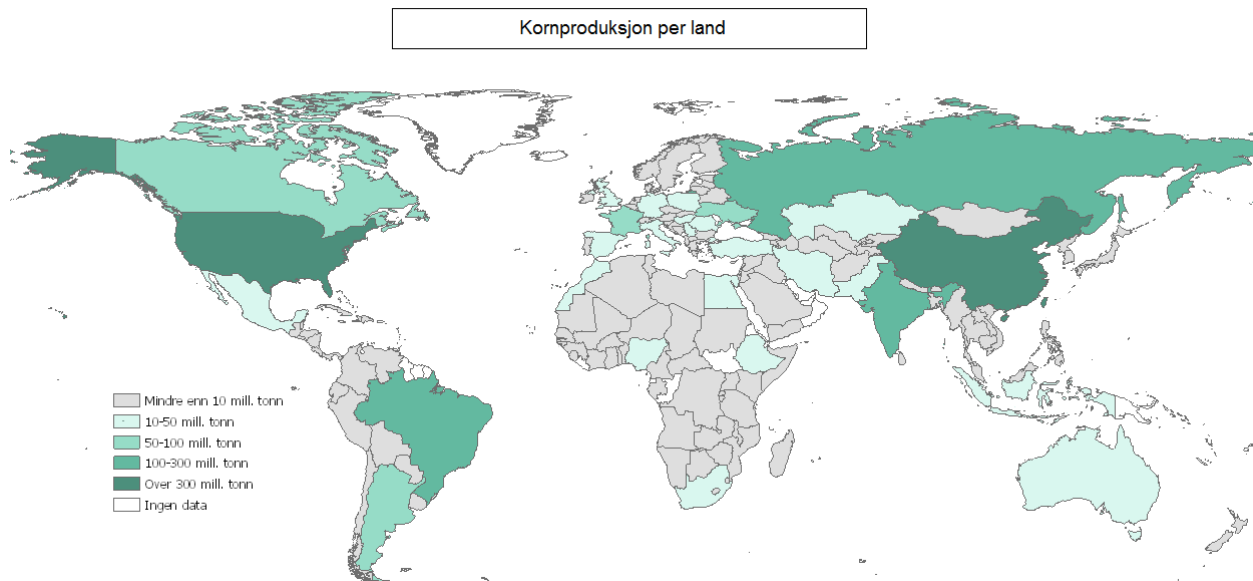
**Prognose

Prognosene til IGC viser en økning i forbruket av korn i 2018–2019. Dette, i kombinasjon med nedgang i produksjon, gir lavere sluttlagre og nedgang i sluttlager som andel av forbruk, jf. figur 6. Normalt vil det være en sammenheng mellom utvikling i priser og sluttlager som andel av forbruk. Jo mindre sluttlagre, jo høyere priser. Les mer om utvikling i internasjonale priser i avsnitt 3.2.3.

¹⁵ Kornåret starter i september når nye avlinger kan høstes på den nordlige halvkule.

IGCs siste femårs-framskrivninger viser at det er ventet at kornproduksjonen i gjennomsnitt vil øke med 1,6 prosent per år. Det er ventet at både størrelsen på arealet det dyrkes korn på vil øke, og avling per dekar vil øke.

Figur 7 viser hvordan kornproduksjonen i verden fordeler seg på land. USA er den største kornprodusenten i verden på grunn av den store produksjonen av mais. USA har de siste årene produsert rundt 430 mill. tonn korn, og mais har utgjort rundt 370 mill. tonn av dette. Kina er nest største kornprodusent med en produksjon på rundt 360 mill. tonn. Maisproduksjonen utgjør omtrent 220 mill. tonn.

Figur 7: Produksjon av korn per land. Prognose for 2018–2019

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)
Tallene inkluderer ikke ris og oljefrø

Hvete

Verdens hveteproduksjon nådde en ny topp i 2017–2018. Det ble sådd hvete på mindre arealer, men høy avling per dekar gjorde opp for dette. Forbruket av hvete i verden økte også, men økningen var mindre enn produksjonen, og sluttlagrene økte. Russland var ett av landene som bidro til den store produksjonen.

I 2018–2019 viser de siste prognosene fra det internasjonale kornrådet (IGC) at det er ventet en nedgang i hveteproduksjonen på 4 prosent. EU, som er verdens største hveteprodusent, har en forventet nedgang i produksjonen på nesten 10 prosent. Dette skyldes, i likhet med i Norge, ekstremvær i sommer. Hele Nord-Europa hadde tørt, varmt vær, og dette har gitt lave avlinger. Etter en rekordstor avling i 2017–2018 viser estimatene en nedgang i produksjonen på nesten 20 prosent. Produksjonen er likevel ventet å være stor, og ligge på nivå med avlingen i 2016–2017.

I Sentral-Europa fortsatte tørken utover høsten 2018. Dette kan påvirke høstkornet som ble sådd, som igjen vil påvirke avlingen i 2019–2020.¹⁶

¹⁶ European commission (2018) JRC MARS Bulletin VOL 26 No 11. <https://ec.europa.eu/jrc/en/mars/bulletins>

Mais

Mais er den kornarten det produseres mest av på verdensbasis. I 2016–2017 var det rekordstor produksjon av mais, men produksjonen har gått litt ned de siste årene. Samtidig som produksjonen har gått ned, har forbruket fortsatt å øke. Dette har ført til mindre sluttlager i 2017–2018. Sluttlagrene er ventet å bli mindre også i 2018–2019. Mens forbruket til mat har holdt seg stabilt, har forbruket til fôr og industrielle formål økt.

Korrigerede produksjonstall i Kina

I november 2018 publiserte Kinas statistikkbyrå endringer i historisk kornstatistikk. Korrigeringsene kom av endringer i arealtall, og hadde størst innvirkning på maisproduksjonen. Korrigeringen hadde ulik innvirkning på forskjellige år, men utgjorde på det meste en differanse på 44 mill. tonn. Det er usikkert hvordan disse korrigeringsene påvirker historiske estimater for forbruk og lager. Ettersom dette kvantumet mest sannsynlig ikke har eller vil bli tilgjengelig på verdensmarkedet, vil dette ikke ha innvirkning på verdensmarkedspriser.

Soyabønner

Produksjonen av soyabønner gikk litt ned i 2017–2018, men i 2018–2019 er det ventet et nytt rekordår. Forventningen om rekordstor produksjon kommer av større arealer med soyabønneproduksjon og forbedringer i produksjonen som gjør at det er ventet større avlinger per dekar. Det meste av soyabønneproduksjonen går til prosessering til olje og soyamel.

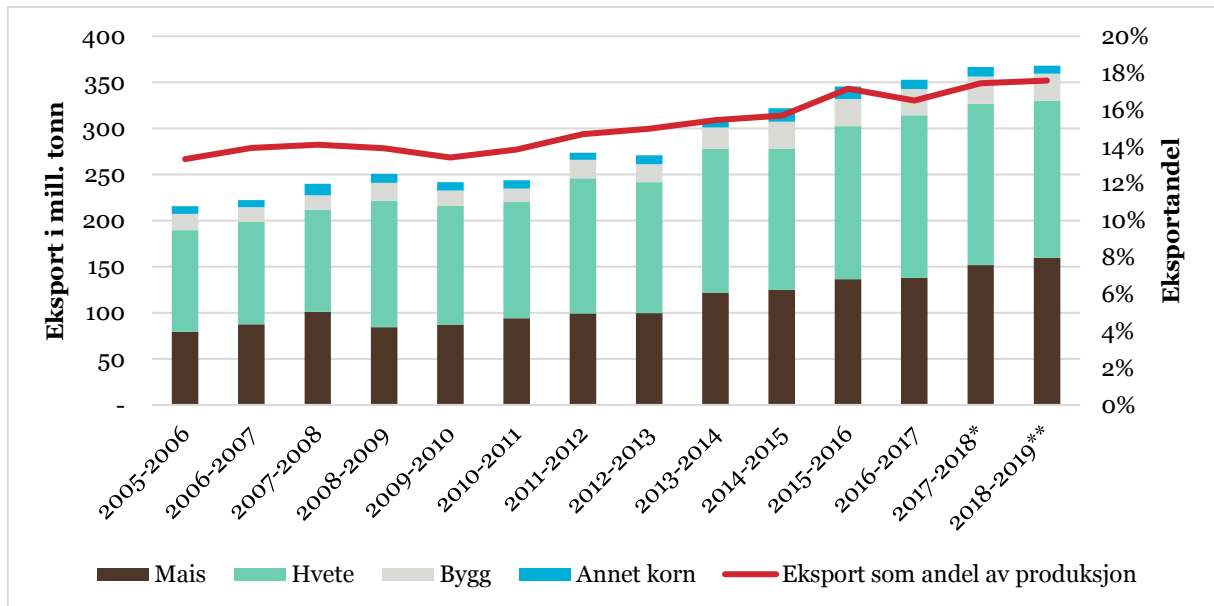
De neste fem årene venter IGC at produksjonen av soyabønner i gjennomsnitt vil øke med 1,1 prosent per år. Det er spesielt ventet større produksjon i Sør-Amerika. Det er ikke ventet at det vil bli mye høyere avlinger per dekar.

3.2.2 Økende handel med mais

Korn er en av landbruksvarene som det handles relativt mye av på verdensmarkedet. Det skyldes at korn er enkelt å transportere uten at kvaliteten forringes. Det meste av kornet som handles på verdensmarkedet kommer fra noen få land. I 2018–2019 anslår IGC at det vil bli handlet omtrent 370 mill. tonn korn på tvers av landegrensene. Av dette vil 171 mill. tonn være hvete og 159 mill. tonn være mais.

Stor eksport av hvete fra Russland

I 2017–2018 var Russland det landet som eksporterte mest hvete i verden, og det ser ut til at de også vil være størst inneværende sesong. Russland eksporterer blant annet mye hvete til Afrika, den arabiske halvøy og Sørøst-Asia. Den økte eksporten fra Russland vil kunne påvirke eksportmulighetene til EU-land og Australia, som også eksporterer hvete til de samme markedene.

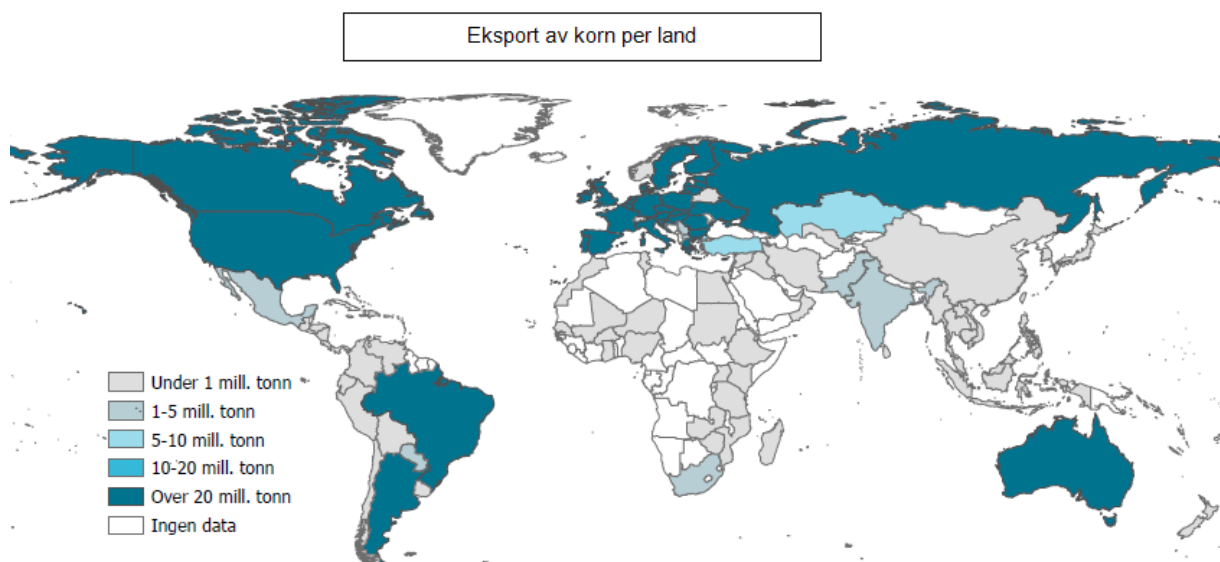
Figur 8: Utviklingen i global kornhandel fordelt på kornslag og handel som andel av produksjon av korn. Mill. tonn og andel i prosent

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

*Estimat

**Prognose

De største eksportørene av korn er vist i figur 9. Det er ventet at USA vil eksportere 93 mill. tonn korn, av dette er 62 mill. tonn mais. Russland er, som i 2017–2018, ventet å bli den største hveteeksportøren i 2018–2019. Dette til tross for en nedgang i hveteproduksjonen på rundt 15 prosent. I 2017–2018 eksporterte Russland i overkant av 40 mill. tonn hvete, mens eksporten inneværende sesong er anslått at vil bli på litt over 30 mill. tonn. Total korneksport fra Russland inneværende år er anslått til 40 mill. tonn.

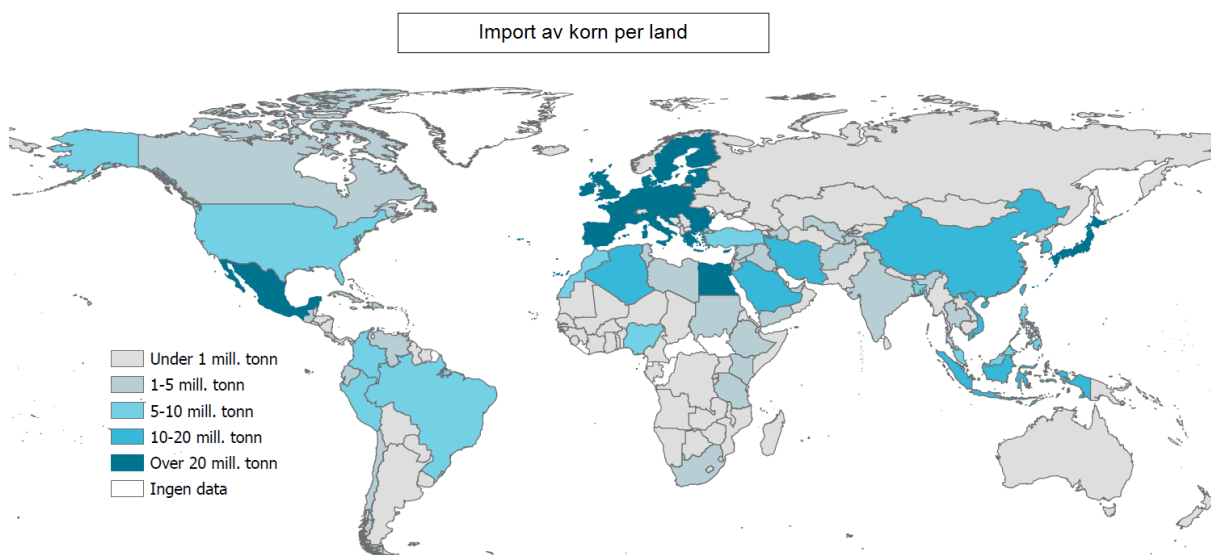
Figur 9: Eksport av korn per land. Prognose for 2018–2019

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

Tallene inkluderer ikke ris og oljefrø

Tall for eksport fra EU er vist samlet, og markeringen av landene i EU gjelder total eksport fra EU

Figur 10 viser hvor stor import ulike land i verden har av korn. Den største kornimportøren er EU. Siden EU-landene inngår i ett handelsområde presenteres ikke import og eksport for hvert enkelt land i EU i kartet, men en samlet verdi for hele området. I inneværende sesong anslår IGC at EU kommer til å importere omtrent 28 mill. tonn korn. Samtidig er det ventet at EU vil eksportere 34 mill. tonn korn. Det meste av kornet EU importerer er mais (21 mill. tonn), mens eksporten hovedsakelig er hvete (21. mill. tonn).

Figur 10: Import av korn per land. Prognose for 2018–2019

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC)

Tallene inkluderer ikke ris og oljefrø

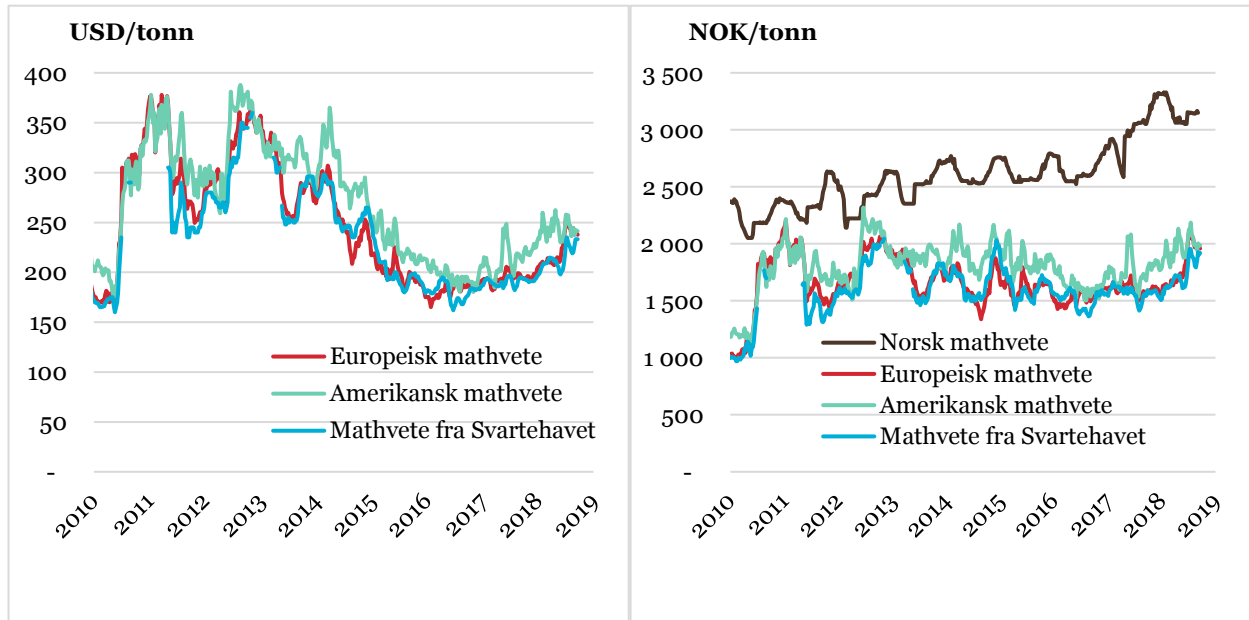
Tall for import til EU er vist samlet, og markeringen av landene i EU gjelder total import til EU

Etter EU er de største importørene av korn Japan, Mexico, Egypt, Saudi-Arabia og Kina. Japan produserer lite korn selv og det meste av kornimporten er mais. I Mexico er mais den viktigste kornarten. Det produseres en del mais i Mexico, men det er likevel en del import av mais. Egypt har liten produksjon av korn og importerer rundt 20 mill. tonn hvete og mais årlig. I Saudi-Arabia er det så å si ingen kornproduksjon, og landet importerer årlig rundt 15 mill. tonn korn. Halvparten av importen er bygg, som i stor grad importerer for å fôre kameler, sauer og geiter. Saudi-Arabia er det landet i verden som importerer mest bygg, men de siste årene har Kina økt importen av bygg, og importerer omtrent like mye som Saudi-Arabia.

Kina er det landet i verden som produserer nest mest korn, etter USA. Likevel er landet en stor importør av korn. Etter økt velstand i landet har etterspørselen etter kjøtt økt. Dette har ført til større behov for fôrråvarer til kjøttproduksjonen. I tillegg til å produsere og importere mye korn, ligger en stor del av verdens kornlager i Kina.

3.2.3 Høyere priser på hvete og mais

Internasjonale hvetepriser har gradvis økt fra starten av 2017, etter en prisnedgang fra 2014–2016. Selv med forventninger om nedgang i sluttlagrene for 2018–2019-sesongen, var det ingen stor stigning i hveteprisene høsten 2018. Dette skyldes at tilgangen på hvete på høsten var god, og dette holdt prisene nede.

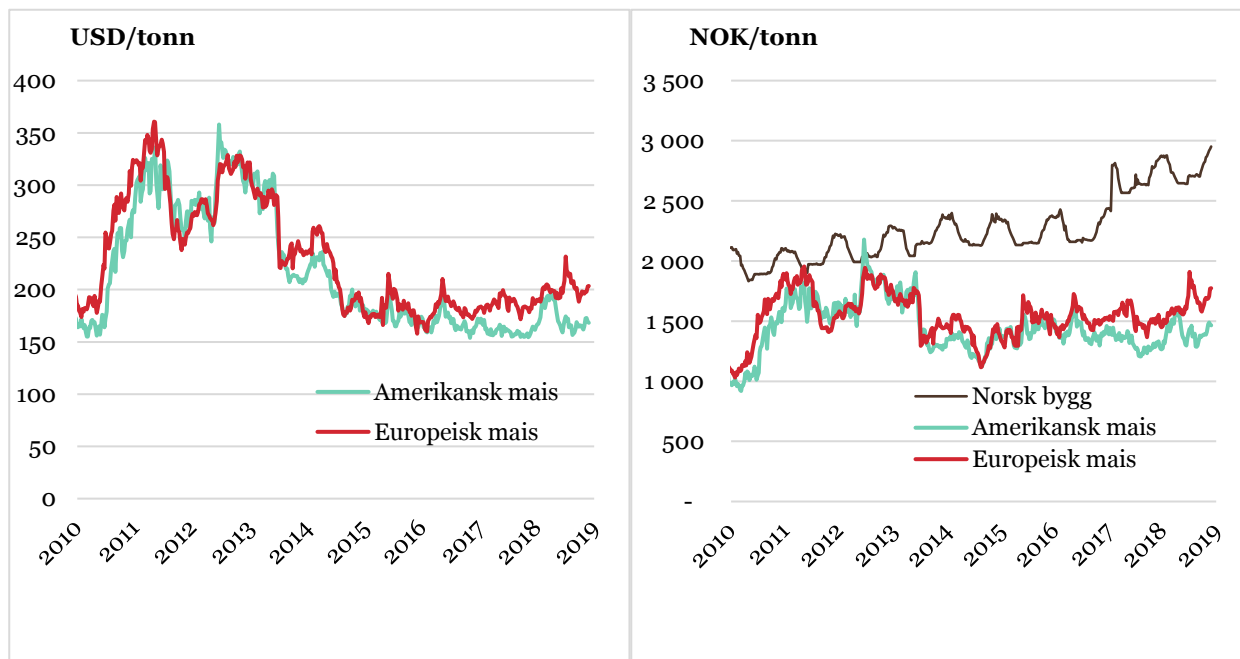
Figur 11: Prisutvikling på hvete 2010–2018. USD/tonn og NOK/tonn

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC) og Norske Felleskjøp

Internasjonale priser: FOB (Free On Board). Amerikansk mathvete: Hard Red Winter Gulf fra USA. Europeisk mathvete: Gjennomsnitt av tysk B-hvete og fransk grade 1. Mathvete fra Svartehavet: Black Sea Wheat Grade 4

Norske priser: Noteringspriser per uke, korrigert for håndteringskostnader, prisnedskrivningstilskudd og matkornstilskudd

I likhet med prisene på hvete gikk maisprisen opp i Europa i august på grunn av usikkerhet rundt kommende kornavling. Da situasjonen ble mer avklart gikk derimot prisene ned igjen. Som vist i figur 12, fulgte franske og amerikanske maispriser hverandre i 2015, men har siden beveget seg fra hverandre. Dette ble ytterligere forsterket sommeren 2018, da utsiktene for amerikansk maisproduksjon så bra ut, mens ekstremvær i Europa ga dårligere utsikter for fransk maisproduksjon. Differansen mellom prisene ble mindre utover høsten, da situasjonen for maisproduksjonen i Europa ble mer avklart, og prisene på europeisk mais sank.

Figur 12: Prisutvikling på mais og norsk bygg 2010–2018. USD/tonn og NOK/tonn

Kilde: Det internasjonale kornrådet (IGC) og Norske Felleskjøp

Amerikansk mais: FOB (Free On Board) Mexicogulften. Europeisk mais: Sluttkurs per uke til futures-kontrakter på den franske børsen Euronext.

Norske priser: Noteringspriser per uke, korrigert for håndteringskostnader og prisnedskrivningstilskudd.

3.2.4 Hvordan påvirker verdensmarkedet Norge?

Det norske importsystemet for korn bidrar til å dempe betydningen av prisvariasjonene på verdensmarkedet. Det er fordi mel- og kraftfôrproducentene kan importere korn til en nedsatt tollsats innenfor egne kvoter for henholdsvis matkorn og karbohydratråvarer til kraftfôr. Landbruksdirektoratet fastsetter tollsatsen ut fra differansen mellom norsk prisnivå og verdensmarkedsprisen, og dette skal i prinsippet nøytralisere prissvingningene på verdensmarkedet. Tollsatsene settes imidlertid for tre måneder av gangen, og svingninger i både priser og valutakurs gjennom denne perioden kan derfor være enten gunstig eller ugunstig for importørene.

Landbruksdirektoratet fastsetter størrelsen på kvotene ut fra tilgangen på norsk korn og råvarebehovet til henholdsvis matmel- og kraftførmøllene. Markedsrapport 2018¹⁷ beskriver importen innenfor kvote nærmere. Kraftfôrindustrien kan også importere en rekke andre råvarer til kraftfôr uten kvotebegrensning, men til nedsatt toll som Landbruksdirektoratet fastsetter hver måned. Dette gjelder for eksempel for soya- og rapsmel.

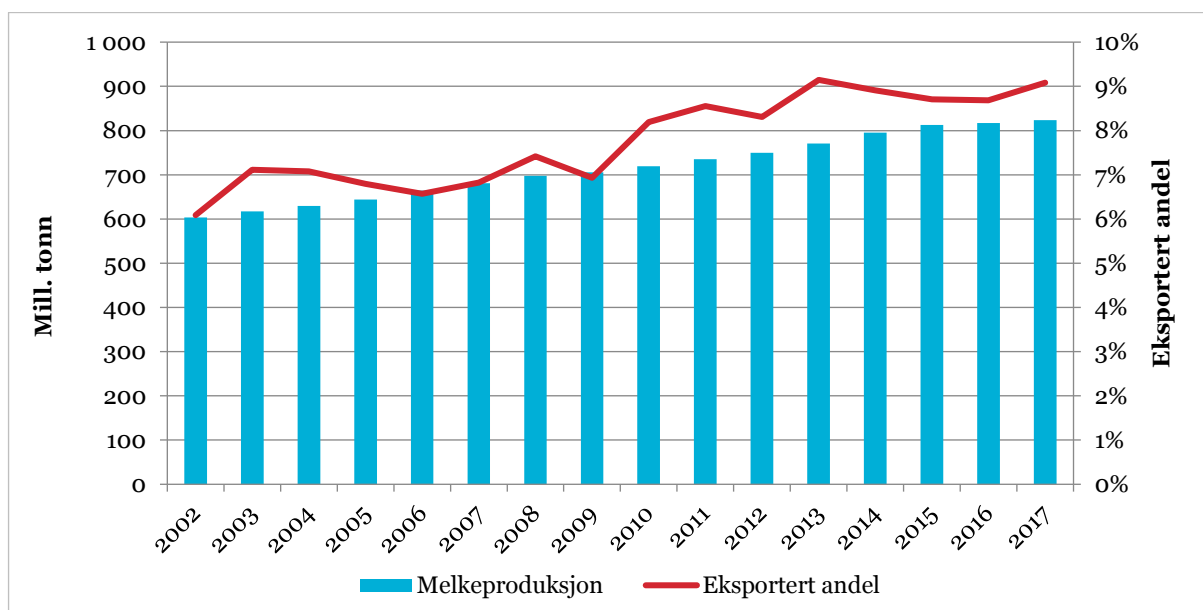
¹⁷ Landbruksdirektoratet (2019). Rapport nr. 3/2019

3.3 Melk

Melkeproduksjonen i verden gikk opp med 6 mill. tonn til 823 mill. tonn i 2017 viser tall fra OECD-FAO Agricultural Outlook. EU, New Zealand, USA og Australia er de største eksportlandene, til sammen hadde de 74 prosent av eksporten av meieriprodukt i verden. I 2018 fortsatte de høye smørprisene. Fortsatt store lagre av skummetmelkpulver preget markedet i EU og verden og prisen på skummetmelkpulver var lav i 2018, som i 2017. Differansen mellom norsk og EU-pris til bonde på melk har over tid økt, men i 2017 gikk den ned med om lag 50 øre per liter. I 2018 økte forskjellen med 1 øre per liter.

3.3.1 Produksjonen av melk er økende

Melkeproduksjonen i verden økte i 2017. Foreløpige tall fra OECD og FAOs Agricultural Outlook 2018-2027 viser at produksjonen av melk i 2017 var 823 mill. tonn. Økningen fra 2016 var nesten 6 mill. tonn, tilsvarende 0,7 prosent. Siden 2002 har produksjonen økt med mer enn 200 mill. tonn.

Figur 13: Utvikling i verdens produksjon av melk og andel av den som er eksportert (2017 er foreløpige tall). Mill. tonn og andel i prosent

Kilde produksjon: OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027. Kilde eksportandel: Landbruksdirektoratet

India, EU og USA var de største produsentene av melk i 2017, jf. tabell 5. India var den største melkeprodusenten, men eksporterte og importerte relativt beskjedne mengder. De største eksportørene av meieriprodukter var EU og New Zealand, mens USA og Australia var nummer tre og fire. De landene som importerte mest var Kina, Mexico og Russland. Kinas import øker sammenlignet med hva den var i 2016, men er redusert sammenlignet med 2014 da importen var på 9,7 mill. tonn. Landbruksdirektoratet anslår at 9,1 prosent av verdens melkeproduksjon i 2017 gikk til produksjon av ost, skummet- og helmelkpulver for eksport. Dette er det høyeste anslaget siden 2013, da det også var 9,1 prosent.

Tabell 5: Produksjonen av melk, og import og eksport av meieriprodukter (ekskl. smør) i 2017 omregnet til mengde melk. Mill. tonn og andel i prosent

Produksjon		Import		Eksport		
Land/ Område	Mill. tonn	Land/ Område	Mill. tonn	Land/ Område	Mill. tonn	% av prod.
India	169,3	Kina	7,3	New Zealand	20,5	95 %
EU-28	163,6	Mexico	5,0	EU-28	20,5	13 %
USA	97,7	Rusland	4,6	USA	10,2	10 %
Pakistan	53,7	Saudi Arabia	3,4	Australia	3,8	40 %
Kina	39,5	Japan	2,9	Argentina	2,2	22 %
Rusland	30,5	Indonesia	2,5	Saudi Arabia	1,6	66 %
Brasil	29,1	Filippinene	2,5	Mexico	1,1	9 %
New Zealand	21,5	Malaysia	2,0	Tyrkia	0,9	5 %
Tyrkia	20,0	Egypt	1,6	Iran	0,9	14 %
Japan	14,5	USA	1,5	Sveits	0,8	20 %
Andre land	183,9	Andre land	38,3	Andre land	12,2	3 %
Verden	823,3	Verden	71,6	Verden	74,8	9,1 %

Kilde: Landbruksdirektoratets beregninger basert på OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027

New Zealand og EU er i en særstilling når det gjelder mengde melk som går til eksport. Men mens andelen av melken som gikk til eksport i EU var 13 prosent, ble hele 95 prosent av melkeproduksjonen på New Zealand eksportert. Det er helmelkpulver (HMP) som var den største eksportvaren for New Zealand foran smør, mens skummetmelkpulver (SMP) og ost også utgjorde deler av volumet. Smør er ikke med i vår beregning i tabell 5 for å unngå dobbelttelling ved omregning til melk. I EU var det ost og SMP som utgjorde de to største eksportproduktene. Av eksporten fra USA var SMP største eksportprodukt med ca. 60 prosent av volumet omregnet til volum melk bak produksjonen. Osteeksporten utgjorde ca. 30 prosent av volumet. EU og USA er nummer to og tre på listen over verdens største eksportører av meieriprodukter. Eksportandelene er imidlertid lavere siden store deler av produksjonen konsumeres innenlands.

De fire største eksportørlandene stod for 74 prosent av mengden eksportert melk i vår beregning for 2017. Tilsvarende beregnet vi en andel for de fire største eksportørlandene de fire foregående årene på 72 til 73 prosent. Med relativt mye av eksporten konsentrert fra få land, er verdensmarkedet for meieriprodukter sårbart for endringer som kan forekomme i disse landene. Importen er derimot fordelt på flere land. De fire største importørlandene utgjorde 28 prosent av mengden importert melk i 2017. Denne andelen var 27 prosent i 2016, men over 31 prosent i 2013 og 32 prosent i 2014.

Tabell 6 viser de 15 landene med størst melkeproduksjon, fordelt på ulike meieriprodukter og tilhørende eksportandel for disse produktene. Til sammen står EU, India og USA for halvparten av verdens melkeproduksjon. India skiller seg fra EU og USA ved at det har mindre produksjon av bearbejdede produkter (ost og pulverprodukter), og ved at størsteparten av melken som produseres går inn i produksjonen av ferske meieriprodukter. I EU er ost det største meieriproduktet. Forutsetter man at det går ca. 10 liter melk med i produksjonen av én kg ost, så ser vi at om lag to tredeler av EUs melkeproduksjon går til ysting. Også i USA er ost en stor produksjon. Med samme forutsetning som for EU, ser vi at mer enn halvparten av den amerikanske melken går til ysting.

Tabell 6: Produksjon av melk totalt og av ulike meieriprodukt, samt eksportandel, i et utvalg land i 2017. 1 000 tonn

Land/ Område	Total melke- prod.	Prod. av ferske meieri produkt ¹	Smør		Ost		SMP ²		HMP ³	
			Prod.	Ekspor t-andel	Prod.	Ekspor t-andel	Prod.	Ekspor t-andel	Prod.	Ekspor t-andel
India	169 320	113 011	4 320	0,2 %	4	-	230	4,1 %	5	32,0 %
EU-28	163 584	46 276	2 314	7,8 %	10 256	8,3 %	1 492	53,2 %	721	50,3 %
USA	97 749	23 414	840	2,4 %	5 357	6,4 %	1 066	55,8 %	46	54,3 %
Pakistan	53 700	45 082	740	0,0 %	0	-	0	-	0	-
Kina	39 500	27 630	99	1,0 %	249	0,0 %	35	0,6 %	1 400	0,2 %
Russland	30 504	16 104	320	0,6 %	640	1,6 %	80	1,3 %	39	5,2 %
Brasil	29 089	15 030	101	0,8 %	760	0,4 %	157	0,1 %	585	2,6 %
New Zealand	21 454	535	598	80,1 %	391	90,0 %	517	84,5 %	1 365	99,0 %
Tyrkia	19 980	14 471	213	0,2 %	203	24,6 %	0	-	0	-
Japan	14 501	8 429	117	0,0 %	96	0,0 %	242	0,0 %	19	0,0 %
Mexico	12 195	3 548	204	5,7 %	379	0,2 %	45	100,0 %	226	5,7 %
Ukraina	10 334	7 254	107	15,9 %	129	5,8 %	114	30,1 %	5	52,0 %
Canada	10 008	2 883	100	0,2 %	470	2,9 %	114	40,6 %	8	7,7 %
Argentina	9 900	1 573	33	21,3 %	523	7,7 %	35	68,2 %	234	58,0 %
Australia	9 444	2 619	106	18,5 %	355	46,4 %	230	66,6 %	53	100 %
Verden	823 309	416 786	11 214	8,0 %	23 180	11,0 %	4 482	55,3 %	5 367	45,0 %

Kilde: OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027

¹Ferske produkter er produkter som har relativt kort holdbarhet sammenlignet med smør, ost og pulverprodukter, f.eks vanlig fersk drikkemelk.

²SMP: Skummetmelkpulver

³HMP: Helmelkpulver

3.3.2 Melkeproduksjonen økte i de store eksportlandene i 2018

Økning i produksjonen i EU

Melkeleveransene i EU har i perioden januar til november 2018 økt med 1,0 prosent sammenlignet med samme periode i 2017. Det var spesielt i første halvdel av 2018 at økningen i leveransene var merkbar. Høsten 2018 har det vært noe mindre leveranser enn i 2017, men fortsatt mer enn hva som ble levert i 2016 og 2015, viser tall fra EU-kommisjonen. Av de landene i EU med størst melkeproduksjon var det nedgang i Nederland. Frankrike var stabilt mens produksjonen økte i Tyskland, Storbritannia, Polen, Italia, Spania og Irland. Tallene for november viste derimot nedgang i melkeleveransene i Tyskland, Italia og Frankrike i tillegg til Nederland.

Kaldt og vått vær i starten av 2018 ga sen gressvekst og førte til lavere produksjon. Også tørken som var i sommer rammet deler av EU og førte til lavere fôrproduksjon og dermed lavere melkeleveranser. Man ventet at leveransene også vil være påvirket av tørken inn i første kvartal 2019. Likevel mener EU-kommisjonen¹⁸ at melkeproduksjonen i 2019 vil øke med 0,7 prosent på grunn sterk etterspørsel. Les om hvordan tørken påvirket melkeproduksjonen i Norge i Landbruksdirektoratets Markedsrapport for 2018.

Produksjon og forbruk øker i USA

I USA var produksjonen av melk 97,7 mill. tonn i 2017. Tall for perioden januar til november 2018 viser melkeleveranser på 90,4 mill. tonn. Det er opp 1 prosent sammenlignet med samme perioden i 2017.

¹⁸ EU Agricultural Outlook for Markets and Income 2018-2030

Forbruket av meieriprodukter innenlands i USA har økt de siste årene, det samme har eksporten. Produksjonen av melk i USA har økt jevnt de siste 10 årene, fra 84 mill. tonn i 2007 til 99 mill. tonn i 2018¹⁹.

Økning i produksjonen på New Zealand

Produksjonen av melk på New Zealand har økt over en rekke år. Fra 15,2 mill. tonn i produksjonssesongen 2007–2008 til 21,9 mill. tonn i 2014–2015²⁰. I sesongene 2015–2016 til 2017–2018 var produksjonen noe redusert sammenlignet med 2014–2015. I sesongen 2017–2018 var produksjonen 21,4 mill. tonn. Produksjonssesongen i New Zealand går fra juni til mai. Tall for inneværende sesong viser per desember en økning i produksjonen på 4,43 prosent. Produksjonen i kalenderåret 2018 viser 21,9 mill. tonn²¹, og overgår toppåret 2014.

Lavere produksjon i Australia

Produksjonssesongen i Australia går fra juli til juni. Siste sesong, fra juli 2017 til juni 2018, viste en produksjonsøkning på 3,8 prosent. Melkeleveransene i de fire første månedene i inneværende sesong har vært 4,9 prosent lavere enn på samme tid i forrige sesong. Per november 2018 er produksjonen for kalenderåret 1,4 prosent ned fra 2017.

3.3.3 Kina, Mexico og Russland importerer mer

Kina er den største importøren av meieriprodukter i verden på tross av at det er den femte største melkeprodusenten i verden med en produksjon av melk på 40 mill. tonn. For 2017 har vi estimert at Kinas import tilsvarte 7,3 mill. tonn melk, jf. tabell 5. Fra 2016 økte importen med 8 prosent. I perioden januar til november 2018 har importen til Kina økt for de fleste typer meieriprodukter²². Det er helmelkpulver og mysepulver som er de to største produktene målt i mengde. Skummetmelkpulver er nummer tre. Ost, smør og laktose er relativt like, men utgjør til sammen en betydelig mengde. Ost er det eneste meieriproduktet hvor den kinesiske importen gikk ned i 2018.

Mexico, nummer to på lista over importører, økte sin import med 13 prosent fra 2016 til 2017. Skummetmelkpulver er størst og ost er nest størst av meieriproduktene som Mexico importerer. Importen frem til september i 2018²² av ost, skummet- og helmelkpulver økte sammenlignet med importen i samme periode i 2017.

Russland var den tredje største importøren av meieriprodukter i 2017, jf. tabell 5. Vi har estimert Russlands import til 4,6 mill. tonn melk, opp 13 prosent fra 2016. Etter importforbudet som Russland innførte fra august 2014, så vi at importen av meieriprodukter til Russland gikk kraftig ned. Det rammet spesielt eksporten fra EU til Russland. Tall fra Milk Market Observatory²² viser at i perioden januar til september 2018 har importen av ost til Russland økt med nesten 50 prosent fra samme periode året før. Import av andre meieriprodukter går ned.

Afrika

På lengre sikt venter EU-kommisjonen²³ at produksjonen av melk øker i Afrika. Men det er også ventet at konsumet av melk øker mer enn produksjonen som følge av en økning i befolkning og økning i forbruk per capita. Dette vil øke etterspørselen for meieriprodukter på verdensmarkedet.

¹⁹ Forventet 1 prosent opp fra 97,7 mill. tonn.

²⁰ EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/world-raw-milk-production-us-nz-au_en.pdf

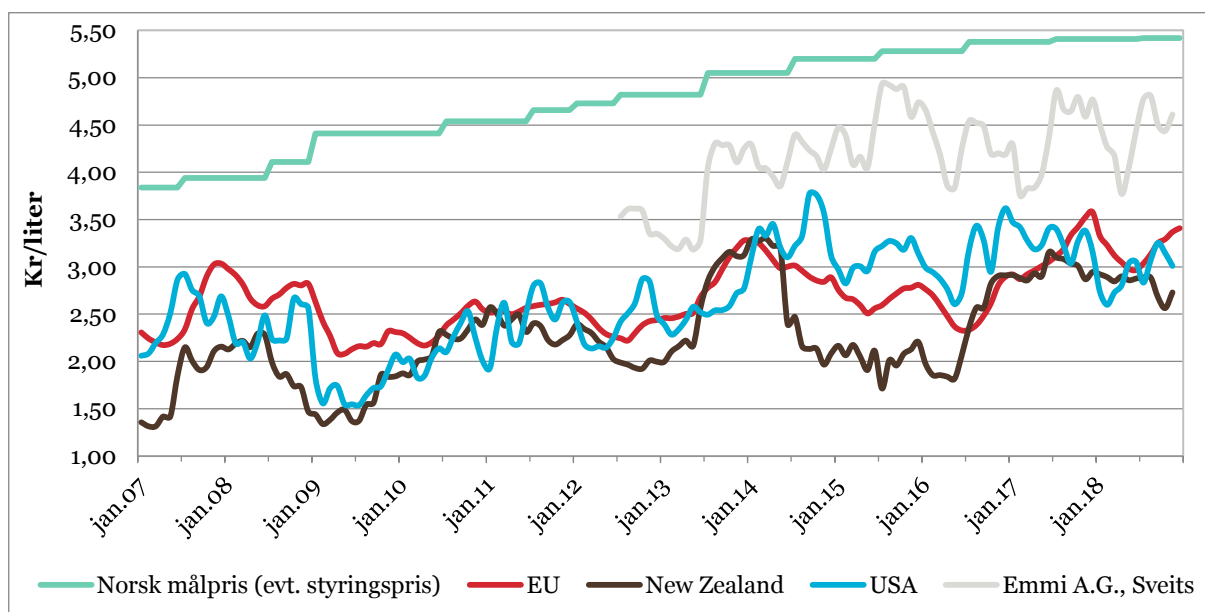
²¹ Clal.it https://www.clal.it/en/index.php?section=consegne_new_zealand

²² EU-kommisjonen. EU Milk Market Observatory. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/dashboard-dairy_en.pdf

²³ EU Agricultural Outlook for Markets and Income 2018-2030

3.3.4 Liten endring i forskjellen på norsk og internasjonal melkepris i 2018

I Figur 14 nedenfor er norsk målpris på melk sammenlignet med priser til produsent for melk i andre land. Prisene vi har brukt til sammenligning er en beregnet gjennomsnittlig pris til produsent for melk levert i EU, amerikansk pris til produsent (Class III), melkeprisen fra new zealandske Fonterra og melkeprisen fra det største sveitsiske meieriselskapet Emmi AG, omregnet til norske kroner. For avtaleåret 2018-2019 har Landbruksdirektoratet satt en styringspris på kr 5,42 per liter melk. Den er 1 øre per liter høyere enn målprisen på melk som var i avtaleåret 2017-2018. Tine har de siste årene ligget på målpris som gjennomsnitt for jordbruksavtaleåret (fra 1. juli til 30. juni) ved salg av melk videre til bearbeiding i norsk meieriindustri. Les mer om oppnåelse av målpris på melk i 2017–2018 i Målprisrapport 2017–2018²⁴.

Figur 14: Utviklingen i melkepris til produsent internasjonalt, og norsk målpris, 2007– 2018. Kr/liter

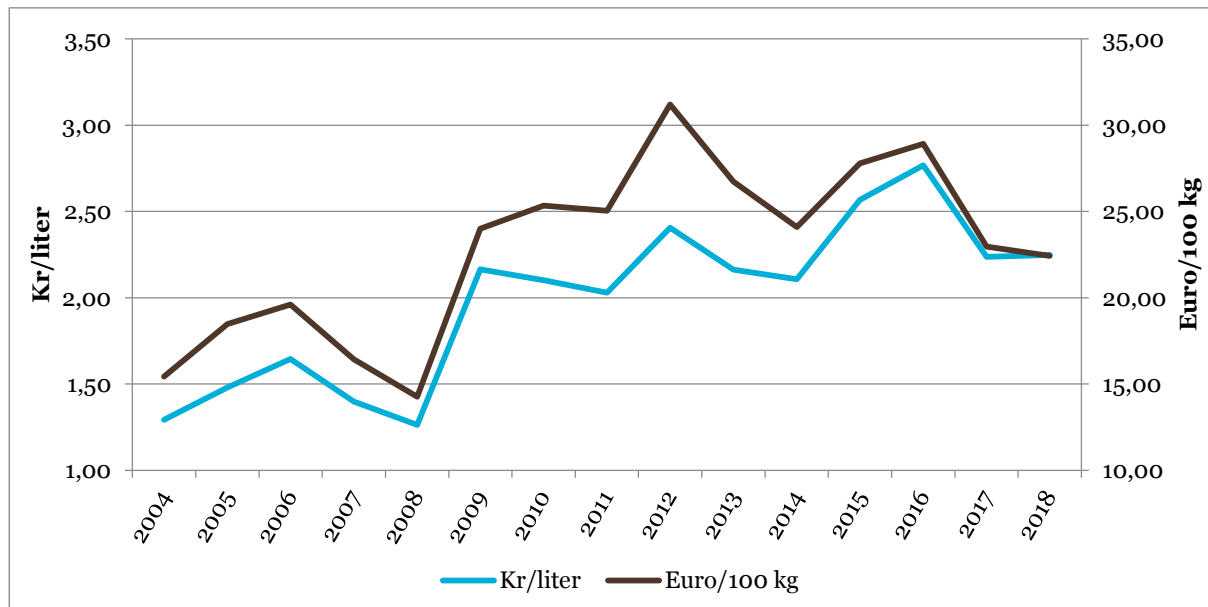
Kilde: www.milkprices.nl, EU milk market observatory (http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/market-observatory/milk/pdf/eu-historical-price-series_en.xls), Landbruksdirektoratet

Prisene fra EU, New Zealand, USA og Sveits er oppgitt i euro per kg og er omregnet til kroner per liter ved hjelp av valutakurser fra Norges Bank.

Det er større variasjoner i prisene på meieriprodukter på det internasjonale markedet enn på det norske markedet. De internasjonale prisene for meieriprodukter var svært lave i mai 2016. I EU reflekteres lave meieriproduktpriser i pris til produsent. Figur 14 viser at pris til produsent for melk var svært lav i juli 2016, et par måneder etter de lave meieriproduktprisene. Melkeprisen til bonde i EU var da 25,67 euro/100 kg (kr 2,33 per kg), som er den laveste prisen (i euro) siden forsommeren 2009. Differansen mellom EU-prisen og norsk målpris var da kr 3,05 per liter, som er det største den har vært. I perioden etter dette har vi sett at prisene på melk har økt. Gjennom siste del av 2016 og i 2017 ser vi at prisene økte, mens den gikk noe ned første halvår av 2018 og opp igjen i andre halvår. Utviklingen i kursen på norske kroner mot euro bidrar til at differansen mellom melkeprisen i EU og Norge går kraftig ned fra rekordnivået i 2016. I perioden januar til november 2018 var melkeprisen i EU kr 2,25 per liter under gjennomsnittlig norsk målpris/styringspris for perioden. For 2017 var differansen kr 2,24 per liter.

²⁴ Landbruksdirektoratet (2018). Rapport nr. 25/2018

I figur 15 viser vi utviklingen i gjennomsnittlig differanse per kalenderår mellom norsk målpris for melk og den gjennomsnittlige prisen til produsent i EU. Den viser at differansen har økt fra kr 1,29 per liter i 2004 til kr 2,25 per liter per november 2018. I 2015 og 2016 var forskjellen størst. I 2018 var forskjellen 1 øre per liter større enn i 2017, men målt i euro gikk forskjellen ned.

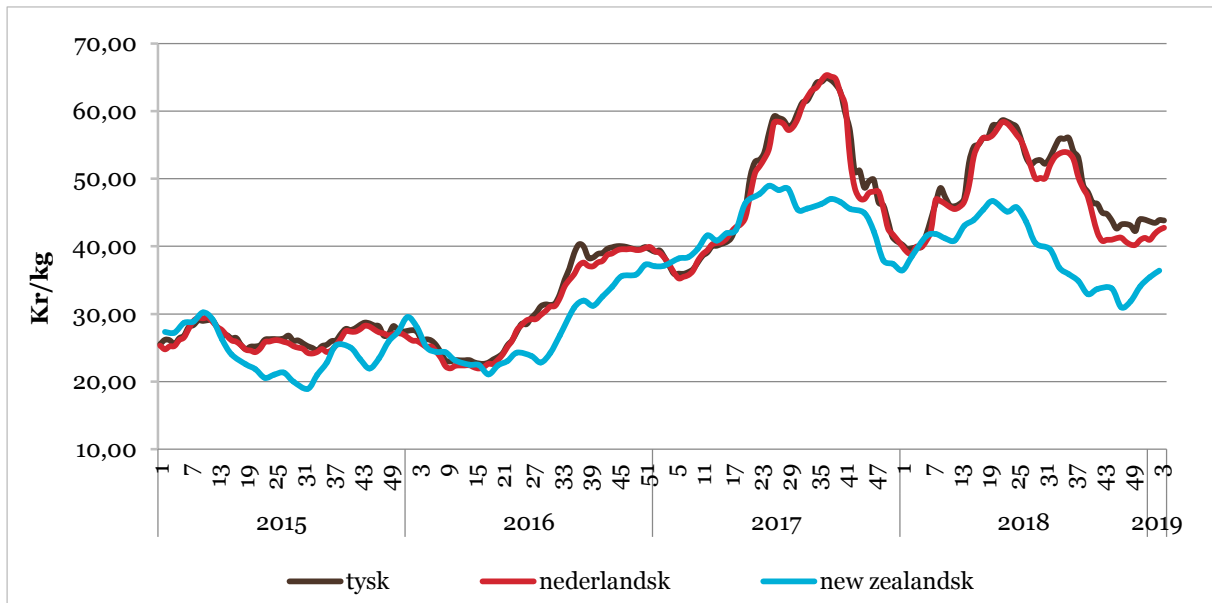

Figur 15: Utviklingen i gjennomsnittlig differanse per kalenderår mellom norsk målpris for melk og gjennomsnittlig melkepris til produsent i EU. Prisen er vist både i norske kroner og Euro for å illustrere effekten av valutakursendringer. Kr/liter og Euro/100 kg

3.3.5 Lavere priser på meieriprodukt i 2018

FAOs²⁵ prisindeks for meierivarer (Se avsnitt 2.3), viste nedgang i meieriproduktpriser i 2018 sammenlignet med 2017. Med utgangspunkt i årene 2002–2004, gjennomsnittet av denne perioden er satt til 100, viser indeksen utviklingen i prisene på meieriprodukter som handles internasjonalt. I 2016, hvor indeksen viste 154 poeng i gjennomsnitt, viste den 202 i gjennomsnitt for 2017. I 2018 var gjennomsnittet ca. 5 prosent ned fra 2017 til 193 poeng. Indeksen viser at prisene steg internasjonalt frem til mai/juni, og at de gikk ned utover høsten. I desember var indeksen på 170 poeng. FAO utgir også en inflasjonsjustert indeks. Gjennomsnittlig for de siste ti årene frem til og med 2017 var indeksen på 154 poeng. Justert for inflasjon viser indeksen 160 for 2018.

²⁵ FAO. FAO Food Price Index. <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>.

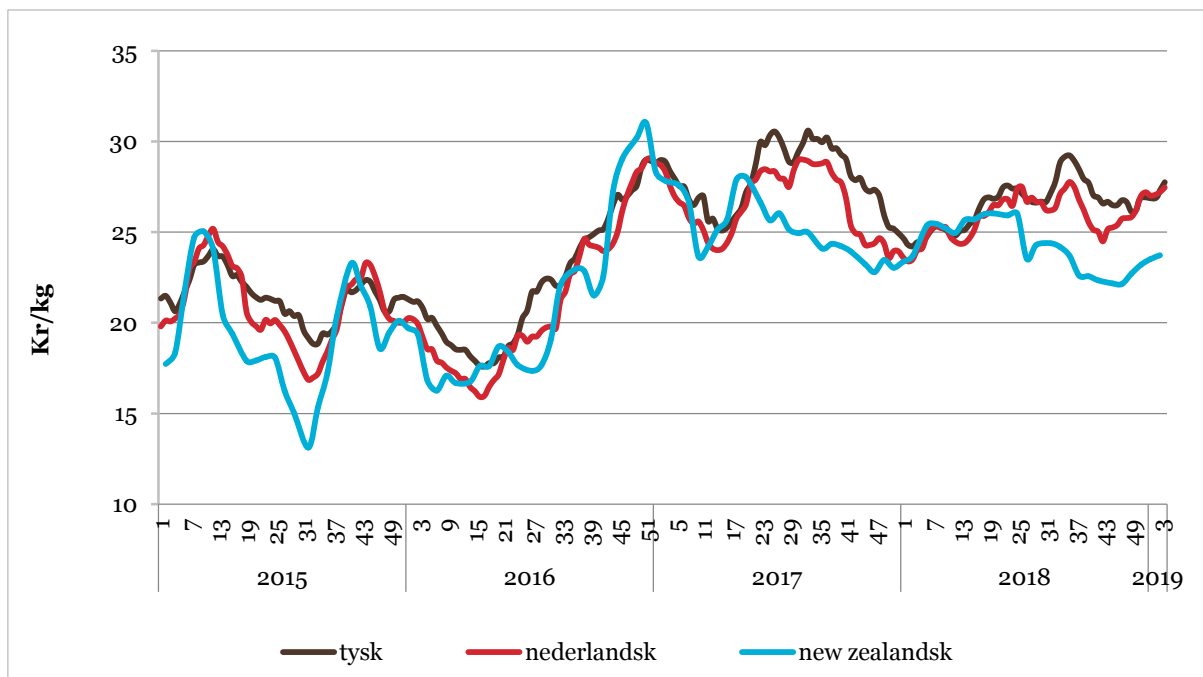
Figur 16: Utvikling i pris på smør på engrosnivå, fra 2015 til uke 4 2019. NOK/kg

Kilder: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.globaldairytrade.info og www.zuivelnl.org

I 2017 var prisene på smør rekordhøye. I figur 16 kan man se at prisene i EU nådde helt opp til kr 65 per kg. I 2018 har de høye prisene fortsatt, og man kan se et skift i prisnivået på smør. Bakgrunnen er en trend med mer naturlige produkter som har ført til større etterspørsel etter smør. EU-kommisjonen skriver i sin Outlook-rapport²⁶ at de forventer et varig skift i prisnivået på smør. Tall fra EU viser en produksjonsøkning i perioden januar til oktober 2018 på 1,2 prosent opp fra året før. På lengre sikt forventer de også økt produksjon.

²⁶ EU Agricultural Outlook for Markets and Income 2018-2030

I motsetning til smørprisen sank prisen på skummetmelkpulver (SMP) gjennom hele 2017. Markedsutviklingen for SMP har vært påvirket av at store mengder SMP ble kjøpt inn under intervensjonsordningen i EU. Ved inngangen til 2018 lå det 380 tusen tonn SMP på intervensjonslager i EU. Ved utgangen av 2018 var dette redusert til 176 tusen tonn. De store mengdene SMP på intervensjonslager har lagt press på prisen, og prisene i 2018 var rekordlave. Målt i norske kroner har ikke prisene vært lavere siden 2009. Produksjonen av SMP i EU har vært redusert både i 2017 og 2018 sammenlignet med de foregående årene. Tallene fra OECD og FAOs Outlook²⁷ viser også dette, men de viser også at produksjonen i verden de har økt fra 3,2 mill. tonn i 2004 til 4,5 mill. tonn i 2017. En økende andel av dette er handlet internasjonalt. Eksporten i samme periode har økt fra 1,2 mill. tonn til 2,5 mill. tonn, dvs. fra en andel på nesten 40 prosent til ca. 55 prosent av produksjonen.

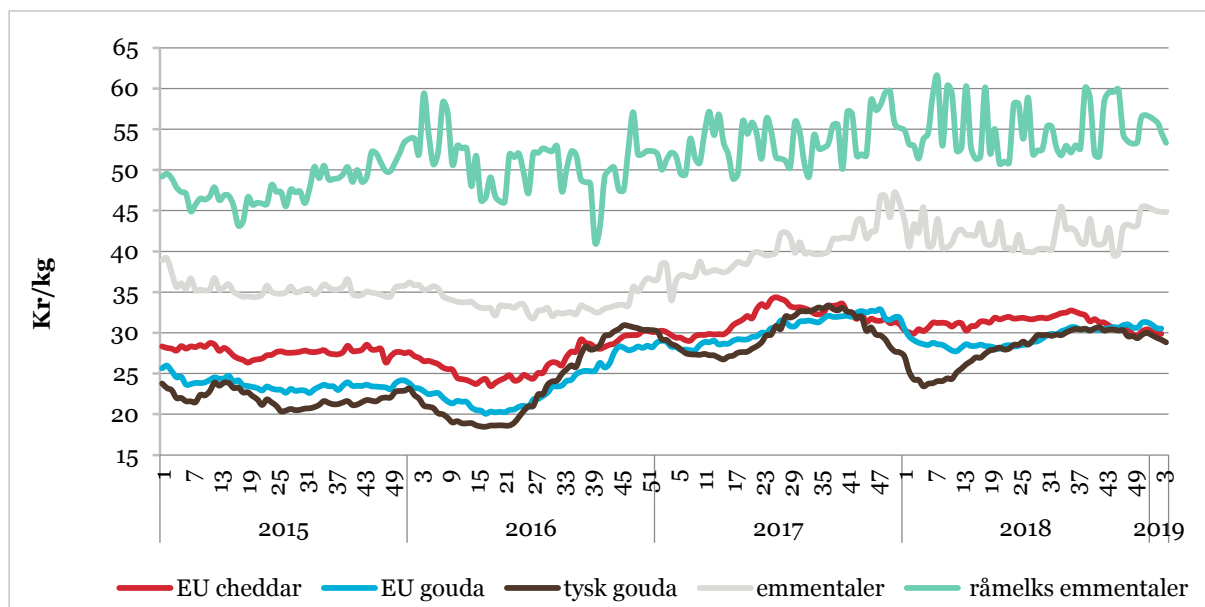

Figur 17: Utvikling i pris på helmelkpulver på engrosnivå, fra 2015 til uke 4 2019. NOK/kg

Kilder: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.globaldairytrade.info og www.zuivelnl.org

Prisen på helmelkpulver (HMP) gikk opp fra 2016 til 2017. Videre i 2018 har den holdt seg høy. Prisene viser at EUs produksjon møter konkurranse fra New Zealand, jf. figur 17. I perioden januar til november gikk EUs produksjon av HMP ned med 5 prosent sammenliknet med samme periode i 2017. HMP møter også konkurranse fra SMP og vegetabilsk fett som kan erstatte HMP i f.eks. iskrem og sjokolade. Eksporten fra EU var i 2017 på 362 tusen tonn, mens New Zealand eksporterte 1 350 tusen tonn. Globalt har produksjonen av HMP økt fra 2,9 mill. tonn i 2004 til 5,4 mill. tonn i 2017. Eksportandelen av dette var 60 prosent i 2004, mens den var redusert til ca. 45 prosent i 2017. I absolutte tall økte eksporten med ca. 0,7 mill. tonn i den perioden.

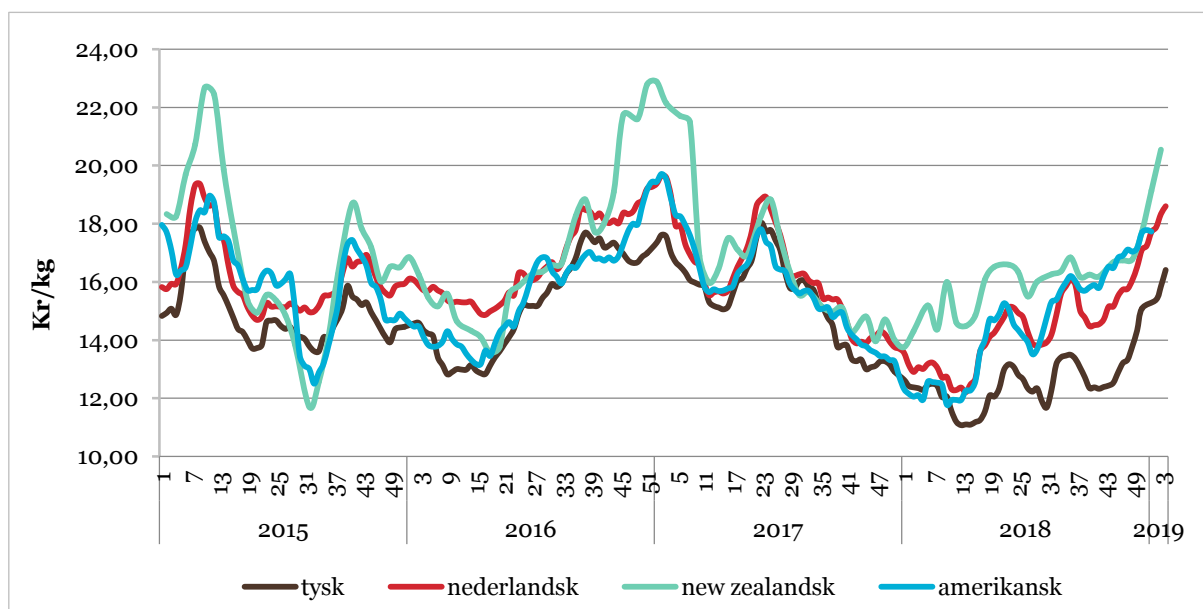
²⁷ OECD-FAO Agricultural Outlook 2018–2027

Figur 19: Utvikling i pris på ost på engrosnivå, fra 2015 til uke 4 2019. NOK/kg

Kilder: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.milchwirtschaft.de og EU milk market observatory (http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-historical-price-series_en.xls)

Produksjonen av ost er det som har gitt den beste og mest stabile avkastningen, støttet av god etterspørsel både hjemme og på eksportmarkedene.²⁸ Bevegelsene i osteprisene har historisk sett vært mindre enn på andre meierivarer som handles internasjonalt. Det finnes mange typer oster som i liten grad berøres av prisutviklingen på meieriprodukter internasjonalt. På den andre siden er det oster som refereres til som "generiske oster"²⁹, disse ostene kan man i figur 19 se at de hadde mye den samme prisutviklingen som for eksempel HMP.

Figur 18: Utvikling i pris på skummetmelkpulver på engrosnivå, fra 2015 til uke 4 2019. NOK/kg

Kilder: Süddeutsche Butter- und Käse Börse, www.globaldairytrade.info, www.zuivelnl.org og USDA

²⁸ EU Agricultural Outlook for Markets and Income 2018-2030

²⁹ Generiske oster er en samlebetegnelse på hvite harde oster som er relativt like, f.eks. cheddar, gouda og edamer, og som omsettes i store kvanta internasjonalt.

Av 23 mill. tonn produsert globalt, står EU for 10 mill. tonn. Ca. 8 prosent av EUs produksjon eksporteres. Totalt eksporteres ca. 2,5 mill. tonn ost, hvorav EU står for en tredel og New Zealand og USA ca. en syvendedel hver. Til Sammenligning produserer Norge ca. 90 tusen tonn ost og eksporterer ca. 10 prosent av den.

3.3.6 Salget av norske produkter påvirkes av det internasjonale markedet

Det internasjonale markedet for meieriprodukter påvirker den norske omsetningen av melk og meieriprodukter. På verdensbasis omsettes 9 prosent av melken som produseres internasjonalt. I Norge er import og eksport av meierivarer generelt relativt begrenset, med unntak av ost, hvor vi har vesentlig eksport og import, og yoghurt og smaksatt søtmelk hvor importen er merkbar for de norske aktørene på markedet.

Importen av ost var 13 227 tonn i 2018. Importert ost hadde en markedsandel i 2018 på 13,2 prosent, opp fra 12,5 i 2017. De importerte ostene kom i all hovedsak fra EU, og er knyttet opp til importkvotene. Import innenfor kvotene utgjorde 57 prosent av osteimporten i 2018, mot 59 prosent året før. Det er også noe import av ost under ordningen utenlands bearbeiding³⁰, som utgjør om lag 2 prosent av markedet. Det norske tollvernet skjermer norske melkeprodusenter og meierier mot internasjonal konkurranse. I Norge har prisene vært forutsigbare og stabile, og stort sett har det kun vært endringer i priser som følge av endring i målprisen på melk.

Den delen av det norske markedet for meieriprodukter som er mest utsatt for importkonkurranse, er den som omfattes av protokoll 3 til EØS-avtalen. Denne omfatter smaksatte yoghurter, smaksatt søtmelk og mange varer hvor meieriprodukter inngår som ingredienser (RÅK-varer). Gjennom denne avtalen har meieriingrediensene et lavere tollvern enn meieriprodukter som importeres som "rene" meieriprodukt. Meierisektoren og matindustri som bruker ingredienser fra melkeproduksjonen merker konkurransen ved at utenlandske produsenter av bearbeidede produkter har lavere råvarepris enn de norske produsentene har. Norske myndigheter følger prisutviklingen og utligner råvareprisforskjeller gjennom prisnedskrivningstilskudd til norske råvarer. Et typisk produkt er pizza som inneholder ost.

³⁰ Det vil si at osten er laget helt eller delvis med norske råvarer i utlandet og importert til betingelser hvor man kun betaler toll på utenlandske råvarer som inngår i produksjonen.

3.4 Kjøtt

Ifølge FAO vil verdenshandelen for kjøtt, målt i eksport, havne på et rekordhøyt nivå for 2018. Prognosene viser også en betydelig økning i verdens kjøttproduksjon, på 1,5 prosent i 2018. En høy produksjon og et stort tilbud på verdensmarkedet trakk ned i verdensmarkedsprisen for kjøtt, sett samlet, for hele året. FAOs prisindeks viser en nedgang på rundt 2,2 prosent fra 2017.

Svinekjøtt – rekordstor produksjon, igjen. FAOs nyeste anslag viser en samlet svinekjøttproduksjon på over 120 millioner tonn i 2018, 1,6 prosent opp fra året før. Også verdenshandelen av svinekjøtt økte mye i 2018, grunnet økende eksport fra blant annet EU og USA, sammen med økt importetterspørsel fra Asia.

Storfekjøtt – høy produksjon. Storfeproduksjonen økte med rundt 2 prosent i 2018, med stor vekst blant annet i USA og Brasil. Verdenshandelen gikk opp med 5 prosent, blant annet drevet av økt eksport fra de største produsentlandene.

Sau og lammekjøtt – økning i verdenshandelen. Verdenshandelen med sau og lammekjøtt økte med 5,5 prosent i 2018. Veksten kom i all hovedsak fra økt eksport fra Australia, verdens største eksportør av sau og lam. Samlet utgjorde eksporten av denne varegruppen rundt 3 prosent av den totale verdenshandelen for kjøtt.

3.4.1 Høy vekst i produksjon og handel

Etter en nedgang i den globale kjøttproduksjonen i 2016, steg produksjonen året etter, en utvikling som også fortsatte i 2018. Spesielt økningen i svineproduksjonen bidro til veksten, men også produksjonen av storfe og fjørfe gikk opp.

Prognoser fra FAO antyder at verdens produksjon av kjøtt økte med 5 mill. tonn, til 335 mill. tonn i 2018, jf. tabell 9. Dette tilsvarer en vekst på 1,5 prosent, den sterkeste veksten i siden 2014.

I første halvår 2017 økte verdensmarkedsprisen på kjøtt kraftig grunnet stigende importetterspørsel, med en oppgang på rundt 11 prosent fra januar til juni. Siden da har prisene vært nedadgående. FAOs prisindeks for kjøtt samlet i 2018 viser en nedgang på rundt 2,2 prosent fra året før. Nedgangen i prisene skyldes i all hovedsak et økt tilbud i markedet, som følge høyere produksjon.

Etter en nedgang i 2017 tok verdenshandelen seg opp igjen i 2018. FAO anslår en rekordhøy eksport av kjøtt i 2018, 33,6 mill. tonn, en økning på 2,6 prosent fra året før.

Tabell 7: Verdens produksjon av kjøtt fordelt på dyreslag, i 2005 og siste fem år. Mill. tonn

	2005	2014	2015	2016	2017*	2018**	Endring siste år
Storfe	64,5	67,4	67,2	69,7	70,9	72,2	2,0 %
Fjørfe	82,9	111,7	115,6	119,0	119,9	121,6	1,4 %
Svin	103,7	115,8	116,3	117,8	118,8	120,6	1,6 %
Lam	12,9	14,1	14,2	14,7	14,8	15,0	0,8 %
Totalt***	269,3	315,4	320,5	326,8	330,0	335,0	1,5 %

Kilde: FAO Food Outlook

*Estimat fra november 2018

**Prognose fra november 2018

***Totalt produksjonstall inkluderer alle kjøttslag

OECD og FAO estimerer en økning i den samlede kjøttproduksjonen frem mot 2027 på rundt 15 prosent, sammenlignet med gjennomsnittsproduksjonen i årene 2015 - 2017. Størstedelen av denne veksten vil komme fra utviklingsland, hvor lave priser de senere år har trukket opp etterspørselen etter fjørfe og svinekjøtt. FAO anslår at den sterke etterspørselsveksten etter fjørfekjøtt de siste årene fremover vil bli svakere, etter hvert som inntektsveksten vil trekke forbruket mot mer kostbare og mer proteinrike typer kjøtt, som storfe og sau³¹.

3.4.2 Nok et rekordår for svinekjøttproduksjonen

Tall fra FAO viser at verdens produksjon av svinekjøtt økte med 1,6 prosent, til over 120 mill. tonn, i 2018, jf. Tabell 7. Svinekjøttproduksjonen var dermed på sitt største noensinne

Etter en kraftig nedgang i produksjonen i 2016 har svinekjøttproduksjonen i Kina nå tatt seg opp igjen. Kina var i 2018 verdens største produsent av svin, med en produksjon på 55 mill. tonn svinekjøtt. Dette var tilnærmet 1,4 prosent opp fra året før. Veksten var et resultat av økte investeringer og modernisering av sektoren³².

I løpet av 2018 var det utbrudd av afrikansk svinepest i Kina, noe som førte til store nedslaktinger i enkelte områder. Foreløpig ser det allikevel ikke ut til at dette har hatt stor betydning på den samlede svineproduksjonen i landet. Også flere land i Europa opplevde utbrudd av afrikansk svinepest. Blant annet har utbrudd i Belgia ført til at flere land har stoppet import derifra, som Kina, Japan, Sør Kora, Filippinene og Australia.

Etter en nedgang i 2017, økte produksjonen av svinekjøtt i EU i 2018 med om lag 1,5 prosent, ifølge foreløpige anslag fra EU-kommisjonen.

USA var i 2018 verdens tredje største produsent av svinekjøtt, og det landet med høyest vekst målt i volum fra året før.

Tabell 8: De største produsent-, eksport-, og importlandene av svinekjøtt i 2017, 1 000 tonn*

Produksjon		Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
1 Kina	54 355	EU	2 845	Kina	2 115
2 EU	23 405	USA	2 440	Japan	1 481
3 USA	11 610	Canada	1 273	Mexico	916
4 Russland	3 520	Brasil	856	Sør-Korea	654
5 Brasil	3 725	Mexico	177	USA	613
6 Vietnam	3 720	Chile	162	Russland	401
7 Canada	2 131	Kina	107	Canada	251
Totalt verden	118 781	Totalt verden**	8 204	Totalt verden**	8 191

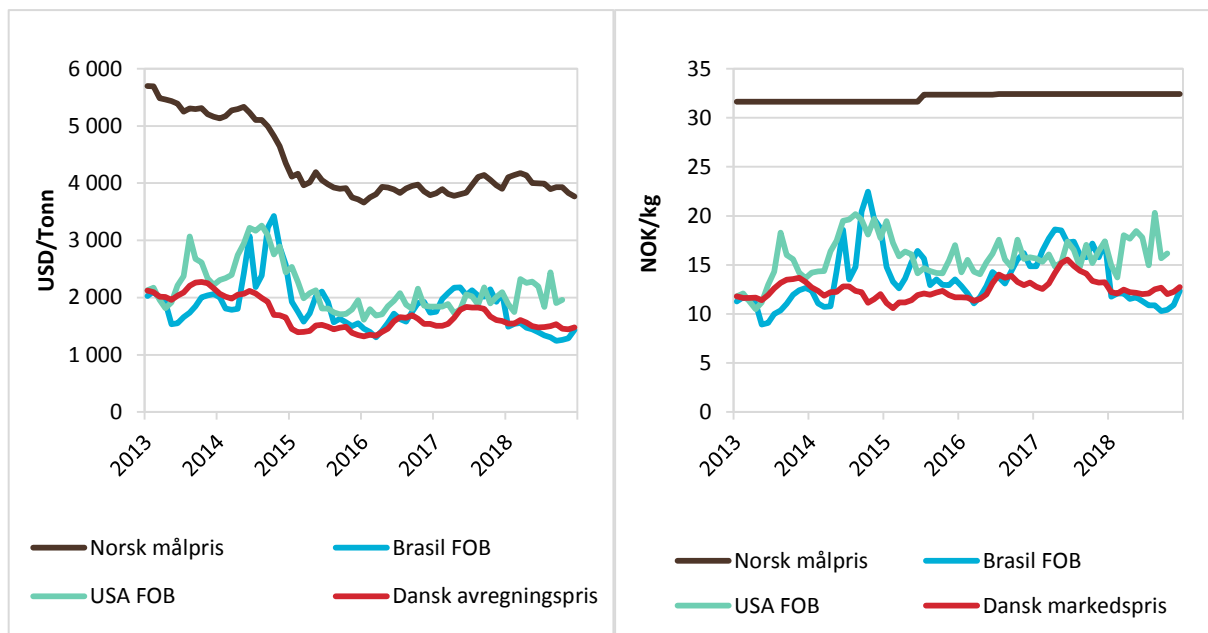
Kilde: OECD-FAO Meat Market Review

*Omregnet til hele/halve slakt-ekvivalenter. Tallene er estimert

Etter en nedgang året før, venter nå FAO en rekordhøy verdenshandel av svinekjøtt i 2018. Utviklingen er drevet av høyere etterspørsel og lavere priser på svinekjøtt. Inntektsvekst gir høyere etterspørsel, og bidrar til høyere import i de store forbrukslandene Mexico, Hong Kong, Filippinene og Taiwan. Kina, verdens største importør av svinekjøtt, hadde derimot en betydelig nedgang i importen i 2017 som følge av økt egenproduksjon og lavere etterspørsel. I 2018 anslår FAO en oppgang i Kinas import i på 2,3 prosent.

³¹ OECD-FAO (2018) Agricultural Outlook 2018-2027

³² FAO (2018), Meat Market Review

Figur 20: Utvikling i internasjonale priser på svinekjøtt, 2013–2017. Prisen er vist både i norske kroner og amerikanske dollar for å illustrere effekten av valutakursendringer. USD/tonn og NOK/kg

Kilde: EU-kommisjonen, Comext, USDA og Landbruksdirektoratet

Norsk pris: målpris for svinekjøtt. Brasil: FOB eksport (HS 03032100). Dansk markedspris pris på svineslakt klasse E, fra EU kommisjonen. USA FOB eksportpris (HS 020311 og HS 020321). Prisene er ikke direkte sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid.

EU var fortsatt verdens største eksportør av svinekjøtt i 2018. Økt salg til Japan, Korea og USA bidro til økt eksport fra EU i 2018, sammenlignet med året før. Mer enn en tredjedel av eksporten gikk til Kina, EUs viktigste marked for svinekjøtt. Russisk import av svinekjøtt fortsatte å falle, grunnet høyere innenlands produksjon samt importrestriksjoner.

Etter en oppgang i verdensmarkedsprisen for svinekjøtt i første halvdel av 2017, gikk prisene nedover. Gjennomsnittlig for hele 2018 anslår FAO en nedgang i prisene på svinekjøtt på rundt 8 prosent. Nedgangen forklares med en noe lavere etterspørsel etter svinekjøtt, hvor en del av dette skyldtes utbrudd av svinepest.

3.4.3 Høyere storfeproduksjon og økt handel

Varmt vær og tørke i store deler av verden satte tydelig preg på markedet for storfe i 2018. Produksjonen økte flere steder, da mangel på fôr førte til mer, og ofte tidligere, slaktning av dyr. Prognoser fra FAO viser en oppgang i den globale produksjonen av storfe på 2 prosent i 2018. Denne veksten kom spesielt fra de største aktørene i markedet, USA, Kina og Brasil³³.

USA var i 2018 verdens største produsent av storfe, og antallet dyr har økt jevnt de siste årene. Høy etterspørsel, både innenlands og utenlands, har drevet produksjonen oppover. Samtidig førte tørke i store områder til et større antall slaktede dyr, samtidig som også gjennomsnittlig slaktevekt for dyrene økte. I følge FAO bidro dette til en rekordhøy produksjon av storfe i 2018.

Produksjonen økte også betydelig i Brasil. Anslag fra FAO viser en produksjonsøkning på 3,8 prosent i 2018, drevet av både stigende innenlands etterspørsel og økt etterspørsel fra andre importland.

³³ Kilde: Meat market review. Food and Agricultural Organization of the United Nations, 2018.

Også i EU har tørken og mangelen på gress ført til færre dyr, fremskyndet slakt og dermed økt produksjon. Også i andre store produsentland økte storfeproduksjonen. Både i Australia og Argentina førte det tørre været til mer slakting, og dermed høyere produksjon av storfekjøtt.

I Russland derimot ser produksjonen ut til å være mer eller mindre uendret. Mens de store produsentene økte sin produksjon mye i 2018, gikk produksjonen fra de små gårdene ellers i landet ned. Samtidig har produksjonsinsentivene i Russland blitt svekket etter hvert som råvareprisene har steget mens utsalgsprisene har holdt seg uendret.

Tabell 9: De største produsent-, eksport- og importlandene av storfekjøtt i 2017, 1 000 tonn*

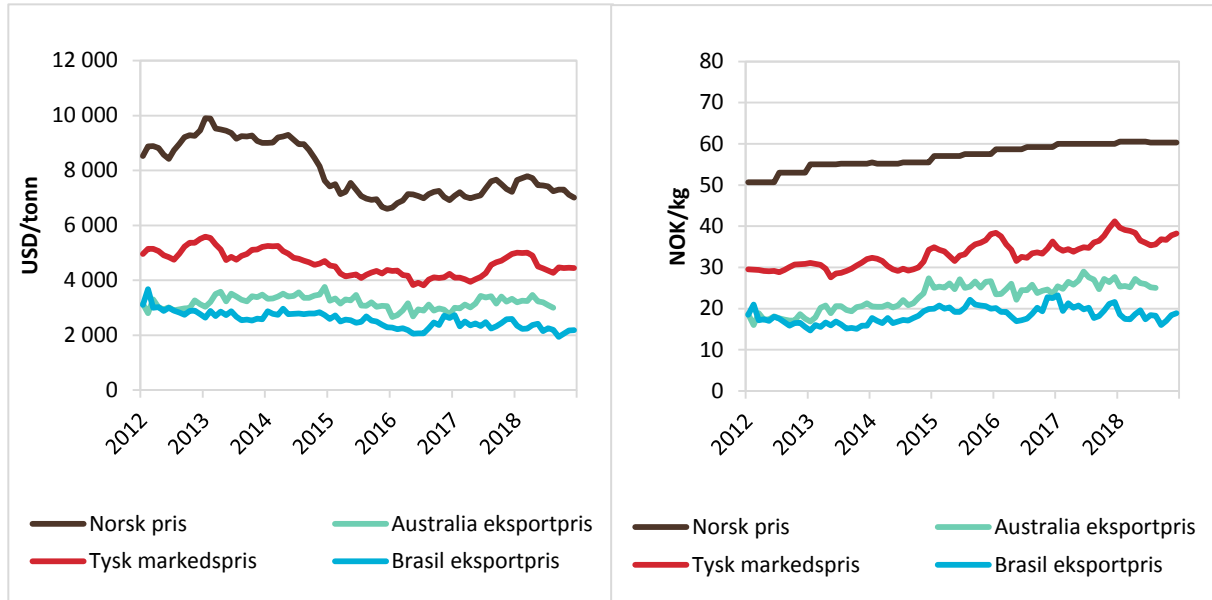
Produksjon		Eksport		Import	
Land/ område	Mengde	Land/ område	Mengde	Land/ område	Mengde
1 USA	11 944	Brasil	1 858	Kina	1 596
2 Brasil	9 553	India	1 708	USA	1 314
3 EU	7 889	USA	1 487	Vietnam	1 033
4 Kina	7 638	Australia	1 357	Japan	824
5 Argentina	2 834	New Zealand	540	Russland	623
6 India	2 553	EU	492	Sør-Korea	488
7 Australia	2 387	Canada	445	EU	305
Totalt verden	70 853	Totalt verden	10 225	Totalt verden	9 816

Kilde: OECD-FAO Meat Market Review

*Omregnet til hele/halve slakt-ekvivalenter. Tallene er estimert

Anslag fra FAO viser at eksporten av storfekjøtt gikk opp med 5 prosent i 2018, drevet av økt eksport fra Brasil, Argentina, USA, og Australia. Brasil har de siste årene hatt en del utfordringer med kjøttmarkedet. I 2017 ble det avdekket en betydelig korrupsjons- og matsikkerhetskandale tilknyttet kjøttindustrien i Brasil. Flere land innførte importrestriksjoner på grunn av dette, og en del av disse er fortsatt gjeldene. Trass i dette fortsetter Brasils eksport å vokse, nå i større grad mot andre markeder enn tidligere. Spesielt øker eksporten til Kina, Egypt og Chile.

Kina importerte også betydelige volum storfe fra Argentina i 2018. Argentina er en av verdens største produsenter av storfekjøtt, men produksjonen har så langt mest gått med på å dekke innenlandsk forbruk. Etter å ha vært stabilt på et lavt nivå, steg eksporten av storfe fra Argentina i 2017 og videre inn i 2018. Veksten kom som følge av økt etterspørsel fra Kina, konkurransedyktig priser og at flere importland nå åpner opp for import av kjøtt fra Argentina.

Figur 21: Utviklingen i internasjonale priser på storfekjøtt, 2013–2018. Prisen er vist både i norske kroner og amerikanske dollar for å illustrere effekten av valutakursendringer. USD/tonn NOK/kg

Kilder: UN Comtrade, Comex Stat, EU-kommisjonen og Landbruksdirektoratet. Norsk pris: planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfekjøtt. Brasil: eksportpris FOB, kjøtt av storfe fryst (HS 020220). Tysk markedspris: EU-kommisjonens noterte markedspriser for ung okse klasse O. Brasil og Australia eksportpris: eksportpris FOB kjøtt av storfe, Comtrade. Prisene er ikke direkte sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid.

Verdensmarkedsprisene på storfekjøtt har gått nedover i 2018, grunnet høy produksjon og økt eksport. Samlet sett for hele året endte prisen noenlunde på samme nivå som i 2017, rundt 0,2 prosent opp.

3.4.4 Høyere eksport av sau og lam

Sau og lam er en liten husdyrproduksjon i verdenssammenheng, og utgjorde i 2018 rundt 4,5 prosent av verdens samlede kjøttproduksjon³⁴. I 2018 anslår FAO en produksjon på rett under 15 mill. tonn, opp 0,8 prosent fra året før jf. Tabell 7. Over 80 prosent av denne produksjonen finner sted i utviklingsland.

Produksjonsveksten er relativt liten sett på enkeltland, drevet av en noe høyere produksjon i Australia, Kina, Pakistan og New Zealand. Samtidig utgjorde veksten for hver av disse ikke mer enn 1-3 prosent fra 2017 til 2018.

Kina var verdens største produsent av saue- og lammekjøtt i 2018, og stod for nesten en tredjedel av den samlede produksjonen. Kina var også verdens største importør av saue- og lammekjøtt, med en anslått import i 2018 på om lag 319 tonn. Dette var en økning på mer enn 14 prosent fra året før.

Australia og New Zealand stod for det aller mest av eksporten av sau og lam i 2018. Anslag fra FAO viser en økning i eksporten derfra på 5,6 prosent i 2018. Tørken, sammen med økte fôrkostnader, økte slaktingen hos produsenter i Australia i 2018.

³⁴ FAO (november 2018) Food Outlook <http://www.fao.org/3/CA2320EN/ca2320en.pdf>

Tabell 10: De største produsent-, eksport- og importlandene av saue- og lammekjøtt i 2017, 1 000 tonn*

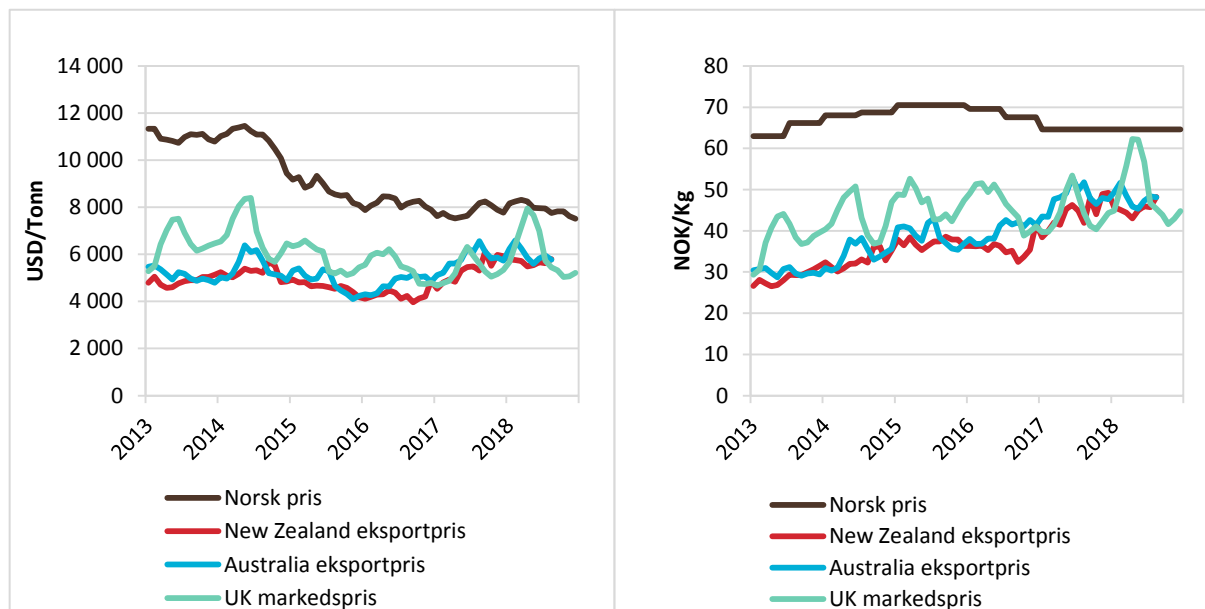
Produksjon		Eksport		Import	
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde	Land/område	Mengde
1 Kina	4 691	Australia	454	Kina	297
2 EU	887	New Zealand	396	EU	140
3 Australia	727	EU	30	USA	122
4 India	741	India	23	UAE	58
5 New Zealand	471	Etiopia	16	Saudi Arabia	45
6 Pakistan	469	Uruguay	11	Malaysia	39
7 Turkey	425	Pakistan	6	Qatar	28
Total verden	14 833	Total verden	984	Total verden	973

Kilde: OECD-FAO Meat Market Review

*Omregnet til hele/halve slakt-ekvivalenter. Tallene er estimert

I EU gikk produksjonen av saue- og lammekjøtt noe ned i 2018. Nedgangen skyldtes en kombinasjon av reduksjonen i antall dyr fra tidligere år, sammen med ugunstige værforhold. Dårlige beiteforhold som følge av været førte til færre lam og lavere slaktevekt.

I perioden januar–juli 2018 sank EUs import av saue- og lammekjøtt med 3,5 prosent. Også eksporten fra EU av levende sau falt i denne perioden, med 16 prosent sammenlignet med året før. Først og fremst skyldes eksportnedgangen mindre import inn til Jordan og Libya, to tradisjonelt store importører av sau fra EU. Også EUs eksport av saue- og lammekjøtt gikk ned i 2018. I løpet av første halvår lå eksporten 20 prosent lavere enn året før. Noe av bakgrunnen for nedgangen er den lavere produksjonen i EU, samt større internasjonal konkurranse, spesielt fra Australia.

Figur 22: Utviklingen i internasjonale priser på lammekjøtt, 2012–2018. Prisen er vist både i norske kroner og amerikanske dollar for å illustrere effekten av valutakursendringer. USD/tonn og NOK/kg.

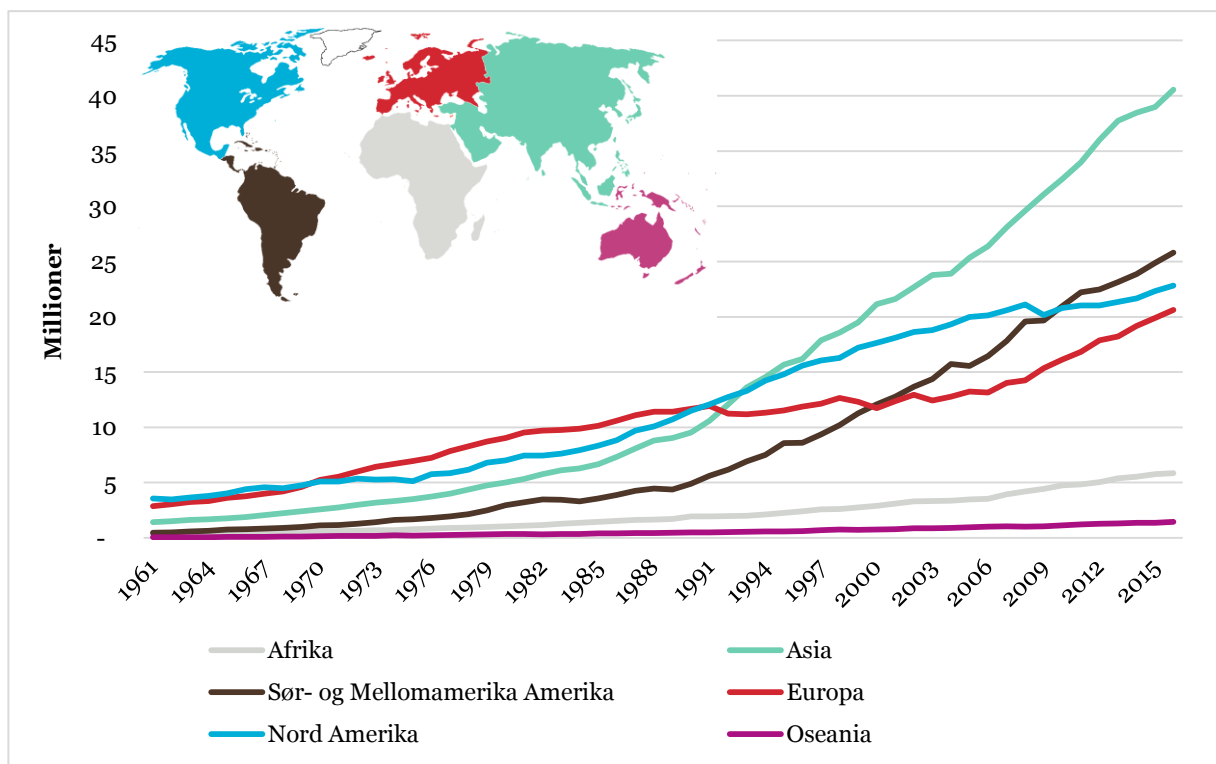
Kilder: Comtrade, EU kommisjonen og Landbruksdirektoratet

Norsk pris: planlagt gjennomsnittlig engrospris for lammekjøtt (PGE). New Zealand og Australia: eksportpris FOB (HS 02041000 og 02043000). UK markedspris, «heavy lamb», markedspris ved inngang til slakteri. Prisene er ikke direkte sammenlignbare, men gjenspeiler utviklingen over tid.

Verdensmarkedsprisene på saue- og lammekjøtt fortsatte oppgangen fra året før. FAOs prisindeks viser en økning på rundt 17 prosent samlet for hele året, drevet først og fremst av en sterk importterspørsel fra Kina.

3.4.5 Verdensmarkedet for fjørfekjøtt henter seg inn igjen

Verdensproduksjonen av fjørfekjøtt har hatt en kraftig økning siden begynnelsen av 60-tallet. Perioden med den største økningen var mellom 2007-2008 og 2010 med over 4 million tonn mer i året. Etter 2012, har økningen dempet seg litt. I 1993 ble Asia verdens største fjørfeprodusent, hovedsakelig på grunn av en sterk økning i produksjonen i Kina. Årsaken til at produksjonen av fjørfekjøtt har økt så mye er at det er en billig proteinkilde, sammenlignet med andre typer kjøtt og at det er lett å tilpasse til det tradisjonelle kjøkkenet i ulike land. Se utviklingen i produksjonen på de ulike kontinentene i perioden 1961 – 2016 i figur 23.

Figur 23: Verdensproduksjon av fjørfekjøtt fordelt på kontinent i perioden 1961 – 2016

Kilde: FAO-STAT

FAO prognoserer at forbruket av fjørfekjøtt vil fortsette å øke i årene framover og at fjørfe vil være kjøttslaget med den raskeste veksten. Foreløpige tall viser at produksjonen av fjørfekjøtt økte med ca. to prosent i 2017 og er prognosert til å øke med 1,4 prosent i 2018 til 121,6 mill. tonn³⁵. Det er 1,7 mill. tonn mer enn i 2017. Til sammenlikning var den gjennomsnittlige årlige veksten fra 2010 til 2016 på fire prosent. I 2018 har landene som opplevde kraftige fugleinfluensautbrudd hentet seg inn igjen.

USA, som er verdens største produsent av fjørfekjøtt, økte sin produksjon med 1 031 000 tonn, eller fem prosent, i 2017. FAOs prognoser viser at veksten vil havne på rundt to prosent i 2018. Mye av veksten skyldes større besetninger med høyere gjennomsnittsvekt per kylling.

³⁵OECD-FAO Agricultural Outlook 2018-2027

Indias økende fjørfekonsum³⁶ fører til økende industrialisering av fjørfenæringen samtidig som det fører til et nedgang i selvbergingsjordbruket på dette området. Produksjonen er også forventet å øke i Kina, den nest største produsenten av fjørfekjøtt i verden. Kinas produksjon gikk 6,6 prosent ned i 2017, etter flere fugleinfluensautbrudd. Det er forventet at produksjonen i Brasil, den fjerde største produsenten og den største eksportøren i verden, vil gå ned tre prosent. Det er fordi noen av Brasils nøkkelhandels partnere har innført importrestriksjoner for fjørfekjøtt fra Brasil.

Tabell 11: De sju største produsent-, eksport- og importlandene av fjørfekjøtt i 2017, 1 000 tonn*

Produksjon			Eksport		Import		
Land/område	Mengde	Land/område	Mengde	Land/område	Mengde		
1	USA	21 998	Brasil	4 284	Kina	1 427	
2	Kina	17 466	USA	3 769	Japan	1 291	
3	EU-28	14 587	EU-28	1 537	Mexico	978	
4	Brasil	13 645	Thailand	1 051	EU-28	726	
5	Russland	4 456	Tyrkia	437	Saudi Arabia	725	
6	India	3 591	Kina	426	Sør-Afrika	557	
7	Mexico	3 234	Ukraina	274	Irak	473	
Totalt i verden*		119 943	Totalt i verden*		13 115	Totalt i verden*	
						12 316	

Kilde: FAO Meat market review, October 2018

*Tallene er estimert

FAOs prognose fra oktober 2018 viser at eksporten av fjørfekjøtt vil øke med 1,3 prosent i 2018 og vil være det tredje året på rad med økning i eksporten på verdensbasis. Økt forespørsel etter kyllingkjøtt i Asia fører til sterk økning av eksporten fra bl.a. Thailand. Det er også prognosert at Tyrkia, Russland og EU vil øke eksporten i 2018. Samme prognosen forutser at eksporten fra Brasil, den største eksportøren i verden, vil synke. Årsaken til det er at EU innførte importrestriksjoner for kylling fra Brasil våren 2018, på grunn av salmonella i frossen, saltet kylling. Samtidig har Saudi Arabia innført midlertidige importrestriksjoner for fjørfe fra Brasil på grunn av strengere halalkrav³⁷.

Japan, Ghana og Vietnam er trukket fram i FAOs prognose som landene med størst økning i importen i 2018. Endring av matvaner i Japan, og manglende effektivitet samt høye førkostnader for lokalproduksjon i Ghana er blant driverne til den økte importen.

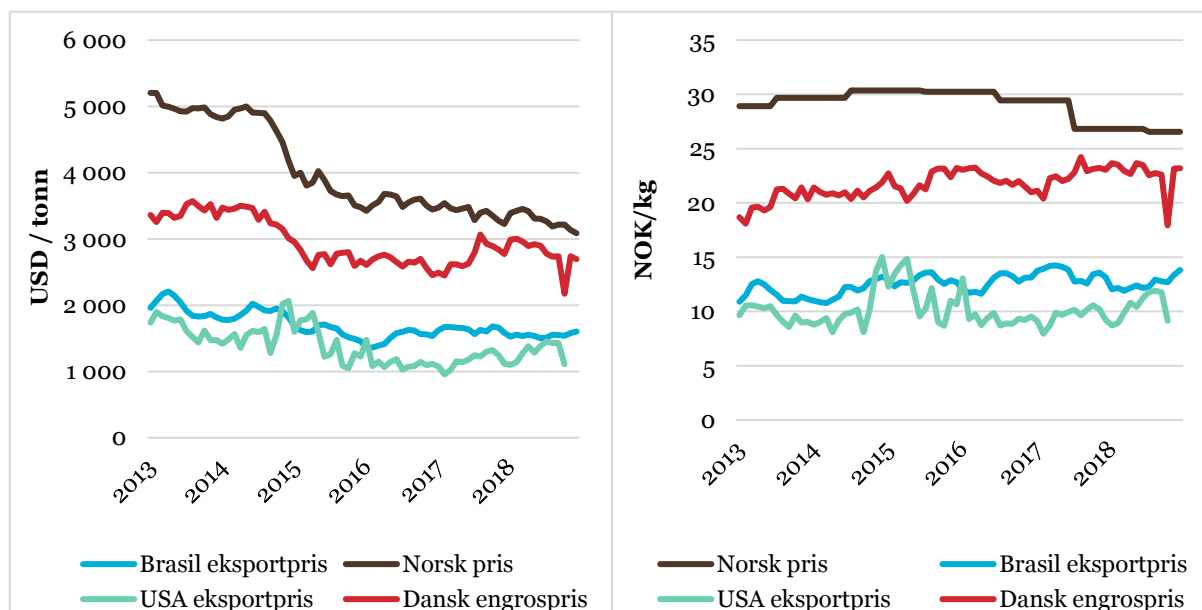
I denne rapporten bruker vi eksportpriser for fryst, helkylling på varenummer 020712³⁸. Prisene er FOB, dvs. at de er uten fraktkostnader. Prisene er hentet inn fra USDA og Comexstat. USDA er USAs landbruksdepartement, mens Comexstat er en database for brasiliansk utenrikshandel drevet av den brasilianske staten.

I 2018 sank kyllingprisene i Brasil med gjennomsnittlig 6 prosent sammenliknet med 2017. Prisene i USA økte derimot med gjennomsnittlig 12 prosent i samme periode. Dette kan ha sammenheng med situasjonen Brasil befant seg i, med importrestriksjoner fra noen av deres største handelspartnere. Prisen i Danmark holdt seg relativt stabil, med en liten nedgang i oktober 2018. Den norske referanseprisen på kyllingkjøtt for avtaleåret 2018–2019 er på kr 26,55 per kg. Det er en prosent lavere enn i forrige avtaleår. Vi ser at det norske referanseprisen varierer mye mer når den blir omregnet til US dollar. Dette er på grunn av svingninger i vekselkursen.

³⁶ Økt fjørfekonsum i India er drevet av økende etterspørsel forårsaket av urbanisering, økende inntekter og endring av matvaner i befolkningen

³⁷ FAO Meat market review, Oktober 2018

³⁸ Harmonisert tollvarenummer med seks siffer

Figur 24: Utvikling i internasjonale priser på kyllingkjøtt 2013–2018. Prisen er vist både i norske kroner og amerikanske dollar for å illustrere effekten av valutakursendringer. USD/tonn og NOK/kg

Kilder: EU-kommisjonen, Comexstat og USDA

Prisene gjelder for hel kylling. Norsk pris: referansepris for kylling. Eksportpris fra USA og Brasil for helkylling, fryst er oppgitt uten fraktkostnader (FOB-priser).

3.4.6 Det norske kjøttmarkedet påvirkes lite av svingninger i internasjonale priser og valuta

Importen av kjøtt og kjøttvarer har vært nedadgående de siste årene, en trend som også fortsatte i 2018. Norge importerte 19 850 tonn kjøtt og kjøttvarer³⁹ i 2018, en nedgang på nesten 19 prosent fra 2017. Kjøttmarkedet i 2018 var fortsatt preget av ubalanse i markedet for sau og lam, samt et stort overskudd av svinekjøtt.

Norge er i stor grad selvforsynt og deltar i begrenset grad i verdenshandelen med kjøtt. Unntaket er storfekjøtt, der 15–20 prosent av det årlige norske forbruket de siste årene er blitt dekket gjennom import. I 2018 ble det produsert mer enn 89 000 tonn storfe, opp 5 prosent fra året før. Samtidig gikk engrossalget ned med i underkant av 3 prosent. Dette bidro til en nedgang i importen på 5 600 tonn i 2018. Nedgangen forklares med økt produksjon av storfekjøtt i tillegg til lavere engrossalg⁴⁰.

For storfe var det åpning for import med tollnedsettelse fra februar til midten av juli. Dette var en kortere periode enn året før, og mengden som ble importert til administrert tollsats var derfor lavere enn året før. Les mer om markeds- og importutviklingen for norsk kjøtt i Markedsrapport 2018⁴¹.

Økt norsk produksjon av lammekjøtt, samt lave norske priser, har ført til at utnyttelsesgraden for importkvotene for småfeskjøtt er gått ned de siste par årene. Interessen for å importere fjørfeskjøtt er generelt liten, blant annet fordi Norge har en gunstig sykdomsstatus i fjørfesektoren sammenlignet med andre land. Stor norsk produksjon bidrar også til at importen av svinekjøtt er begrenset.

Mens importmengden gikk ned med 18 prosent, sank verdien av kjøttvareimporten med 6 prosent. Dette innebærer at den gjennomsnittlige importprisen for kjøtt var høyere enn året før. En økt gjennomsnittlig

³⁹ Omfatter import under tolltariffens kapittel 2 og posisjonene 16.01 og 16.02

⁴⁰ <http://totalmarkedet.nortura.no/aktuelle-saker/kjott-og-eggmarkedet-i-2018-article42850-15052.html>

⁴¹ Landbruksdirektoratet (2019). Rapport nr. 3/2019

importpris kan skyldes at importprisene på enkelte av kjøttvarene vi importerer var høyere enn året før, men også at det skjedde en vridning i importen mot dyrere kjøttvarer. For eksempel var andelen biffer og fileter av storfeimporten noe høyere enn året før, og bidro til at den gjennomsnittlige importverdien per kilo storfekjøtt, som er den største importvaren, gikk opp.

En stor del av den norske importen av kjøtt er storfe, svinekjøtt og bearbeidet kjøtt fra EU. I perioder med svak norsk krone vil valutakursen utligne eventuelle prisnedganger på de aktuelle importvarene, slik at importprisen målt i kroner kan gå opp selv om prisene på importvarene målt i euro går ned. Et høyt norsk prisnivå og importvernet for kjøtt bidrar imidlertid til at prisene på det norske markedet i liten grad påvirkes av slike valutaendringer og prissvingninger på verdensmarkedet. Under generelle tollnedsettelse for eksempelvis for storfe, blir tollene satt til et nivå der importpris pluss tollsats tilsvarer norsk pris.

Handelsstatistikken, som tallene over er hentet fra, omfatter ikke grensehandel. Kjøtt kjøpt av privatpersoner i for eksempel Sverige kommer derfor i tillegg til det vi omtaler her. Se for øvrig avsnitt om grensehandel.

3.5 Egg

Produksjonen av skallegg holder seg stabil og EU sett samlet er verdens nest største produsent av skallegg til konsummarkedet.

Prisene på egg i EU sank utover i 2018 når man fikk kontroll på markedet etter insektsmiddelskandale og fugleinfluensa og ligger nå på nivå med 2016.

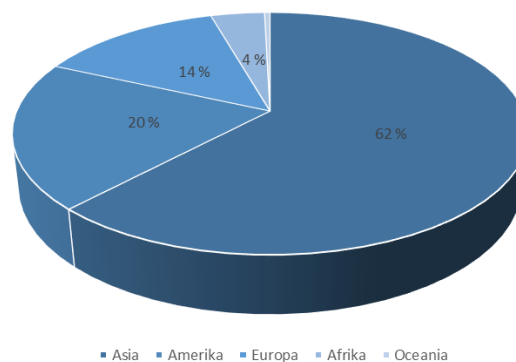
3.5.1 Skalleggproduksjonen i EU og verden

Sett under ett er EU den nest største produsenten av skallegg i verden, kun slått av Kina. EU har mer enn 400 millioner verpehøns og produserer mer enn 7,5 millioner tonn egg hvert år. Kinas produksjon av skallegg har økt vesentlig fra 2016, med om lag 13 prosent. Ellers er produksjonen av egg på verdensbasis per land som listet i tabell 12.

Tabell 12: De ti største produsentene av skallegg i verden i 2017. Tonn

Land	Mengde
Kina, fastlandet	30 963 000
USA	6 258 795
India	4 847 500
Mexico	2 771 198
Japan	2 601 173
Brasil	2 547 171
Russland	2 483 658
Indonesia	1 527 135
Tyrkia	1 205 075
Frankrike	955 000
Verden	111 427 415

Kilde: FAOSTAT

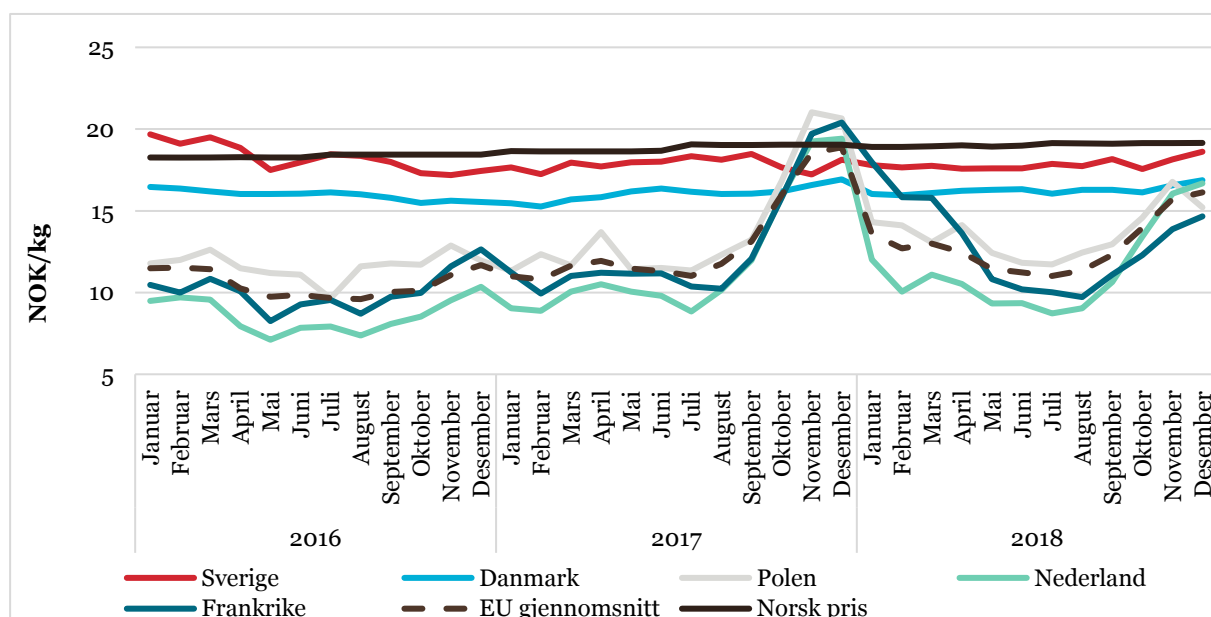

Figur 25 Fordeling av skalleggproduksjon i verden per kontinent i 2017.

Kilde: FAOSTAT

3.5.2 Prisene på egg i EU sank i 2018

Prisene i EU steg kraftig i siste halvdel av 2017 på grunn av en insektsmiddelskandale. I 2018 gikk prisene nedover igjen og som vist i figur 26, har prisene fra september 2018 ligget omtrent på nivå med 2016. Prisene ser ut til å stige mot slutten av 2018.

Figur 26: Prisutvikling på ferske skallegg i EU i perioden 2016 – 2018. NOK/kg

Kilde: EU Kommissjonen

Som vist i figur 26, er Nederland det europeiske landet som har hatt laveste priser gjennom de siste årene, og ligger under gjennomsnittet for EU. Prisene fra Nederland øker litt mot slutten av 2018.

3.5.3 Lav holdbarhet fører til lite internasjonal handel med egg

Produksjonen av egg foregår stort sett til innenlands konsum på grunn av lav holdbarhetstid i mange land. Mange land har utfordringer med salmonellabakterien i egg, noe som gjør det mindre attraktivt å kjøpe og selge egg mellom land med og uten disse utfordringene. Til tross for dette har handelen med egg økt de siste årene.

EU har en selvforsyningsgrad på over 100 prosent, og eksporterer egg til blant andre Japan og Sveits. Tradisjonelt har EU importert lite egg, men de siste årene har import av egg fra USA og Ukraina inn til EU økt. Importen foregår hovedsakelig som et resultat av handelsavtaler og kvoter.

3.5.4 Lav import til Norge

Salmonellafrie egg fra Norge dekker nesten hele det norske markedet for skallegg, men i enkelte perioder er det behov for import. Det som importeres av skallegg tas inn gjennom den tollfrie kvoten fra EU (på 290 tonn) eller WTO-kvoten med redusert toll (på 1 295 tonn). Det varierer med markedsbalansen i hvilken grad disse blir utnyttet. Importen til Norge i 2018 var under en prosent av total omsetning, på ca. 400 tonn, ifølge SSBs handelsstatistikk.

Det aller meste av importen kom i 2018 fra Danmark. Norge importerte også mindre mengder egg fra Estland og Nederland. Prognosene til Nortura sier at Norge i 2019 kommer til å importere 290 tonn, tilsvarende EU-kvoten, og ende på en markedsoverskudd på 2 200 tonn egg på grunn av økt innenlands produksjon.

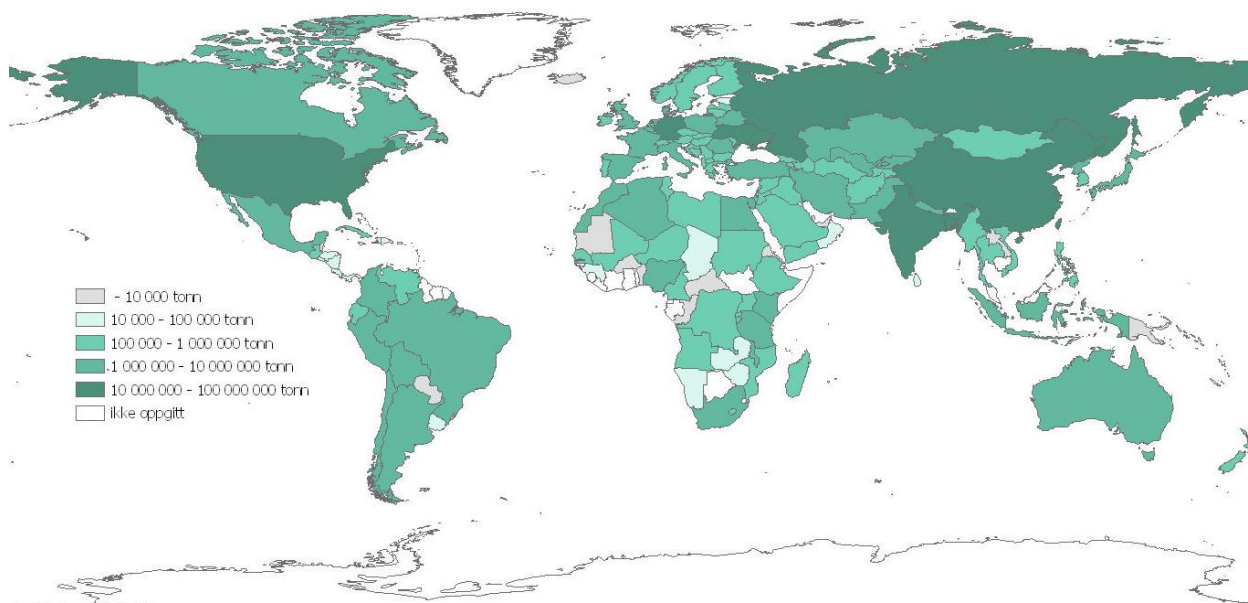
3.6 Poteter, grønnsaker, frukt og bær

Produksjonen av poteter, grønnsaker, frukt og bær er stor i verdenssammenheng, men kun en liten andel eksporteres. De enkelte regionene produserer store mengder lokaltilpassende varianter som ikke passerer landegrensene. FAOs tall for 2017 viser en produksjon av friske grønnsaker til konsum på 1 651 mill. tonn hvorav kun 1,7 prosent blir eksportert. Potetproduksjonen i verden var samme år på 487 mill. tonn årlig. Europeiske land er av de største eksportørene, noe de har vært over tid. Epler blir i større grad enn andre varer solgt ut av produsentlandene, og Italia er i en særstilling når det gjelder høy andel eksport av produksjonen.

3.6.1 Poteter – EUs produksjon økte med over 8 prosent

Produksjonen av poteter foregår i stor grad utenfor Europa, og det er de samme landene som gjennom år har hatt størst produksjon av poteter. Produksjonen av poteter fra land utenfor Europa går i stor grad til selvforsyning, mens EUs produsentland tradisjonelt produserer mye også for eksportmarkedet. Totalt sett har det vært en økning på om lag 2 prosent i produksjonen av poteter på verdensbasis fra 2016 til 2017, men EUs produksjon økte med over 8 prosent.

Som kartet under viser er det de store landene som Kina, India og Russland som har størst produksjon av poteter. Kina har dobbelt så stor produksjon som India til tross for at de kun er 3,4 prosent flere mennesker.

Figur 27 Verdens produksjon av poteter 2017

Kilde: FAOSTAT

Tyskland og Polen er de to europeiske landene med størst produksjon i 2017, slik de også var i 2016. Tyskland hadde en økning i produksjonen på over 8 prosent fra 2016 til 2017. Storbritannia er det landet med størst produksjonsvekst i 2017 med mer enn 13 prosent.

Tabell 13: De fem største produsentlandene av poteter i EU etter kvantum i 2016 og 2017. Tonn

Land	2016	2017	Endring (%)
1 Tyskland	10 772 100	11 720 000	8,09
2 Polen	8 872 445	9 171 733	3,26
3 Nederland	6 534 338	7 391 881	11,60
4 Frankrike	6 834 680	7 342 203	6,91
5 Storbritannia	5 395 000	6 218 000	13,24
Verden totalt	469 958 725	487 396 255	3,58

Kilde: FAOSTAT

Kildene for offisiell statistikk på produksjon, eksport og import er fragmenterte. Tall for produksjon er hentet fra FAO, mens handelsstatistikk er hentet fra UN Comtrade, FNs offisielle statistikk for rapportering av import og eksport. Flere av de store eksportlandene importerer også betydelige mengder poteter. Import- og eksporttallene viser at europeiske land står for den største handelen, jf. Tabell 14.

Tabell 14: De fem største importør- og eksportørlandene av poteter i verden etter kvantum i 2016 og 2017, sortert etter kvantum i 2017. Tonn

Topp 5 verden	Import			Eksport		
	Land	2016	2017	Land	2016	2017
1	Belgia	2 001 183	2 157 198	Frankrike	1 850 858	2 039 946
2	Nederland	1 788 643	1 774 603	Tyskland	1 787 731	1 995 551
3	Italia	637 511	619 473	Nederland	1 993 388	1 818 171
4	Tyskland	592 485	607 067	Belgia	974 155	973 198
5	USA	495 933	531 577	Egypt	279 078	671 287
Verden totalt		11 842 222	10 290 710		11 922 862	11 074 935

Kilde: UN Comtrade

Av de fem landene på verdensbasis som eksporterer mest poteter, er fire land europeiske. Frankrike og Tyskland er de to største eksportørene av poteter på verdensbasis i 2017, men de tre landene på topp av listen bytter stadig plass øverst på tabellen. Blant de største eksportlandene finner man også de viktigste importlandene av poteter, som Belgia, Nederland og Tyskland.

Av de fem største importørene av poteter på verdensbasis i 2017 er de fire største europeiske land. USA hadde i 2017 hatt en stor import av poteter og ligger på 5. plass i verden. Totalt sett importerer EU mer enn 7 000 000 tonn, noe som er over halvparten av all import i verden.

3.6.2 Friske grønnsaker – økt produksjon

Produksjonen av friske grønnsaker (ikke bearbejdede) er tilpasset det enkelte land og kontinent. På verdensbasis blir det, ifølge FAO, produsert om lag 1 651 mill. tonn friske grønnsaker, jf. Tabell 15. FAO henter inn informasjon om produksjon fra de enkelte land i verden og bearbejder tallene. Det er gjort revisjoner i de siste årene, noe som gjør at tallmaterialet har endret seg noe fra forrige rapport. Det er hentet inn nye tall fra FAO for både 2016 og 2017.

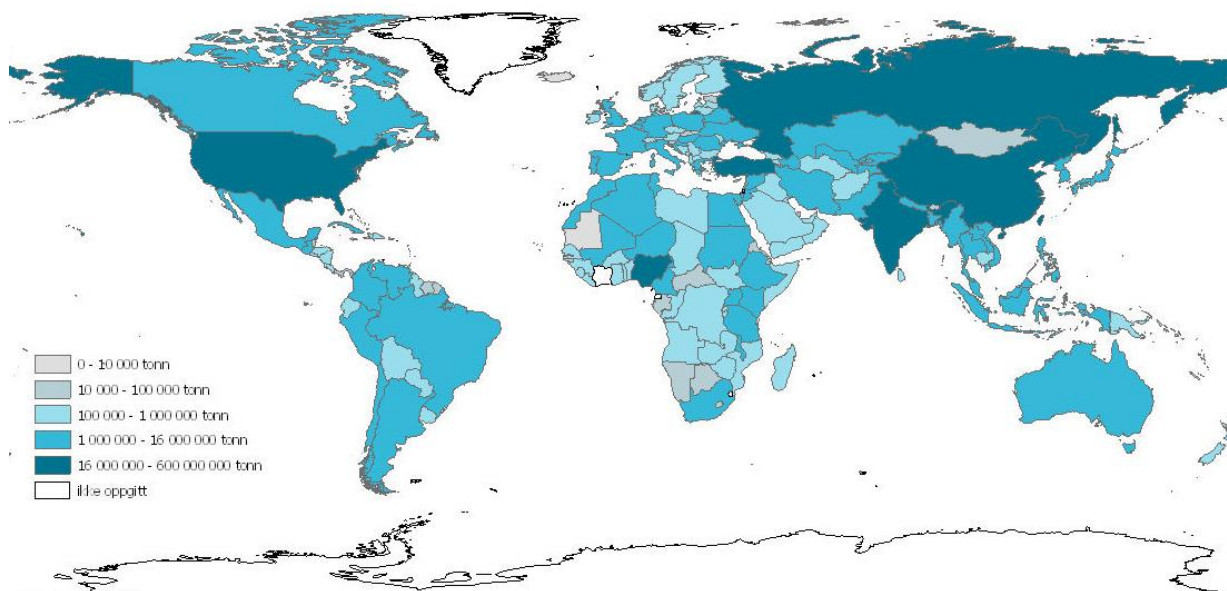
Det er en økning i produksjonen på verdensbasis fra 2016 til 2017. Av de fem største produsentene i verden er det kun USA som har hatt en reduksjon i sin produksjon.

Tabell 15: De fem største produsentlandene av friske grønnsaker i verden og EU etter kvantum i 2016 og 2017. Tonn

	2016	2017	Endring (%)
Verden			
1 Kina, fastlandet	540 686 818	554 290 579	2,45
2 India	122 180 707	127 144 323	3,90
3 USA	34 678 865	32 623 212	-6,30
4 Tyrkia	24 421 408	24 933 078	2,05
5 Russland	16 290 999	16 405 842	0,70
EU			
1 Spania	13 217 258	13 398 837	1,36
2 Italia	12 989 636	12 495 983	-3,95
3 Polen	5 906 456	6 013 590	1,78
4 Nederland	4 963 853	5 407 479	8,20
5 Frankrike	4 944 225	4 858 724	-1,76
Totalt verden	1 623 770 378	1 651 022 757	1,65

Kilde: FAOSTAT

Kina er den desidert største produsenten av friske grønnsaker i verden, med tomater og kålprodukter som de viktigste produksjonene. De produserer mer enn 3 ganger så mye grønnsaker som India på andreplass. Kina eksporterte mest av alle land i 2017, selv om det var i underkant av 1 prosent av produksjonen. De fem største produsentene i verden står for litt under halvparten av verdens produksjon av friske grønnsaker.

Figur 28: Verdens produksjon av friske grønnsaker 2017

Kilde: FAOSTAT

Den største eksporten fordeler seg på flere kontinenter, og inkluderer flere viktige jordbruksland i EU, jf. Tabell 16. Kina topper listen over landene i verden med størst eksport i 2017, noe som er en økning fra 2016 da de var nede på fjerdeplass. Mexico toppet listen over eksportører i 2016, men er i 2017 nødt til å ta til takke med en andreplass.

Nederland og Spania er de to europeiske landene som har den største eksporten, og de har igjen byttet plass seg imellom i 2017. Eksporten fra disse to landene hver for seg er mer enn fire ganger så stor som eksporten fra Frankrike, som er det tredje største europeiske eksportlandet. EU totalt står for litt under halvparten av all eksporten av friske grønnsaker i verden.

Import av friske grønnsaker domineres av den vestlige verden, det vil si rike land i Nord-Europa og USA. På femte plass blant importørlandene finner vi Malaysia som var på 10. plass året før. Nederland, Frankrike og Belgia er inne på topp fem-listen både når det gjelder import og eksport i EU.

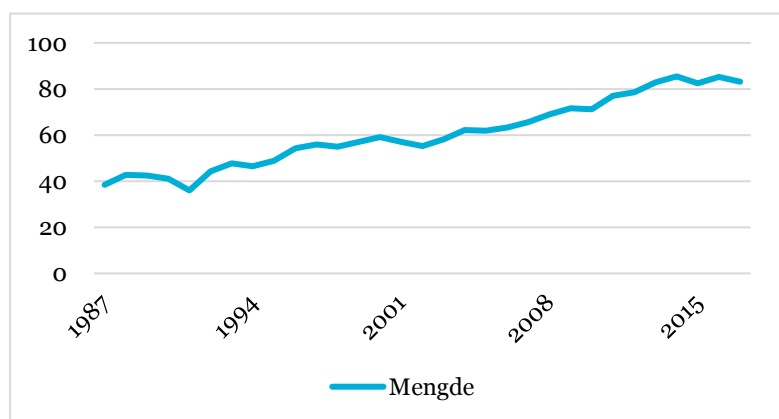
Tabell 16: De fem største importørlandene og eksportørlandene av friske grønnsaker i verden etter kvantum i 2016 og 2017, sortert etter kvantum i 2017. 1 000 tonn

Topp 5 verden	Import			Eksport		
	Land	2016	2017	Land	2016	2017
1	USA	6 655	3 425	Kina	4 825	5 198
2	Tyskland	3 216	2 007	Mexico	5 740	3 587
3	Storbritannia	2 369	1 627	Nederland	4 998	3 549
4	Frankrike	1 936	1 287	Spania	5 052	3 411
5	Malaysia	1 139	1 174	India	2 292	1 863
Verden totalt		35 781	22 276		38 794	27 808

Kilde: UN Comtrade

3.6.2 Epleproduksjonen i hardt vær

Produksjonen av epler i verden har økt gjennom mange år som vist i figur 29. Fra 2016 til 2017 er det en liten nedgang i totalproduksjonen. Epleåret 2017 hadde store utfordringer i Europa, noe som speiles av oversikten over produksjonen.

Figur 29: Utvikling i verdens epleproduksjon de siste 30 år (mill. tonn)

Kilde: FAOSTAT

Polen som er det desidert største europeiske produsentlandet hadde en svikt i sin produksjon med opp mot 50 prosent sammenlignet med 2016. Tyskland var det europeiske landet som hadde den største avlingssvikten i 2017. Det var kaldt og vått i både Norge og Europa under blomstring og knopping, noe som førte til lavere avlinger og mindre epler. Det førte også til mer utvendige skader på eplene. Eplehøsten 2018 var god i Europa, noe som fører til et godt tilfang av ulike sorter epler til forbrukerne fremover mot ny høst.

Tabell 17: De fem største produsentlandene av epler i verden og EU etter kvantum i 2016 og 2017. Tonn

Land	2016	2017	Endring (%)
Verden			
1 Kina, fastlandet	40 393 000	41 390 000	2,41
2 USA	5 160 750	5 173 670	0,25
3 Tyrkia	2 925 828	3 032 164	3,51
4 Polen	3 604 271	2 441 393	-47,63
5 India	2 521 000	2 265 000	-11,30
EU			
1 Polen	3 604 271	2 441 393	-47,63
2 Italia	2 455 616	1 921 272	-27,81
3 Frankrike	1 819 762	1 710 755	-6,37
4 Tyskland	1 032 913	596 666	-73,11
5 Spania	621 164	587 034	-5,81
Verden total	125 598 895	124 530 827	-0,86

Kilde: FAOSTAT

Italia er det landet i Europa som eksporterer mest epler, og ligger på 2. plass på verdensbasis. I 2017 hadde Italia en svikt på 27 prosent i produksjonen, men eksporterte likevel mer enn halvparten av sin totale produksjon. Polen har også en betydelig eksport og eksporterte mer enn en tredjedel av sin totale produksjon i 2017 på tross av produksjonssvikten. Av topp fem EU land er det kun Nederland som er store på både eksport- og importsiden. Nederland eksporterer litt mindre enn de importerer.

Tabell 18: De fem største importørlandene og eksportørlandene av epler i verden etter kvantum i 2016 og 2017, sortert etter kvantum i 2017. Tonn

Topp 5 verden	Import		Eksport		
	Land	2016	2017 Land	2016	2017
1	Tyskland	602 398	790 276 Kina	1 322 042	1 328 373
2	Russland	676 837	705 553 Italia	1 049 438	1 032 409
3	Storbritannia	397 875	536 547 Polen	1 009 193	941 867
4	Hviterussland	599 014	483 467 USA	776 652	910 339
5	India	246 808	330 605 Chile	764 813	716 092
Verden totalt		7 782 606	7 754 199	8 486 455	7 538 528

Kilde: UN Comtrade

3.6.3 Norge og verden

Omsetningen av poteter, grønnsaker, frukt og bær i Norge øker, og en stor andel av omsetningen i norske dagligvarebutikker er importvarer. Vi har høy grad av selvforsyning på lagringsvarer som gulrøtter og poteter, mens vi for sesongvarer som for eksempel salat er avhengige av import gjennom vintersesongen. På grunn av klimatiske forhold er det noen varer vi ikke kan produsere i Norge og som vi er avhengige av å importere hele året.

Import til Norge av friske poteter, grønnsaker og frukt basert på kvantum for årene 2017 og 2018 er listet i tabellen under. Kun de ti viktigste opphavslandene er rangert, og halvparten av disse befinner seg i Europa. Spania er fremdeles det landet vi importerer desidert mest fra.

Norge har bilaterale landbrukskvoter med EU, som omfatter både eksport og import. Gjennom eksportkvotene har Norge tollfri markedsadgang til EU. Importkvotene er i stor grad utnyttet, mens eksportkvotene i liten grad blir benyttet.

Tabell 19: Import til Norge av friske poteter, grønnsaker og frukt i 2017 og 2018, topp ti land. Tonn

Topp 10	Land	2017	Land	2018
1	Spania	146 572	Spania	146 848
2	Nederland	47 454	Nederland	51 979
3	Italia	46 151	Costa Rica	41 509
4	Costa Rica	42 667	Italia	38 937
5	Ecuador	30 326	Danmark	30 724
6	Sør-Afrika	19 791	Ecuador	29 569
7	Danmark	16 453	Sør-Afrika	22 641
8	Frankrike	16 188	Israel	17 332
9	Israel	14 979	Frankrike	15 964
10	Colombia	13 999	Colombia	15 773
	Andre land	126 790	Andre land	128 090
Verden totalt		521 371		539 365

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSB

Easy-go trend

Internasjonale trender viser større vektlegging på «easy-go» produkter som blant annet ferdig oppkuttete og tilpassede grønnsaker til bestemte matretter som er pakket og gjort klart til direkte bruk. Fruit Logistica Trendrapport 2019 som blir gitt ut i forbindelse med messen Fruit Logistica har samlet noen av de kommende trendene og slår fast at forbrukerne også i stadig større grad ønsker produkter som er lette og raske å tilberede. Forbrukerne ønsker også større produktvariasjoner med lokalt preg, samt sesongmessige variasjoner.

I tillegg er det mange varianter av ferdig oppkuttete epler, klar til spising. Det samme gjelder små agurker og gulrøtter klare til bruk som snacks.

En stor trend internasjonalt, som også er på vei inn i det norske markedet er ferdigproduserte vegetarburgere med ulike grønnsaker, ferdige til steking. Ferdigproduserte supper kun til oppvarming, bestående av 100 prosent rene grønnsaker har også kommet i større grad på det internasjonale markedet den siste tiden.

Bilde: Landbruksdirektoratet

Kilde: Oliver Wyman (2019). Surprises in store. Fruit Logistica Trend Report 2019. Berlin: Fruit Logistica.

4 Internasjonalt rammeverk

Forholdet mellom USA og Kina har fått mye oppmerksomhet i 2018, samtidig som flere land har innført nye tiltak som påvirker den globale handelen. Den krevende situasjonen med spenninger mellom sentrale medlemsland, har gitt fornyet aktualitet til diskusjoner om reform av WTO-systemet. Det er stor aktivitet i landbrukskomiteen, særlig om mulige effekter av bruken av nasjonale støtteordninger.

4.1 Utvikling i vilkårene for internasjonal handel

Den årlige rapporten fra WTOs generaldirektør om utviklingen i handelsrelaterte forhold⁴², viste at fra medio oktober 2017 til medio oktober 2018 økte omfanget av handelsbegrensede⁴³ tiltak blant WTOs medlemsland. I følge rapporten omfattet de handelsbegrensende tiltakene 7 ganger mer av handelen enn det som var tilfelle i den foregående 12-månedersperioden. Det går fram av rapporten at det har vært lavere vekst i verdenshandelen i perioden rapporten dekker ettersom spenningene i handelsrelasjonene har økt og de finansielle vilkårene globalt har blitt strammere. I første halvår i 2018 økte varehandelen med 3,4 prosent mot 5,4 prosent i andre halvår i 2017. Lavere vekst falt sammen med introduksjonen av nye handelstiltak som var målrettet mot en rekke eksportvarer fra store økonomier. Samtidig økte antallet tiltak med sikte på å legge til rette for handel⁴⁴. Slike tiltak dekket 1,8 ganger mer av handelen enn i foregående periode. Til tross for at økningen i antallet handelsfasiliterende tiltak var større enn økningen i handelsrestriktive tiltak, dekker de handelsfasiliterende tiltakene likevel en langt mindre andel av handelen enn de restriktive tiltakene (om lag halvparten). Framskrivningene fra WTO viser forventet vekst i varehandelen på 3,9 prosent i andre halvår 2018 og 3,7 prosent i første halvår 2019. Usikkerhet i framskrivningen knytter seg i første rekke til faktorer som kan redusere veksten ytterligere, som økte spenninger mellom handelspartnere og økt finansiell ustabilitet som følge av strammere penge/valutapolitikk i utviklede økonomier.

Forholdet mellom USA og Kina har vært spent over lengre tid, men situasjonen eskalerte i 2018 med innføring av tilleggstoll på en lang rekke varer inn til begge land. Fra USAs side har det vært oppmerksomhet på handelsunderskuddet, samt Kinas praksis og politikk knyttet til overføring av teknologi, immaterielle eiendomsrettigheter og innovasjon. Samtidig som det har vært flere runder med tolløkninger og framlegging av lister over varer som kan bli gjenstand for ytterligere tolløkninger, har forhandlere fra USA og Kina møttes ved flere anledninger. I forbindelse med G-20-toppmøtet tidlig i desember ble det avholdt et bilateralt møte mellom de to statslederne. De ble enige om å sette handelskrigen på pause i 90 dager mens det forhandles om løsninger som kan avslutte handelskrigen. Forhandlere fra de to landene har møttes i flere runder de første ukene av 2019, men det er fortsatt usikkert om de kommer fram til en avtale innen fristen. USA vil øke tollene på kinesiske varer fra 1. mars om det ikke er en avtale på plass innen den tid. Økte tollsatser på hverandres varer vil påvirke handelsmønstrene ved at andre land overtar disse markedsandelen. UNCTAD⁴⁵ har beregnet at EU vil være den handelspartneren som vil få den største økonomiske gevinsten av økt eksport inn til både USA og Kina.

Samtidig har Kina i løpet av det siste året gjennomført i alt tre runder med reduksjoner i de ordinære tollsatsene (MFN) på et bredt spekter av varer. Dette vil bidra til å redusere kostnadene for næringer som importerer varer som er berørt av tilleggstollen som er ilagt varer fra USA. (Tollreduksjonene er også en del av en reformpolitikk i Kina med sikte på å øke nasjonalt forbruk, senke kostnadene knyttet til næringsvirksomhet i landet og oppgradere produksjonskapasiteten).

I mars 2018 innførte USA tilleggstoll på 25 prosent for visse stålprodukter og 10 prosent for visse aluminiumsprodukter fra alle land med noen unntak. Begrunnelsen USA oppga for å innføre tiltakene var at art og omfang av importen truet USAs nasjonale sikkerhet. Norge mener at tilleggstollen strider med

⁴² WT/TPR/OV/21 www.wto.org

⁴³ Inkluderer tolløkninger, kvantitative restriksjoner, importskatter og eksportavgifter.

⁴⁴ Inkluderer eliminerings eller reduksjon i tollsatser, forenklede fortollingsrutiner for både import og eksport.

⁴⁵ <https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1990>

WTO-regelverket⁴⁶, og Norge har i likhet med flere andre land gjennomført tvisteløsningskonsultasjoner med USA med sikte på å finne en løsning på dette. Konsultasjonene har imidlertid ikke ført fram til en løsning, og Norge, samt Canada, EU, Kina, Mexico, Russland og Tyrkia har anmodet om at det opprettes tvisteløsningspanel i WTO for å avgjøre om tiltakene er i strid med WTO-regelverket. Panelets avgjørelse ventes seint i 2019.

4.2 Status WTO

Samtidig som spenninger i handelsrelasjonene mellom noen av verdens største handelsnasjoner har preget nyhetsbildet så vel som arbeidet i WTO, er det stor aktivitet i organisasjonens mange komiteer med ansvar for oppfølging av avtaleforpliktelsene. Videre diskuteres det nye forhandlingsområder som e-handel og mulig behov for reform av WTO-systemet med sikte på å løse aktuelle utfordringer. Et sentralt tema i denne sammenhengen er den fastlåste situasjonen med sikte på å utnevne nye medlemmer til ankeorganet.

Mens det er liten eller ingen aktivitet i forhandlingene på flere områder, har det vært stor aktivitet i forhandlingene om fiskerisubsidier, der medlemslandene jobber med sikte på å bli enige om et nytt regelverk innen utgangen av 2019. Ministermøtet i 2017 slo fast at målet blant annet er omfattende og effektive regler for å hindre overkapasitet og overfiske. I samsvar med ministererklæringen om e-handel, har det også vært mye aktivitet på dette området. I en felles uttalelse⁴⁷ datert 25. januar i år, bekreftet 76 medlemsland, inkludert Norge, forpliktelsen til å iverksette forhandlinger om e-handel.

Tvisteløsningsavtalen er unik for WTO, og angir regler og prosedyrer for løsning av tvister mellom WTOS medlemsland relatert til rettigheter og forpliktelser etter det øvrige WTO-regelverket. Tvister som ikke kan løses gjennom bilaterale konsultasjoner kan behandles av et panel. Er partene misfornøyde med panelets anbefalinger og konklusjoner, kan saken ankes til videre behandling av et ankeorgan. Medlemmene til ankeorganet utpekes for fire år og kan gjenoppnevnes en gang. Antallet tvistesaker har økt sakte men sikkert de siste årene, mye grunnet stagnasjonen i forhandlingspilaren, og flere saker enn man nok hadde sett for seg ankes. Tvisteløsningsystemet er nå under sterkt press hovedsakelig som følge av at USA har blokkert oppnevningen og gjenoppnevningen av medlemmer til ankeorganet. Blokkeringen er begrunnet i en rekke bekymringer og misnøyer USA har, og har hatt, med ankeorganets måte å praktisere reglene i tvisteløsningsavtalen (DSU) på. På overflaten fremstår disse som prosessuelle spørsmål om tolkningen av den konkrete teksten i DSU, men problemstillingene stikker likevel dypere og det er på nåværende tidspunkt vanskelig å spå hvor langt USA er villig til å gå før blokaden oppheves. Majoriteten av WTO-medlemmer lever godt med dagens system, og frykter for omfanget av USAs bekymringer.

I landbrukskomiteen har det vært stor aktivitet det siste året. Landbrukskomiteen er et forum der medlemslandene kan diskutere handel med landbruksvarer og gjennomføring av forpliktelser under landbruksavtalen. Medlemslandene kan stille spørsmål til framlagte notifikasjoner fra hvert enkelt medlemsland over hvordan forpliktelsene oppfylles, samt stille spørsmål til et hvilket som helst tema som er relevant for gjennomføringen av forpliktelsene under landbruksavtalen. Det har vært en kraftig økning i den siste typen spørsmål de seinere årene, og i 2018 ble det satt ny rekord med i gjennomsnitt 44⁴⁸ slike spørsmål på hvert møte. Det siste året har det særlig vært mange spørsmål knyttet til notifisering av bruken av internstøtte og implementering av internstøtteforpliktelser. Nærmere halvparten av de nye temaene som ble reist i landbrukskomiteen det siste året gjaldt i internstøtteordninger med mulige fordeler for produsenter av korn, bomull, meieriprodukter og sukker. Det ble også stilt spørsmål til hvordan medlemslandene skal sikre at de oppfyller de nye eksportstøtteforpliktelsene som ble vedtatt i Nairobi i desember 2015.

I de uformelle møtene i Landbrukskomiteen har en det siste året diskutert det betydelige etterslepet i notifisering fra medlemsland. Det gjelder særlig rapportering av landbruksstøtte. Det har også vært brukt mye tid på drøfting av tollkvoteadministrering.

⁴⁶ Kilde: https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/ud---innsiktsartikler/tvist_usa/id2617637/

⁴⁷ WT/L/1056

⁴⁸ WT/TPR/OV/21

Landbruksforhandlingene fram mot neste minister møte i 2020 er i en tidlig fase. Per februar 2019 er det vanskelig å se for seg at det vil bli resultater som vil påvirke norsk landbruk vesentlig. På samme tid er mange utviklingsland opptatt av at for å få til en løsning på fiskerisubsidier, må det også skje noe på landbruk.

Diskusjoner om reform av WTO-systemet har fått fornyet aktualitet som følge av den krevende situasjonen med spente handelsrelasjoner mellom store WTO-land. Blant temaene som har vært reist den senere tiden er reformer som kan bidra til å redusere spenningene mellom medlemsland, bøte på den fastlåste situasjonen med utnevning av medlemmer til ankeorganet, forbedret åpenhet i og overvåkning av systemet, samt behovet for økt tempo i forhandlingsprosessen.

4.3 Frihandelsavtaler

Utfordringene for det såkalte multilaterale systemet og manglende fremdrift i WTO, fører til at mange land i større grad enn ellers fokuserer på mulighetene for å inngå frihandelsavtaler. Handelsmessig er dette også en selvforsterkende prosess, der ingen land ønsker at eget næringsliv skal bli stående igjen med dårligere markedsadgang inn i viktige markeder enn det andre lands bedrifter har. Dette gjelder også Norge og EFTA, som i mange år har hatt en aktiv agenda for å fremforhandle nye og reforhandle eksisterende handelsavtaler.

Totalt sett har Norge sammen med de andre EFTA-statene i dag 28 handelsavtaler. I tillegg har Norge inngått bilaterale avtaler med EU, EFTA, Færøyene og Grønland. Norge, som en del av EFTA, forhandler i dag med blant annet Malaysia, Vietnam, India og Mercosur og bilateralt med Kina.

En avtale med Filippinene ble implementert 1. juni 2018. Det forventes at en avtale med Ecuador, Guatemala og Indonesia implementeres i løpet av 2019. Handelen med de landene Norge har avtale med eller har startet opp forhandlinger med, utgjør 95 prosent av Norges handel med landbruksvarer.

Tabell 20: Norges viktigste handelspartnere, rangert etter import- og eksportverdi, 2018. Mill. kroner

	Import i mill. kroner		Eksport i mill. kroner
Danmark	5 834	Sverige	1 941
Sverige	5 821	Danmark	1 488
Nederland	4 990	USA	1 194
Brasil	4 430	Tyskland	1 011
Tyskland	3 888	Storbritannia	980
Frankrike	3 784	Japan	512
Spania	3 721	Finland	349
Italia	3 313	Italia	342
Russland	2 732	Russland	338
Storbritannia	2 531	Tyrkia	330
Belgia	2 478	Færøyane	317
Polen	2 085	Nederland	297
Island	1 769	Island	296
USA	1 743	Hellas	206
Peru	1 373	Korea Republ.	177
Kina	1 251	Canada	160
Litauen	1 210	Spania	133
India	895	Kina	120

Sveits	686	Australia	108
Sør-Afrika	587	Frankrike	107
Tyrkia	534	Belgia	80
Finland	492	Polen	71
Thailand	480	Hong Kong	60
Latvia	473	Tsjekkia	57
Kenya	472	Arab.Emirater	52
Chile	464	Thailand	49
Hviterussl	431	Sveits	48
Colombia	410	Taiwan	38
Canada	387	Vietnam	33
Marokko	380	Litauen	25

Med avtale	I prosess	Uten avtale
------------	-----------	-------------

Kilde: SSB

4.4 Implementering av artikkel 19

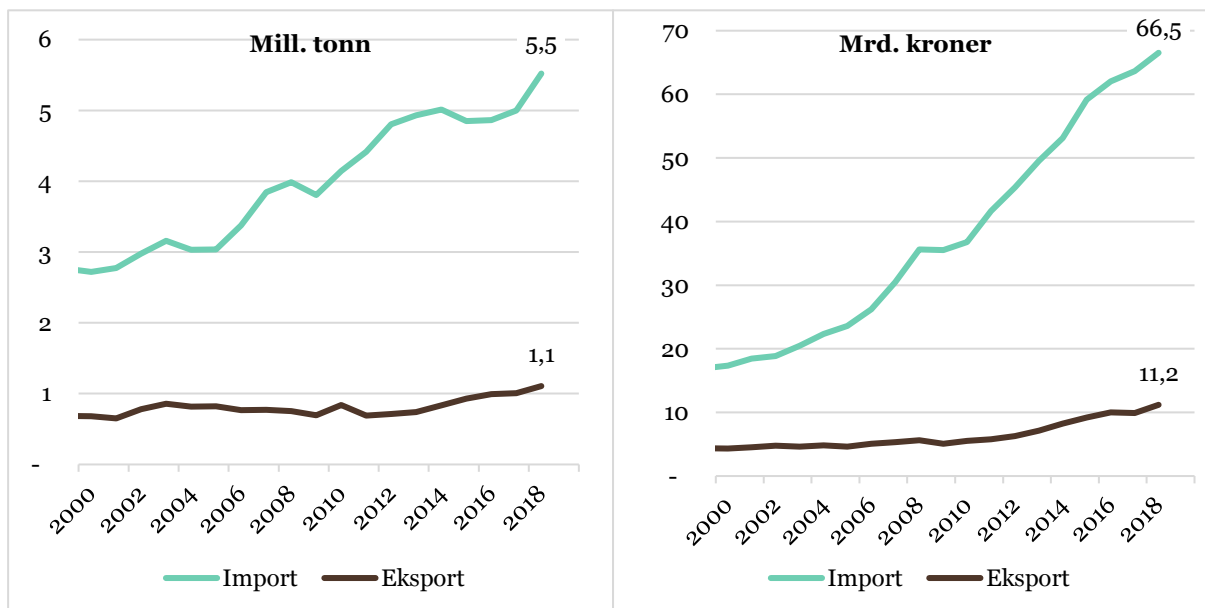
EU og Norge har gjennom EØS-avtalens artikkel 19 forpliktet seg til en jevnlig gjennomgang av handelsbetingelsene for landbruksvarer for å undersøke mulighetene for en gjensidig fordelaktig liberalisering. I april 2017 skrev partene under en ny avtale, den tredje siden EØS-avtalen kom i 1995. Denne trådte i kraft f.o.m. 1. oktober 2018, etter at endelig godkjenning i EU tok kortere tid enn forventet. Fra og med 2019 gjelder de nye avtalte kvotestørrelsene, og i tråd med avtalen ble kvoteutvidelsene implementert pro rata for 2018. Dette innebærer at 25 % av det avtalte årlige kvantumet tilgjengelig for import i siste kvartal 2018. For varenumrene med avtalt tollfrihet ble dette implementert fra samme dato, både inn til Norge og inn til EU. Norge har fått bedret markedsadgang for enkelte kjøtt- og meieriprodukter, samt diverse bearbeide varer til fôr og mat.

1. oktober 2019 ble en ny artikkel 19-avtale mellom Norge og EU implementert. Utvidelsene for 2018 i kvotene for planter, ost, storfekjøtt og skinke samt for den nye kvoten på ribbe i desember utgjorde 25 % av de avtalte årlige utvidelsene i tråd med avtalen. Tollfrihet på 35 nye varelinjer ble implementert av Tolletaten f.o.m. 1. oktober.

5 Norsk import og eksport av jordbruksvarer

Importen av jordbruksvarer økte med 4,5 prosent fra 64 mrd. kroner i 2017 til 66,5 mrd. kroner i 2018. Eksporten økte med 13 prosent fra 10 mrd. kroner til 11 mrd. kroner. Grensehandelen gikk litt ned i 2018, og rundt halvparten av maten som spises i Norge er produsert i landet.

I 2018 ble det importert jordbruksvarer for 66,5 mrd. kroner. Dette var en økning fra året før på 4,5 prosent. Målt i mengde økte importen med 10,5 prosent fra 5 mill. tonn til 5,5 mill. tonn. Samme år ble det eksportert 1,1 mill. tonn jordbruksvarer, til en verdi av 11,2 mrd. kroner. Målt i mengde økte eksporten med 10 prosent, mens eksportverdien økte med 13 prosent.

Figur 30: Utviklingen i import og eksport av jordbruksvarer, kroner og kvantum, 2000–2018. Mill. tonn og mrd. kroner

Kilde: SSB

5.1 Tørken ga økt import av kraftfôrråvarer

Som følge av tørken ble det importert mer råvarer til kraftfôr i 2018 enn året før. Landbruksdirektoratet har estimert at det i 2017 ble importert rundt 620 000 tonn råvarer til kraftfôr, mens mengden i 2018 var 880 000 tonn, en økning på 40 prosent. I tillegg ble det importert soyabønner og erter som prosesseres. Disse soya- og erteproduktene brukes både i produksjon av kraftfôr i Norge, og eksporteres til andre markeder. Det er ventet at importen av råvarer til kraftfôr vil fortsette å være stor i begynnelsen av 2019.

Tabell 21: Import av jordbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet. 2016–2018. Mill. kroner

Tolltariffens kapittel	2016	2017	2018	Endring fra 2017
01. Levende dyr	175	232	201	-13 %
02. Kjøtt	1 438	1 177	1 050	-11 %
04. Melk, meieriprodukter, egg og honning	1 140	1 161	1 277	10 %
05. Animalske produkter ellers	417	534	579	8 %
06. Levende trær og andre planter	2 041	2 089	2 116	1 %
07. Poteter og grønnsaker	3 424	3 394	3 657	8 %
08. Frukt, bær og nøtter	6 288	6 386	6 510	2 %
09. Kaffe, te og krydder	1 924	2 063	1 727	-16 %
09.01 Kaffe	1 585	1 720	1 387	-19 %
10. Korn	999	954	1 621	70 %
11. Mel	2 370	2 709	2 729	0,7 %
11.09 Hvetegluten	2 024	2 382	2 394	0,5 %
12. Oljeholdige frø og frukter	2 231	2 362	2 499	6 %
12.01 Soyabønner	1 603	1 715	1 553	-9 %
13. Skjellakk, gummi osv.	125	110	140	28 %
14. Vegetabiliske flettematerialer	20	26	27	2 %
15. Animalske og vegetabiliske oljer	7 411	7 423	7 605	2 %
15.14 Raps- og rybsolje	3 043	3 465	3 248	-6 %
15.04 Fett og oljer av fisk	3 286	2 727	3 107	14 %
16. Kjøttprodukter	280	300	338	13 %
17. Sukker og sukkervarer	1 652	1 647	1 424	-13 %
18. Kakao og sjokolade	1 852	1 834	1 760	-4 %
18.06 Sjokolade	1 440	1 472	1 429	-3 %
19. Bakervarer	4 494	4 539	4 776	5 %
19.05 Brød, kaker og kjeks	2 807	2 893	3 063	6 %
20. Frukt- og grønnsaksprodukter	2 162	2 219	2 294	3 %
21. Tilberedte næringsmidler	5 368	5 367	6 065	13 %
21.06 Andre tilberedte næringsmidler	3 861	3 707	4 310	16 %
22. Drikkevarer	6 305	6 545	6 975	7 %
22.04 Vin	3 267	3 316	3 568	8 %
22.02 Mineralvann, tilsatt sukker	1 301	1 461	1 641	12 %
23. Tilberedt dyrefôr	6 703	6 914	7 466	8 %
23.09 Tilberedt dyrefôr	2 172	2 542	2 880	13 %
23.01 Mel og pelleter av kjøtt og fisk	2 617	2 378	2 381	0,1 %
24. Tobakk	3 001	3 400	3 353	-1 %
24.03 Annen tobakk (bl.a. snus)	1 772	1 879	2 069	10 %
24.02 Sigarer og sigaretter	1 229	1 521	1 283	-16 %
35. Proteiner, modifisert stivelse osv	147	184	226	23 %
Andre jordbruksvarer*	93	80	88	9 %
Totalt	62 047	63 656	66 530	4,5 %

Kilde: SSB

* Import under kapitlene 13 Skjellakk og gummi osv., 14. Vegetabiliske flettematerialer, 29. Organiske kjemikalier, 33. Flyktige vegetabiliske oljer, 38. Diverse kjemiske produkter, 41. Rå huder og skinn, 43. Pelsskinn og varer derav, 50. Silke, 51. Ull, dyrehår og garn, 52. Bomull og 53. Andre vegetabiliske tekstilfibre.

Som tidligere år utgjør det meste av jordbruksvareimporten varer som ikke kan produseres i Norge. En stor andel er råvarer til fiskefôr, men målt i verdi importeres det også mye vin, snus, sigaretter, sjokolade, kaffe og tropiske frukter. Det er import av brød og bakverk som har størst importverdi av varer som konkurrerer med norskproduserte jordbruksvarer.

Det er også stor import av råvarer til kraftfôr, men dagens tollregime gjør at importen i stor grad blir begrenset til et kvantum som er nødvendig for å supplere norsk produksjon. Kraftfôrråvarene deles inn i karbohydrat-, protein- og fettråvarer. Protein- og fettråvarer kan importeres til nedsatte tollsatser uten kvantumsbegrensninger. Karbohydratråvarene er substitutter til norsk korn. Disse importeres hovedsakelig innenfor kvoter som er satt ut ifra importbehov. Foretak som har kjøpt kvote får importere til nedsatte tollsatser. Dersom man ønsker å importere uten å ha kvote, vil man måtte betale en høyere tollsats, og med disse tollsatsene er det dyrere å importere fôrkorn enn å kjøpe norsk. Dette gjør at det er begrenset hvor stor konkurranse norsk fôrkorn møter fra importerte råvarer.

5.1.1 Mye norsk kjøtt ga mindre kjøttimport

Importen av basisvarer⁴⁹ økte med 7 prosent målt i verdi, og 12 prosent målt i kvantum i 2018. Importen av bearbejdede varer (protokoll 3) var omtrent like stor som i 2017, målt i verdi, men økte med 5 prosent målt i kvantum.

Tørken i 2018 gjenspeiles i statistikk over import av jordbruksvarer som også produseres i Norge. Økt slakting av storfe i andre halvår ga en nedgang i importen i 2018 på 34 prosent sammenlignet med 2017. Importen av svinekjøtt og saue- og lammekjøtt gikk litt opp, men økningen var liten målt i mengde. Samtidig var det stor økning i importen av korn. Importert kvantum av friske grønnsaker økte med 9 prosent. Det meste av økningen skyldtes økt import av gulrøtter og agurker. Økningen i import av gulrøtter skyldes større import på slutten av 2017–2018-sesongen enn normalt, grunnet råteskader på lagrede gulrøtter. Økningen i import av agurk var størst sommeren 2018, og skyldtes at tilgangen på norske agurker var lavere enn etterspørselen. Les mer om dette i Markedsrapport 2018, rapport 3/2019.

Tabell 22: Import i 2018 fordelt på sentrale varegrupper, samt endringer fra 2017 til 2018. Mill. kroner og 1 000 tonn

	Verdi i mill. kroner		Mengde i 1 000 tonn	
	2018	Endring fra 2017	2018	Endring fra 2017
Basisvarer, totalt*	46 821	7 %	4 559	12 %
herav kjøtt**	1 383	-6 %	20	-19 %
Ost***	888	9 %	13	7 %
Potet	257	10 %	60	36 %
friske grønnsaker****	2 451	1,2 %	133	9 %
frisk frukt og bær*****	5 502	0,98 %	347	-2 %
korn	1 621	70 %	659	70 %
Bearbejdede varer (protokoll 3)	19 709	0,03 %	962	5 %
herav handel med EU	14 492	-0,1 %	543	2 %

Kilde: SSB

* Basisvarer er varer som ikke faller under protokoll 3 i EØS-avtalen. Dette er i hovedsak ubearbejdede eller mindre bearbejdede jordbruksvarer

** Import under kapittel 2 og posisjonene 16.01–16.02, ikke inkl. lever.

*** Importen av ost er ekskl. ost som kommer inn til Norge etter utenlands bearbejding (UB)

**** Import under posisjonene 07.02–07.09

***** Import under posisjonene 08.03–08.10

⁴⁹ Basisvarer er varer som ikke faller under protokoll 3 i EØS-avtalen. Dette er i hovedsak ubearbejdede eller mindre bearbejdede jordbruksvarer

Importen av ost fortsatte å øke i 2018. Importkvantumet økte med 7 prosent til 13 000 tonn. Økningen er jevnt fordelt utover forskjellige oster. I tillegg til økt import av ost har det vært en stor økning i importen av smaksatt søtmeik⁵⁰. Les mer om denne importen i Markedsrapport 2018.

Importen av poteter økte med 36 prosent fra 2017 til 2018. Denne økningen kom av et økt behov for å importere poteter til industri på slutten av 2017–2018-sesongen.

Som vist i tabell 22 økte importen av korn med 70 prosent. Import av korn går både til produksjon av mel og som råvare inn i kraftfôr og fiskefôr. Mesteparten av økningen skyldtes at det importert tre ganger så mye korn til kraftfôr i 2018 enn året før. Mesteparten av dette var mais, hvete, bygg og havre, men det importeres også mange andre fôrråvarer enn korn til kraftfôr. Det var også en dobling i importen av matkorn. Fiskefôrindustrien importerer kun hvete, og importen av dette gikk ned med 15 prosent.

5.1.2 Mest import fra Danmark og Sverige

Det meste av jordbruksvareimporten til Norge importeres fra land nær Norge, og i overkant av 60 prosent av importen kommer fra de ti landene vi importerer mest fra. Mens importen totalt sett økte med 4,5 prosent i 2018, økte importen fra de ti landene vi importerer mest fra kun med 2,8 prosent. Blant de ti landene vi importerer mest fra er det kun Brasil og Russland som ikke er EU-land.

Norge importerer mest jordbruksvarer fra Danmark og Sverige. Tidligere år har importverdien vært størst fra Sverige, men i 2018 økte verdien på import fra Danmark, mens verdien på import fra Sverige gikk ned. Dermed var det, målt i verdi, mest import fra Danmark for første gang.

Målt i verdi utgjør over 20 prosent av importen fra Danmark råvarer til fiskefôr. I tillegg importeres det også ferdigbearbeidet fiskefôr. Andre viktige importvarer er sukker, tobakk, brød og fetalignende oster.

Den viktigste importvaren fra Sverige, målt i verdi er snus. Importen av snus har økt jevnt. I 2015 var verdien av importen av snus fra Sverige på 1,4 mrd. kroner, mens importverdien i 2018 var 1,8 mrd. kroner. Etter snus er det størst import av brød og knekkebrød, målt i verdi.

Målt i kvantum var det størst import av hvete i 2018. Det meste av denne importen ble tatt inn i første halvdel av 2018. I likhet med Norge ble det høstet lite korn i Sverige i 2018 som følge av tørkesommeren. Normalt importeres mye korn fra Sverige, men fra oktober til desember ble det importert under 1 000 tonn korn fra Sverige. Til sammenligning ble det i samme periode i 2017 importert 34 000 tonn hvete fra Sverige.

⁵⁰ Import under varenummer 22.02.9920

Tabell 23: De ti landene Norge importerte mest jordbruksvarer fra i 2018. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring fra 2017
Danmark	5 531	5 809	5 834	0,4 %
Sverige	5 809	5 858	5 821	-0,6 %
Nederland	4 437	4 788	4 990	4 %
Brasil	3 966	3 964	4 430	12 %
Tyskland	4 828	4 033	3 888	-4 %
Frankrike	3 406	3 608	3 784	5 %
Spania	3 563	3 536	3 721	5 %
Italia	3 185	3 250	3 313	2 %
Russland	1 677	2 168	2 732	26 %
Storbritannia	2 623	2 462	2 531	3 %
Øvrige land	23 021	24 180	25 485	5 %
Totalt	62 047	63 656	66 530	5 %
Ti største utgjør	63 %	62 %	62 %	

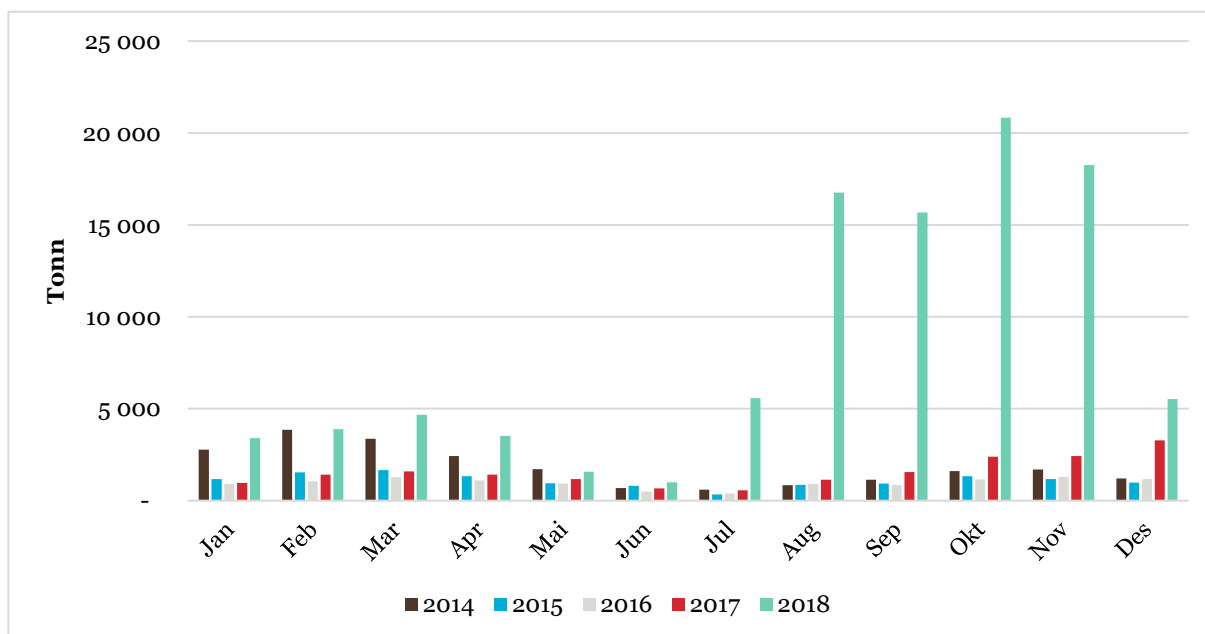
Kilde: SSB

Noen av de viktigste importvarene fra Nederland er fiskefôr og råvarer til fiskefôr, brus, jordbær, blomster, paprika og kakaosmør. Importen fra Nederland har økt jevnt. I 2012 ble det importert varer for 3,3 mrd. kroner, mens importen i 2018 var på nesten 5 mrd. kroner, en økning på over 50 prosent.

Norge importerer hovedsakelig fra land som er geografisk nærme. Et unntak er Brasil, som det importeres mye soyabønner og soyaprodukter fra. Målt i verdi utgjorde importen av soyabønner, soyamel og soyaproteinkonsentrat ca. 80 prosent av importen fra Brasil. Verdien av denne importen var på omtrent 3,5 mrd. kroner. Omtrent 2 mrd. kroner er import av soyaproteinkonsentrat som er et produkt som hovedsakelig brukes som en råvare i fiskefôr.

5.1.3 5 ganger så stor import av høy og halm

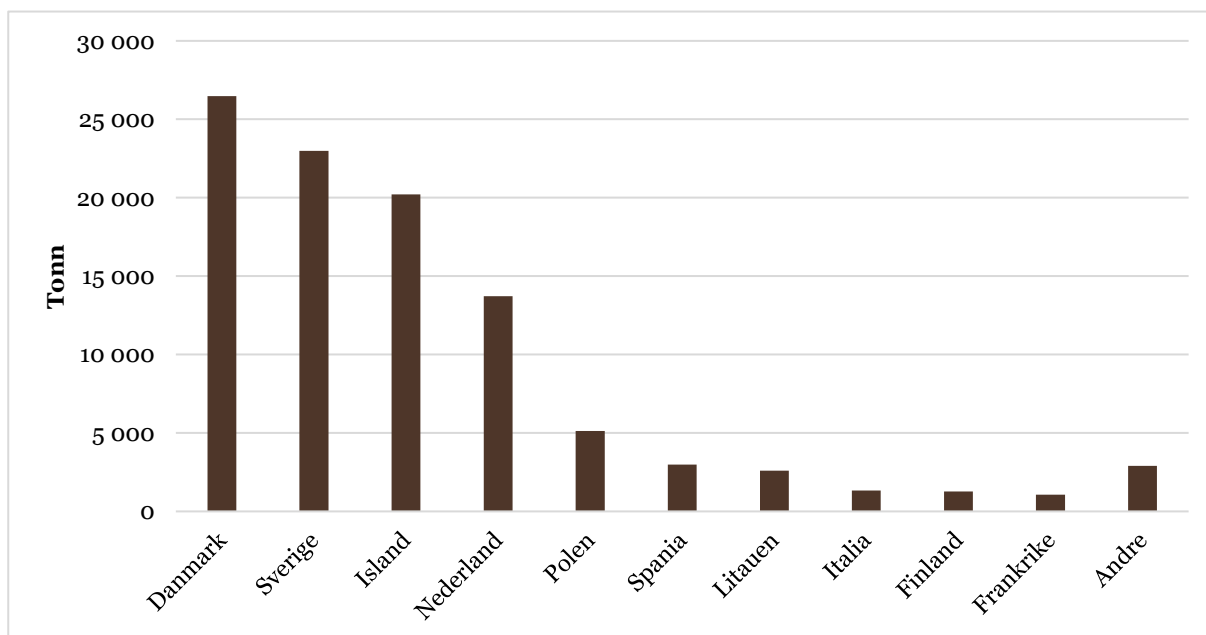
På grunn av tørken sommeren 2018 ble det bestemt at det gitt tollfritak for å importere høy og halm fra midten av juli. Fra 2012–2017 har det i gjennomsnitt blitt importert rundt 20 000 tonn høy i året. I 2018 ble det importert 100 000 tonn høy og halm. Figur 31 viser utviklingen i import per måned i 2018 og de fire foregående årene. Tollsatsen ble satt til kr 0 per kg fra midten av juli. Det tok litt tid før importen tok seg opp, men utover høsten ble det i gjennomsnitt importert nesten 15 ganger mer høy og halm enn i de samme månedene i 2014–2017. Importen toppet seg i oktober, da det ble importert over 20 000 tonn.

Figur 31: Import av høy og halm per måned. 2014–2018. Tonn

Kilde: SSB

Selv om nabolandene våre også opplevde tørke, var det disse landene vi importerte mest fra. Importen fra Danmark og Sverige var på 26 000 og 23 000 tonn i 2018, men halvparten av høyet fra Sverige ble importert før tollfritaket ble iverksatt. Importen fra Danmark kom raskt i gang etter tollfritaket, og over halvparten av importen ble importert mellom juli og oktober. Island hadde ikke de samme utfordringene med tørke på sommeren, og det kom også mye import fra Island. Importen fra Island startet imidlertid ikke opp før i midten av september.

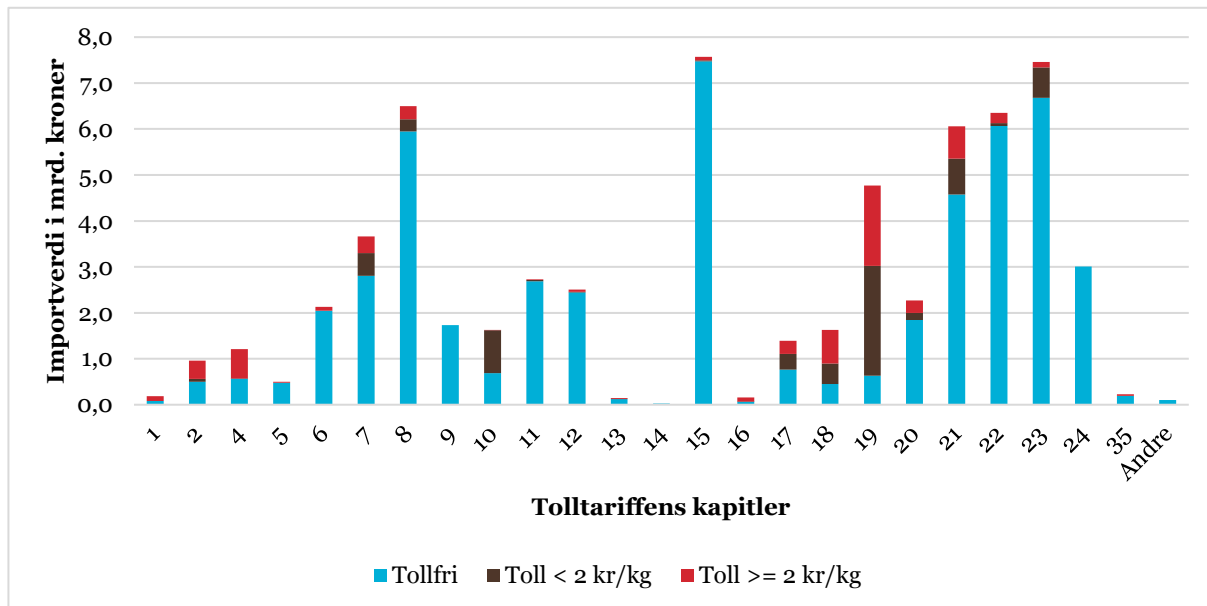

Figur 32: Import av høy og halm fordelt på opprinnelsesland. 2018. Tonn

Kilde: SSB

5.1.4 Import fordelt på tollsats

Landbruksdirektoratet har anslått at det ikke ble betalt toll for å importere 80 prosent av jordbruksvarene som ble importert i 2018. Ca. 15 prosent ble det betalt mer enn kr 2 per kg for å importere, mens det ble betalt under kr 2 per kg for å importere resten.

Figur 33: Importverdi av jordbruksvarer, fordelt på tollbeløp betalt ved innførsel og kapitler i tolltariffen. Mrd. kroner

Kilde: Landbruksdirektoratet

Se tabell 21 for forklaringer på hva slags varer som importeres under de ulike kapitlene

I 2018 ble 80 prosent av importen av jordbruksvarer importert tollfritt til Norge, ett prosentpoeng mindre enn i 2016 og 2017. 20 prosent av importen i 2018 var import av fiskefôr, som importeres tollfritt. I figur 33 vises dette i stor grad i importen under kapittel 15, 21 og 23.

Utover import av råvarer til fiskefôr er det mye tollfri import av grønnsaker (kapittel 7) og frukt (kapittel 8). Mye av frukten som importeres er frukt som ikke produseres i Norge, sånn som bananer, avokado, sitrusfrukter, druer og meloner. Av grønnsaker importeres mye tollfritt når det ikke er tilgang på norsk vare. I tillegg er det tollfritt å importere varer som i liten eller ingen grad produseres i Norge, sånn som paprika og sopp. En annen gruppe varer innenfor kapittel 7 som importeres tollfritt er erter og bønner som brukes i kraftfôr eller fiskefôr. Erter og bønner som importeres for å prosesseres til erte- og bønneprodukter importeres tollfritt, men det må betales en «avgift» (pristjevningsbeløp) på de produktene som brukes i norsk kraftfôr.

En stor andel av importen er tollfri, men som vist i figur 33, er det en del import som det betales toll for ved import. Av ubearbeidede jordbruksvarer gjelder dette kjøtt (kapittel 2) og meieriprodukter (kapittel 4). Og for bearbeidede jordbruksvarer (RÅK-varer) gjelder dette sukkervarer og sjokolade (kapittel 17 og 18), bakverk (kapittel 19) og tilberedte næringsmidler (kapittel 21).

For mange RÅK-varer beregnes tollsatsen ut ifra råvareinnholdet i produktet, men det er også noen varenummer som har en avtalefestet fast nedsatt tollsats. For produkter som klassifiseres på varenummer som ikke har en fast nedsatt tollsats vil tollsatsen variere avhengig av råvareinnholdet i produktet. I disse produktene er det råvarer som også produseres i Norge som er tollbelagt. Dette er råvarer av meieri, kjøtt, egg, korn, poteter, stivelse, glukose og bær. Hver råvare har en egen tollsats, og påvirker produktets totale tollsats.

Sammenlignet med i 2017 er det største endringene i 2018 at det har blitt importert mindre kjøtt (kapittel 2) hvor det er blitt betalt toll, men det er importert omtrent like mye kjøtt tollfritt i 2018 som i 2017. Importen av korn (kapittel 10) som har blitt importert tollfritt gikk opp 15 prosent, mens importen av korn som det ble betalt toll for økte med 150 prosent.

5.2 Eksport av jordbruksvarer for 13 mrd. kroner

Målt i kroner var det eksporten av fiskefôr som var størst, under kapittel 23 i tolltariffen. Mye av det Norge eksporterer av jordbruksvarer er produkter av eller til fisk, slik som fett og oljer av fisk, tran, mel og pelleter av fisk og fiskefôr. Dette klassifiseres som jordbruksvarer fordi tollvarenumrene dette sorteres under regnes som jordbruksvarer ifølge WTO-avtalen.

Målt i verdi doblet eksporten av levende dyr doblet seg fra 2017 til 2018. Målt i antall dyr var det en nedgang. Økningen i verdi skyldes derfor at verdien per dyr som ble eksportert var høyere i 2018 enn i 2017. Dette skyldes hovedsakelig økt verdi på hestene som ble eksportert, men deler av økningen skyldes også at eksportstatistikken inkluderer varer som eksporteres midlertidig til utlandet for bearbeiding for deretter å gjeninnføres til Norge. Utenom hester var det også en stor eksport av avlsgriser.

Det har vært jevn vekst i eksporten av planter. Hovedandelen av dette er eksport av mose, som økte fra 20 mill. kroner til 25 mill. kroner. Eksporten har økt jevnt og har gått fra 10 mill. kroner til 25 mill. kroner på få år.

Eksporten under kapittel 11 (mel) har hatt stor økning i 2018, og skyldes en dobling i eksporten av stivelsesprodukter til fôr.

Tabell 24: Eksport av jordbruksvarer fordelt på kapitler, med de viktigste posisjonene fremhevet under. 2016–2018. Mill. kroner

Tolltariffens kapittel	2016	2017	2018	Endring fra 2017
01. Levende dyr	66	37	74	99 %
02. Kjøtt	186	245	233	-5 %
04. Melk, meieriprodukter, egg og honning	773	757	728	-4 %
05. Animalske produkter ellers	292	341	387	13 %
06. Levende trær og andre planter	20	27	33	24 %
07. Poteter og grønnsaker	23	18	17	-1 %
08. Frukt, bær og nøtter	71	51	54	6 %
09. Kaffe, te og krydder	71	73	31	-57 %
10. Korn	4,2	5,7	8,4	49 %
11. Mel	54	54	73	35 %
12. Oljeholdige frø og frukter	45	56	63	13 %
15. Animalske og vegetabiliske oljer	1 810	1 720	1 836	7 %
<i>15.04 Fett og oljer av fisk</i>	<i>1 095</i>	<i>1 036</i>	<i>1 233</i>	<i>19 %</i>
16. Kjøttprodukter	39	45	47	5 %
17. Sukker og sukkervarer	71	39	49	27 %
18. Kakao og sjokolade	273	306	393	29 %
19. Bakervarer	317	387	409	6 %
20. Frukt- og grønnsaksprodukter	122	85	118	39 %
21. Tilberedte næringsmidler	1 488	1 508	1 631	8 %
<i>21.06 Andre tilberedte næringsmidler</i>	<i>1 388</i>	<i>1 400</i>	<i>1 494</i>	<i>7 %</i>
22. Drikkevarer	983	907	998	10 %
23. Tilberedt dyrefôr	2 456	2 455	3 250	32 %
<i>23.09 Tilberedt dyrefôr</i>	<i>873</i>	<i>1 015</i>	<i>1 438</i>	<i>42 %</i>
<i>23.01 Mel og pelleter av kjøtt og fisk</i>	<i>770</i>	<i>641</i>	<i>881</i>	<i>37 %</i>
<i>23.04 Soyamel</i>	<i>746</i>	<i>671</i>	<i>728</i>	<i>9 %</i>
35. Proteiner, modifisert stivelse osv	72	111	145	30 %
41. Rå huder og skinn	244	267	264	-1 %
43. Pelsskinn og varer derav	446	350	305	-13 %
51. Ull og dyrehår, garn	53	41	34	-17 %
Andre jordbruksprodukter*	19	14	14	-4 %
Totalt	9 997	9 899	11 197	13 %

Kilde: SSB

* Eksport under kapitlene 13. Skjellakk og gummi osv., 14. Vegetabiliske flettematerialer, 24. Tobakk, 29. Sorbitol, 33. Flyktige vegetabiliske oljer, 38. Stivelse og sorbitol, 50. Silke, 52. Bomull og 53. Andre vegetabiliske tekstilfibre.

5.2.1 Eksport med eksportstøtte

Det eksporteres lite jordbruksvarer som produseres i Norge. I 2018 ble det eksportert basisvarer⁵¹ for 7,7 mrd. kroner. Av dette utgjorde kjøtt, ost, potet, grønnsaker, frukt, bær og korn 11 prosent.

23 prosent av eksporten av kjøtt i 2018 var reguleringseksport som følge av overproduksjon i Norge. Det kan gis eksportstøtte for eksport av opptil 1 870 tonn svinekjøtt ifølge WTO-regelverket. Eksportstatistikken inkluderer også varer som eksporteres for utenlands bearbeiding (UB), og i 2018 anslår Landbruksdirektoratet at nesten 30 prosent av eksporten av kjøtt ble eksportert for utenlands bearbeiding.

Eksporten av både kjøtt og meieriprodukter gikk ned i 2018. Det meste av meieriproduktene som eksporteres er ost som eksporteres til USA. Etter at det ble bestemt at eksportstøtten skal avvikles fra 2020, har eksporten av ost til USA gått gradvis nedover. Støtten til eksport av svinekjøtt vil også avvikles fra 2020.

I 2018 ble det eksportert 7 tonn poteter fra Norge, og halvparten av dette var settepoteter. Det eksporteres også veldig lite friske grønnsaker og frukt og bær. Det ble eksportert litt rødkål og kinakål og mindre mengder av andre grønnsaker.

Ifølge utenrikshandelsstatistikken til SSB kan det som vist i tabell 25 se ut til at det er en stor eksport av norsk frukt og bær. Statistikken over eksport inkluderer imidlertid også eksport ut over ordinær eksport. Dette innebærer blant annet eksport som følge av at varer gjenutføres som følge av reklamasjon. Denne type eksport utgjør rundt 60 prosent av eksporten av frukt og bær vist i tabellen.

Tabell 25: Eksport i 2018 fordelt på sentrale varegrupper, samt endringer fra 2017 til 2018. Mill. kroner og 1 000 tonn

	Verdi i mill. kroner		Mengde i 1 000 tonn	
	2018	Endring fra 2017	2018	Endring fra 2017
Basisvarer, totalt*	7 691	15 %	863	10 %
herav kjøtt**	251	-3 %	10	-9 %
ost	579	-2 %	11	3 %
potet	0,03	-83 %	0,01	-45 %
friske grønnsaker***	3	13 %	0,4	104 %
frisk frukt og bær****	21	-12 %	1,3	-32 %
korn	8	49 %	2	48 %
Bearbeidede varer (protokoll 3)	3 506	9 %	244	10 %
herav handel med EU	2 138	9 %	178	9 %

Kilde: SSB

* Basisvarer er varer som ikke faller under protokoll 3 i EØS-avtalen. Dette er i hovedsak ubearbeidede eller mindre bearbeidede jordbruksvarer

** Import under kapittel 2 og posisjonene 16.01–16.02, ikke inkl. lever.

*** Import under posisjonene 07.02–07.09

**** Import under posisjonene 08.03–08.10

⁵¹ Basisvarer er varer som ikke faller under protokoll 3 i EØS-avtalen. Dette er i hovedsak ubearbeidede eller mindre bearbeidede jordbruksvarer

5.2.2 Størst eksport til Sverige og Danmark

Eksporten til Sverige økte med 9 prosent i 2018. De to viktigste eksportvarene til Sverige er soyamel og soyaolje. Norge importerer soyabønner som prosesseres til soyaolje og soyamel. I 2018 utgjorde eksporten av soyamel og soyaolje 37 prosent av jordbruksvareeksporten til Sverige. Andre store eksportartikler er sjokolade og mineralvann.

Den viktigste eksportartikkelen til Danmark, målt i verdi, er eksport av minkskinn. Pelsskinn som produseres i Norges selges hovedsakelig på auksjon. Et av auksjonsstedene hvor norsk pels og skinn selges er i København. Verdien av eksporten av minkskinn til Danmark var i 2018 på nesten 240 mill. kroner. Den totale summen av eksport av pelsskinn til Danmark var på 280 mill. kroner. Dette inkluderer også skinn av rev og lam. Det auksjoneres også bort pelsskinn i Helsinki, men verdien av eksporten av pelsskinn til Helsinki er mye lavere. I 2018 ble det eksportert pelsskinn for 22 mill. kroner til Finland.

Avvikling av pelsdyrnæringen

I tråd med Jeløya-plattformen til regjeringen, har Landbruks- og matdepartementet sendt på høring et forslag til lov om forbud mot hold av pelsdyr. Lovforbudet foreslås å tre i kraft straks, men med en avviklingsperiode frem til 1. februar 2025 for produsenter som drev oppdrett av pelsdyr ved lovens ikrafttreden.

I likhet med eksport til Sverige, eksporteres det også mye soyaolje til Danmark. Kvantumet har holdt seg stabilt de siste årene, men verdien på denne eksporten har variert. Det eksporteres også mel og pelleter av fisk og fett og oljer av fisk til store verdier til Danmark.

Selv om eksporten av ost til USA har gått ned, har eksporten totalt sett økt med 134 mill. kroner. Det skyldes økt eksport av fiskeoljer, erteproteinkonsentrat og drikkevann. Eksporten til Tyskland har økt som følge av økt eksport av sjokolade, fiskeoljer og hundemat.

Det siste året har eksporten til Storbritannia og Russland hatt stor økning. Dette skyldes økt eksport av fiskefôr til disse landene. Eksporten til Japan økte med 19 prosent i 2018. Det meste av eksporten til Japan er omega 3-produkter og utviklingen i eksporten til Japan er hovedsakelig styrt av utviklingen i eksporten av omega 3.

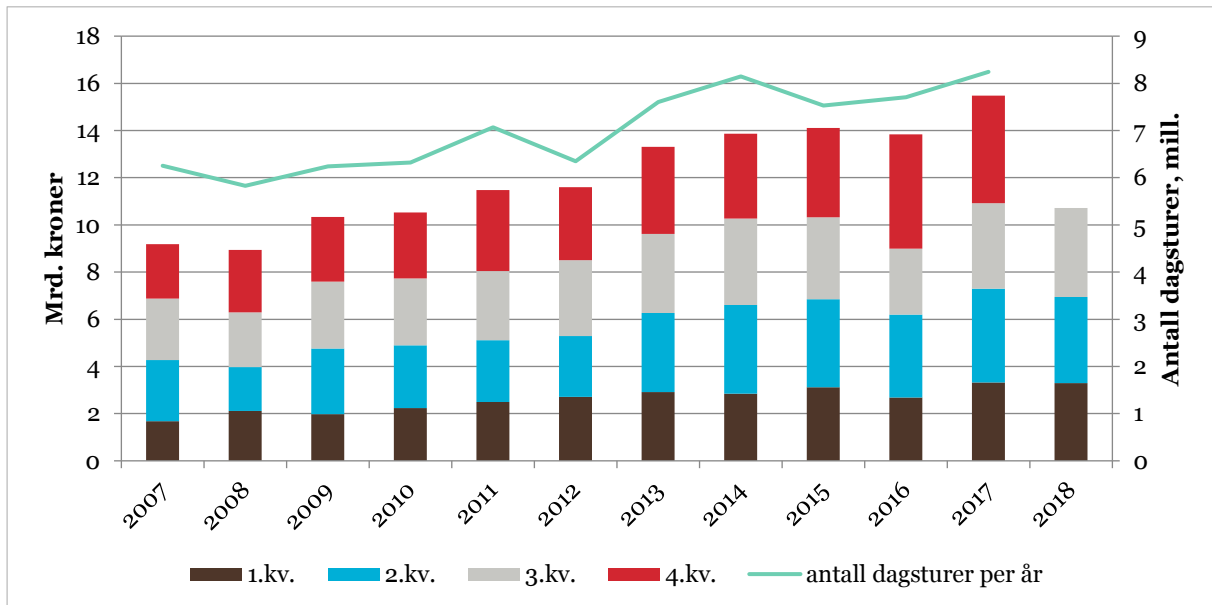
Tabell 26: De ti landene Norge eksporterte mest jordbruksvarer til i 2018. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring fra 2017
Sverige	1 857	1 783	1 941	9 %
Danmark	1 453	1 426	1 488	4 %
USA	1 353	1 060	1 194	13 %
Tyskland	670	838	1 011	21 %
Storbritannia	695	683	980	44 %
Japan	266	431	512	19 %
Finland	496	382	349	-9 %
Italia	298	322	342	6 %
Russland	197	120	338	182 %
Tyrkia	213	234	330	41 %
Øvrige land	2 498	2 620	2 711	3 %
Totalt	9 997	9 899	11 197	13 %
Ti største utgjør	75 %	74 %	76 %	

Kilde: SSB

5.3 Grensehandelen litt ned i 2018

SSB har estimert at nordmenn grensehandlet for 15,5 mrd. kroner i 2017. Dette var 12 prosent mer enn året før. Økningen i antall dagsturer var på 7 prosent, så per tur ble det i gjennomsnitt handlet for mer i 2017 enn i 2016. Både antall dagsturer og beløpet det ble handlet for gikk per tredje kvartal 2018 ned 2 prosent fra året før.

Figur 34: Per 3. kvartal 2018 var grensehandelen litt lavere enn for samme periode i 2017.

5.4 Halvveis selvforsynt

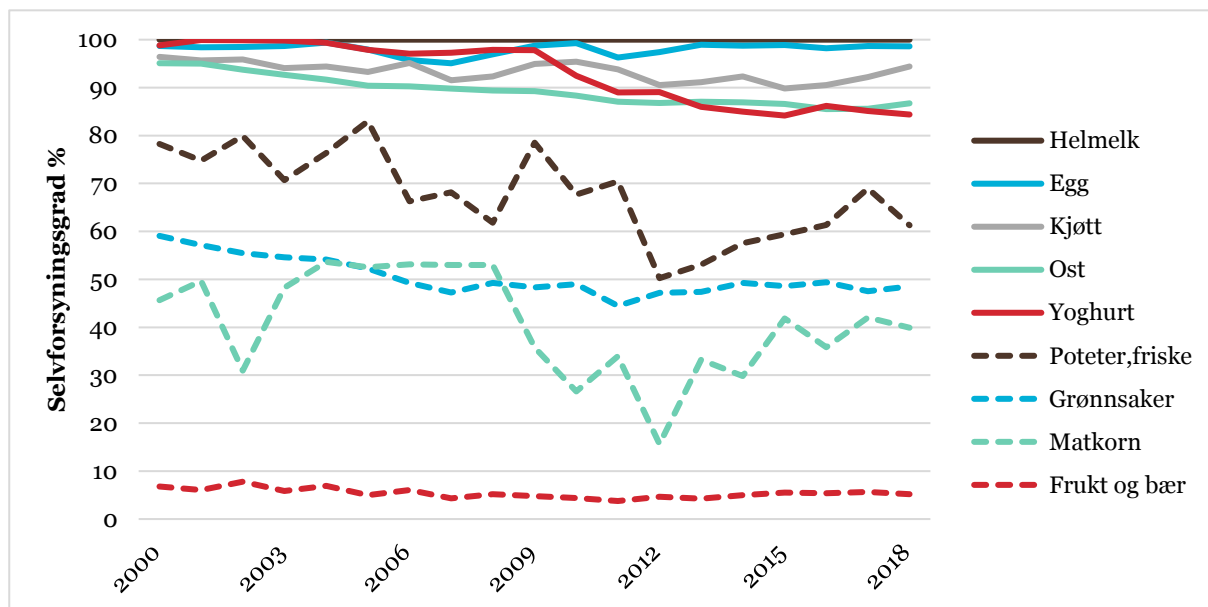
Omtrent halvparten av matvareforbruket i Norge er produsert i landet.⁵² Som vist i figur 35, er selvforsyningsgraden høy for melk, egg, kjøtt, yoghurt og ost, middels for grønnsaker, potet og matkorn og svært lav for frukt og bær.

Selvforsyningsgrad defineres som andelen norskproduserte matvarer som forbrukes i Norge, målt i energi (TJ).

For matkorn og poteter varierer selvforsyningsgraden mye fra sesong til sesong. Matkorn og poteter er avhengige av været for å få gode avlinger. Mens sesongen 2017–2018 var en god sesong for både potet og matkorn, har sesongen vi er inne i nå vært svært krevende for korn. Markedsrapport 2018 tar for seg norsk produksjon av blant annet matkorn og potet, og utfordringer knyttet til årets tørkesommer. Årsaken til at selvforsyningsgraden for potet går ned fra 2017 til 2018 kommer av at importen er noe større, mens den norske potetavlingen var på samme nivå høsten 2018 som høsten 2017.

⁵² Nibio (2018) Budsjettnemda for jordbruket

Norsk produksjon av kjøtt, egg og meieriprodukter bruker en betydelig andel importerte kraftfôrråvarer. Ifølge Nibio går selvforsyningsgraden ned til 42 prosent korrigert for import av kraftfôrråvarer.

Figur 35: Selvforsyningsgrad fra 2000–2018, målt på energibasis (TJ).

6 Kvoter for import av landbruksvarer til Norge

Tabell 27: Tollkvoter og kvoter for varer til utenlands bearbeiding, 2017. Ny avtale om handel med landbruksvarer etter artikkel 19 i EØS-avtalen ble implementert 1. oktober 2018. Nye og utvidede kvoter ble implementert pro rata i perioden 1. oktober til 31. desember. Det vil si at tilgjengelig kvantum i 2018 var 25 prosent av de avtalte utvidelsene. Utvidelsene på 25 prosent er plussset på det tidligere kvantumet for de aktuelle varene.

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
Kjøtt og egg		
01.01.2100/.2902/.2908	Islandshest (Island)	200 stk.
02.01, 02.02	Storfe kjøtt (NA/BW)	500
02.01.3001/.3009, 02.02.3001/.3009	Storfe kjøtt (NA/BW, fordeles av Tolletaten)	2 700
02.01.3001/.3009, 02.02.3001/.3009	Storfe kjøtt (SZ, fordeles av Tolletaten)	500
kap. 2 og kap. 16	Kjøtt til messer (WTO)	35
02.02.1000/.2001/.2002/.2003/.2004/.2008/.3001/.3009	Storfe kjøtt (WTO)	1 084
02.01.1000/2001/2002/2003/2004 02.02.1000/2001/2002/2003/2004	Storfe kjøtt (EU)	900+400
02.03.2101	Svine kjøtt (WTO)	1 381
02.03.1101/2101	Svine kjøtt (EU)	600
02.03.1904	Ribbe av svin 1.12.-31.12. (EU)	75
02.04.1000/2100/2200/3000/4100/4200/4300/5000	Småfe kjøtt (WTO)	206

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
02.04.1000/.2100/.2200/.2300/.3000/.4100/.4200/.4300	Sauerkjøtt (BW/NA/SZ, fordeles av tolletaten)	400
02.04.	Sauerkjøtt (Island)	600
02.06.4100	Lever av svin (EU)	350
02.07.1100/1200/2400/2500	Kjøtt av fjærfe (EU)	800+37,5
02.07.1200	Hønsekjøtt (WTO)	221
02.07.2500	Kalkunkjøtt (WTO)	221
02.07.4200	Ender, gjess mm. (WTO)	221
02.07.4401	Andebryst (EU)	100+25
02.03.1109/.1209/.1909/.2109/.2209/.2909 02.08.1000/.9030/.9094/ ex. 9099	Kjøtt av annet vilt (WTO)	250
02.08.9043/.9044/.9045	Elgkjøtt (WTO)	100
02.08.9046/.9047/.9048	Kjøtt av hjort (WTO)	200
02.10.1101 + /1109/1900	Skinke av svin (EU)	400+50
02.10.2000	Tørket storfekjøtt (EFTA)	10
04.07.1100/.2100 Ex 04.07.9000	Hønseegg (EU)	290
04.07.2100	Hønseegg (WTO)	1 295
16.01.0000	Pølser (EU)	400+50
16.01.0000	Pølser (EFTA)	10
16.02.3101	Kalkunrullade (WTO)	20
ex 16.02.4100 ex. 16.02.5009	Hermetisk skinke av svin og tunge av storfe (GSP)	150
16.02.4910	Bacon crisp (EU)	350
16.02.5001	Kjøttboller (EU)	200
ex 16.02.5009	Corned beef (GSP)	200
Meieri		
04.05.1000	Smør (WTO)	575
04.06	Ost (EU)	4 500+500
04.06	Ost (EU)	2 700+700
04.06	Ost (EFTA)	200
Blomster og planter		
06.02.1021/.1024	Stiklinger uten rot til bruk i gartnerier	2 mill. kroner*
ex 06.02.9043 06.02.9044	Blomstrende potteplanter	8 mill. kroner + 3 mill. kroner
06.02.9031	Grønne potteplanter	4 mill. kroner + 0,75 mill.kroner

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvote i tonn (om ikke annet er nevnt)
06.02.9091	Gress på rull	4 mill. kroner
Frukt og grønt		
07.01.9022	Poteter (EU), 1.4-14.5	2 500
Ex. 07.01.9028	Poteter (Egypt), 1.12-14.5	1 310
07.04.9013/9020	Hvitkål (WTO)	134
07.04.9040	Rødkål (WTO)	134
07.05.1112/1122	Issalat (EU) 1.3-30.11	600
07.05.1112/1119	Issalat (EU) 1.3-30.05	400
07.08.1000	Erter (Egypt)	60
07.12.9011	Tørkede poteter (EU)	300
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.5-31.7.	7 000
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.8-30.11	750
Ex.08.08.1011	Epler (WTO), 1.11-30.11	250
08.08.1011	Epler (EU), 1.5-31.7	2 000
08.08.3020	Pærer (WTO), 11.8-30.11	250
08.10.1023/1024	Jordbær (EU), 9.6-9.9	300
08.11.1000	Jordbær bearbeidingsindustri (nasjonal)	1 700
08.11.1000	Jordbær bearbeidingsindustri (EU)	2 200
08.11.2019/2091	Bringebær bearbeidingsindustri (nasjonal)	750
08.11.2019/2091	Bringebær bearbeidingsindustri (EU)	950
08.11.2019/2093/9003 20.09.8911/8919/8993	Solbær/kirsebær-konsentrat bearbeidingsindustri	340
08.12.1000	Kirsebær midlertidig konserverte (EU)	100*
20.05.2091	Poteter, halvfabrikata til framstilling av snacks (EU)	3 000
20.05.4003/.4009 ex. 20.05.5901	Hermetiske erter, snittebønner og brekkbønner (GSP)	350
Ex. 20.05.9908	Hermetiske grønnsaksblandinger (GSP)	150
20.09.7900	Konsentrert epleaft, til industriformål (EFTA)	400
20.09.7100/.7900	Epleaft, også konsentrert, til industriformål (EU)	3 300
Ex. 20.09.8999	Blåbærkonsentrat (EU)	200*
Korn, kraftfôrråvarer, frø o.l.		
10.01.1900	Durumhvete til pastaproduksjon (EU)	5 000
10.01.1900	Durumhvete til pastaproduksjon (Canada og Ukraina)	10 000

Varenummer	Produkt (importområde i parentes, og evt. begrenset periode for kvoten)	Kvotet i tonn (om ikke annet er nevnt)
Ex. 10.02.1000	Høstrug, til såformål (EU)	1 000
10.05.9010	Mais, til dyrefôr (EU)	10 000+ 1 250
11.03.1310	Maisgrits, til dyrefôr (EU)	10 000
10.01.1900/.9900, 10.02.9000, 10.08.4000/5000/6000/9000	Matkorn 2017–2018	212 000
07.13.1001, 10.01.9900, 10.02.9000, 10.03.9000, 10.04.9000, 10.05.9010, 10.07.9010, 11.03.1310, 12.14.1000, 15.20.0010, 17.03.1010/9010, 23.02.1010/3000/4090, 23.03.2010	Kraftfôrråvarer 2017–2018	174 000
12.01.9010, 12.05.1010/9010	Oljefrø 2017–2018	8 000
12.09.2300	Svingelfrø (EU)	75
12.09.2300	Svingelfrø til plenformål (EU)	400
12.09.2400	Engrappfrø (EU)	50
12.09.2400	Engrappfrø til plenformål (EU)	200
12.09.2500	Raigrasfrø (EU)	700
12.14.9091	Høy (EU)	35 000
12.14.9091	Høy (Andre land enn EU)	500
17.03.1010/9010	Melasse til dyrefôr (GSP)	40 000
Annet		
04.09.0000	Honning (GSP)	192
05.11.9911	Blodpulver (EU)	350*

Kvoter for utenlands bearbeiding (UB)		
01.06.1910/02.08.9021	Levende rein til slakt og kjøtt av rein, hele og halve skrotter, 1.10-30.6	200
Kap. 02	UB kjøtt	1 080**
Kap. 16 (16.01, 16.02)	UB kjøtt	5 520**
Kap. 04	UB meieri (ex kap 4)	3 120**

* Avviklet 1.10.

** Over 3 år (2017, 2018 og 2019)

Ordliste

Artikkel 19 i EØS-avtalen

Landbruksvarer er unntatt fra EØS-avtalen, men i tråd med artikkel 19 skal avtalepartene fortsette sine bestrebelser med sikte på en gradvis liberalisering av handelen med landbruksvarer.

BNP

Bruttonasjonalprodukt. Verdien av et lands produksjon, vanligvis i et år.

EFTA

European Free Trade Association (Det europeiske frihandelsforbundet). Består av Island, Liechtenstein, Norge og Sveits.

FAO

Food and Agriculture Organization of the United Nations. FNs organisasjon for ernæring og landbruk.

FOB

Free On Board. Verdien av et produkt ved passering av eksporterende lands grense.

GSP

General System of Preferences. GSP-land er utviklingsland som får eksportere varer til Norge til en lavere tollsats enn normal tollsats. Enkelte land, omtalt som nulltoll-land, har full tollfrihet. Dette er de minst utviklede landene (MUL) og lavere mellominntektsland med en befolkning på under 75 mill. innbyggere.

IGC

International Grains Council (Det internasjonale kornrådet). Mellomstatlig organisasjon som fremmer samarbeid om og åpenhet i handelen med korn, stabile kornmarkeder og matsikkerhet.

Mercosur

Mercado Común del Sur (Det søramerikanske fellesmarkedet). Består av Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay.

NIBIO

Norsk institutt for bioøkonomi

OECD

Organisation for Economic Co-operation and Development (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling). Mellomstatlig organisasjon som fremmer økonomisk vekst og samarbeid.

OECD-FAO

OECD og FAO gir sammen hvert år ut rapporten OECD-FAO Agricultural Outlook.

RÅK-varer

Bearbeidede landbruksvarer (bakervarer, sukkervarer, supper, sauser, pizza mv.). Denne typen varer er omfattet av en ordning med råvarepriskompensasjon (RÅK), der prisforskjellene på landbruksråvarer mellom Norge og utlandet blir kompensert. Slik skal næringsmiddelindustrien i Norge kunne produsere og omsette industrielt bearbeidede landbruksvarer basert på norskproduserte landbruksråvarer og samtidig være konkurransedyktig med utlandet. RÅK-ordningen er forankret i EØS-avtalens protokoll 3.

SSB

Statistisk sentralbyrå

Tolltariffen

Tolltariffen grupperer varer som kan importeres og eksporteres under ulike varebeskrivelser med tilhørende nummerinndelinger. Oversikten viser også hvilken tollsats som må betales ved innførsel av varer til Norge.

Utenlands bearbeiding (UB)

Produkt laget helt eller delvis med norske råvarer i utlandet, og importert til betingelser hvor man kun betaler toll på utenlandske råvarer som inngår i produksjonen.

WTO

World Trade Organization (Verdens handelsorganisasjon). Global organisasjon som regulerer handel mellom stater, etablert i 1995.

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:

Postboks 1450 Vika, 0116 Oslo

BESØKSADRESSE:

Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:

Løkkeveien 111, 9510 Alta

www.landbruksdirektoratet.no
